

9-10
1971

naše planine

naše planine

le nostre montagne

nos montagnes

the mountains

unsere berge

REVIJA PLANINARSKOG SAVEZA HRVATSKE I PLANINARSKOG SAVEZA BOSNE I HERCEGOVINE

Redakcijski savjet Planinarskog saveza Hrvatske
*Vladimir Blašković, Srećko Božičević, Petar Lučić-Roki,
Mihajlo Pražić i Ljerka Verić*

Glavni i odgovorni urednik revije: Dr Željko Poljak
41000 Zagreb, Cesarčeva 5

Izlazi u šest dvobroja godišnje. Godišnja pretplata 20 dinara (za inozemstvo 4 USA dolara). Cijena pojedinog broja 5 dinara (za inozemstvo 1 USA dolar). Uplate se šalju čekom na tekući račun Planinarskog saveza Hrvatske (br. 301-8-2231). Na poledini čeka treba naznačiti: »Za naše planine« i ispisati čitku adresu pošiljaoca. Pretplate iz SR BiH šalju se na tekući račun Planinarskog saveza BiH (broj 101-8-106). Rukopisi se šalju Planinarskom savezu Hrvatske, 41000 Zagreb, Gajeva 2a i Planinarskom savezu Bosne i Hercegovine, 71000 Sarajevo, Sime Milutinovića 10. Izdavač Planinarski savez Hrvatske. Redakcija: 41000 Zagreb, Gajeva 2a, tel. 37-316, radno vrijeme 8—14 sati. Tisak »Vjesnika« Zagreb.

GODIŠTE XXIII SEPTEMBER-OKTOBAR 1971 BROJ 9-10

Ing. Jerko Kirigin: Preliminarni izvještaj Prve hrvaćke ekspedicije »Grönland 1971«	177
Ing. Srećko Božičević: Sedamdeset godina Vladimira Blaškovića	179
Dr. Željko Poljak: Ing. Ivo Gropuzzo 1925—1971	181
Mehmed Šehić: Plamine zapadne Bosne	182
Slavko Tomerlin: Bojinac na Velebitu	189
Antun Petković: Na vidikovcu Slavonije	195
Boris Regner: Crtica, dvije s Kopaonika	197
Ing. Lota Arh: U zapadnim Julijcima	199
Miloš Bojanović: Vojnik-planina	203
Ante Rukavina: Priče velebitskih noći	205
Petar Pavešić: Zagradski vrh	206
Franjo Bruketa: Izlet na Sis	207
Trajko Ribarov: Kako sam postao planinar i zavolio planine	209
Vlado Oštrić: Planinarske marginalije	211
Miron Kovačić: Možda prvi	212
Ing. Vladimir Božić: Speleološki objekti kanjona Slapnice	213
Srećko Božičević: I tako nastaje legenda	216
Speleologija	218
Za alpiniste	219
Proslava 20-godišnjice alpinizma u Srbiji	220
Orijentacijski sport	221
Vijesti	222

SLIKA NA NASLOVNOJ STRANICI

Foto: P. Tairraz, Chamonix

nasle planine

GODINA XXIII RUJAN-LISTOPAD 1971 BROJ 9-10

PRELIMINARNI IZVJEŠTAJ PRVE HRVATSKE ALPINISTIČKE EKSPEDICIJE

»Groenland 1971«

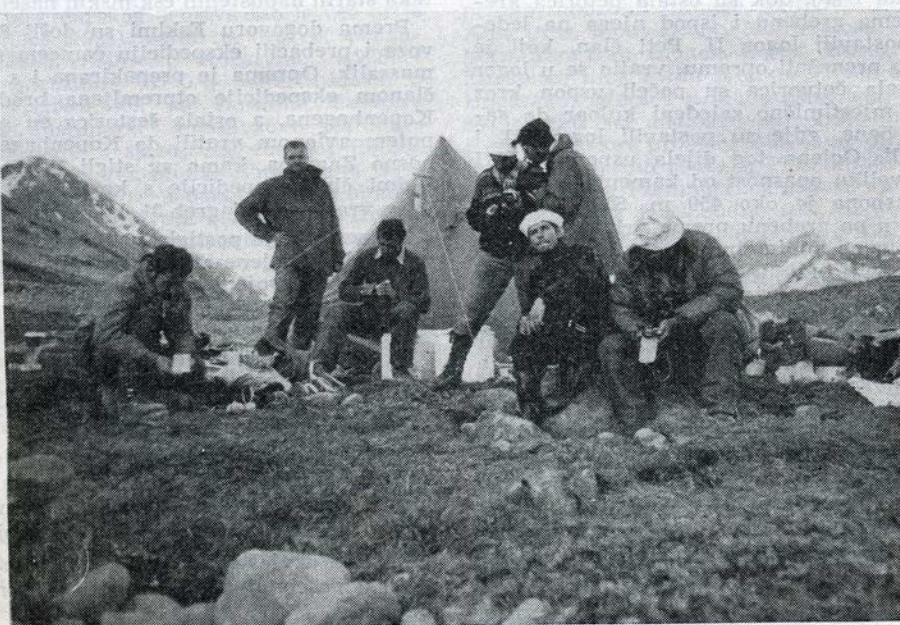
Nakon osam meseci intenzivnih priprema krenula je 7. srpnja 1971. g. prva hrvatska alpinistička ekspedicija Planinarskog saveza Hrvatske na Grönland. Ekspedicija je organizirana u sklopu priprema proslave 100. obljetnice organiziranog planinarstva u Hrvatskoj.

Cilj ekspedicije bio je osvajanje neosvojenog vrha Ingolsfjeld u slabo posjećenom i nedovoljno poznatom području istočnog Grönlanda oko 150 km sjeverno od Angmasalika. U tom području do sada je djelovalo nekoliko ekspedicija, a od zadnje engleske ekspedicije primili smo njihov izvještaj. Iskušta ove ekspedicije su nam mnogo pomogla,

a osim toga voda navedene ekspedicije Dereg Fortham dao nam je niz sugestija za uspon na Ingolsfjeld, jer ga je ta ekspedicija pokušala osvojiti 1968. godine.

Od šireg izbora kandidata izabrano je 7 alpinista za koje se pretpostavljalo da zadovoljavaju zahtjeve specifičnih uvjeta uspona na Grönlandu. Članovi ekspedicije bili su: Dolfi Rotovnik — Kopenhagen, Nenad Culic — Split, Vladimir Mesarić, Marijan Čepelak, Branko Šeparović, ing. Hrvoje Lukatela i kao voda ekspedicije ing. Jerko Kirigin, svi iz Zagreba.

Oprema ekspedicije bila je visokogorska uz neke dodatke zbog specifičnih zahtjeva dje-

Članovi Prve hrvatske ekspedicije na Grönland

lovanja na Grönlandu: pulk saonice, skije, čamac s motorom, veliki radio primopredajnik, voki-toki, oko 400 kg hrane itd.

Nakon dobivenog dopuštenja od Danskog ministarstva za Grönland dogovoren je charter let SAS tvrtke. Nakon niza potrebnih priprema i formalnosti 1. lipnja 1971. krenuo je jedan član ekspedicije s kombijem i opremom iz Zagreba u Kopenhagen. Odatle 22. lipnja krenuo je s brodom u Angmassalik s potpunom opremom (oko 1 tona). Osim prevoza i praćenja opreme, on je imao zadatku da do dolaska ostalih članova osigura brod za prevoz iz Angmassalika do Kangerdlugsvatsjaq fjorda.

Ostali članovi krenuli su iz Zagreba komjekom 7. srpnja, a u Kopenhagenu im se pridružio sedmi član ekspedicije. Avionom iz Kopenhagena ekspedicija je krenula 12. srpnja do Sondre Stromfjord (zapadna obala Grönlanda), a slijedeći dan lokalnom linijom do Kulusuka, malog aerodroma blizu Angmassalika.

Isti dan došao je prvi član s dva manja čamca i 4 Eskima, koji su ekspediciju odmah prebacili do Kangerdlugsvatsjaq fjorda. Nakon 20 sati vožnje iskricali su se u području djelovanja ekspedicije 14. srpnja.

Dok su ostali članovi prebacivali opremu, dvojica su odmah krenula u izviđanje. Našli su pogodno mjesto za logor I, i polaroid kamerom slikali moguće načine i puteve za uspon na Ingolsfjaeld. Potrebna oprema i hrana za tjedan dana bila je zatim prebačena u logor I.

Odlučili smo se za uspon po istočnom grebenu. Dvojica su ostala u logoru I. za obavljanje važnih poslova (radio veza, dopuna materijala i sl.), dok su ostala petorica krenula prema grebenu i ispod njega na ledeniaku postavili logor II. Peti član, koji je pomagao prenasioći opremu, vratio se u logor I, a ostala četvorica su počeli uspon kroz snježni, mjestimično zaledeni kuloar do samog grebena, gdje su postavili logor III. i bivakirali. Ocjena tog dijela uspona je III (IV) uz veliku opasnost od kamenih lavina, a visina uspona je oko 450 m. Slijedeći dan krenuli su po grebenu prema vrhu. Odlučeno je da se uzme minimalno odjeće i hrane kako bi uspon bio brži. Uspon je bio dosta težak (ocjena IV—V), a mjestimično se greben trebalо prejahati. Od logora III (1450) penjali su 17 sati i nakon 1000 m visine postavili logor IV (oko 2400 m). Dvojica su tu ostala, a dvojica su krenula prema vrhu, još oko 200 m više. Bilo je potrošeno mnogo penjačkog materijala, pa je zbog sigurnosti i brzine dalje krenuo samo jedan navez. Nakon jako teškog zadnjeg dijela uspona (V—VI) navez je došao na vrh 18. srpnja u 11 sati ujutro. Visina Ingolsfjaelda je 2560 m, tj. 340 m više nego je označeno na danskoj specijalnoj karti. S našim instrumentima smo korigirali te podatke.

Nakon boravka od jednog sata na vrhu, penjači su krenuli istim putem natrag. Povratak je bio dosta težak i bilo je dosta

problema, pa se jednom moralo odsjeći 80-metarsko uže. Taj dan i slijedeću noć spuštali su se do logora III. i nakon odmora slijedeći dan dalje do logora II, gdje su se nalazili ostali članovi. Odatle su se svи zajedno vratili u logor I.

Ingolsfjaeld je tako osvojen nakon 59 sati čistog penjanja. Uspon je dosta forsiran zbog moguće promjene vremena, koja ga je mogla jaka otežati ili čak onemogućiti.

Dne 21. srpnja šestorica članova su se popela na jedan do sada neosvojeni vrh i nazvala ga »Zohar« po Dragi Belaćiću, doajenu hrvatskog alpinizma. Uspon je, osim zadnjih stotinjak metara, čitav u ledu.

Nakon djelovanja u području Ingolsfjaelda vratili su se u bazu odakle su dvojica članova otišla na 13-dnevnu turu u unutrašnjost Grönlanda po Thank God ledeniaku. Uz dosta teškoća došli su do njegovog kraja i popeli se na neosvojeni vrh visine 2100 m. Vrh je nazvan »Mausifjaeld« po suprudi Dolfija Rotovnika. Pri tom je savladana ledena barijera visoka 1150 m težine III-IV. Ostala petorica izvršila su uspon na dominantni vrh u području samog fjorda. Vrh je prozvan »Ana Klasic« u spomen mlade nedavno poginule zagrebačke alpinistkinje.

Dolazak broda sa »LGMC« ekspedicijom iz Engleske iskorišten je za zajedničko istraživanje 100 km sjevernijeg fjorda. Zbog velike količine leda istraživanje nije dalo željene rezultate.

Pri kraju boravka izvršen je još jedan uspon na neosvojeni vrh u području Kangerdlugsvatsjaq fjorda i nazvan je »Mosor« po našoj planini. Dva dana je iskorišteno za posjet dijelova fjorda i razgledavanje ostataka starih napuštenih eskimskih naselja.

Prema dogovoru Eskimi su došli 6. kolovoza i prebacili ekspediciju čamcem u Angmassalik. Oprema je prepakirana i s jednim članom ekspedicije otpremljena brodom do Kopenhagena, a ostala šestorica su se istim putem avionom vratili do Kopenhagena odnosno Zagreba, kamo su stigli 15. kolovoza. Sedmi član ekspedicije s kombijem i opremom vratio se u Zagreb 31. kolovoza.

Ekspedicija je postigla velik uspjeh, jer je, uz ostale osvojene vrhove izvršila uspon na do sada neosvojeni vrh poznat u alpinističkom svijetu i pridonijela afirmaciji hrvatskog alpinizma u međunarodnim okvirima.

Uz detaljne pripreme i dobar izbor sudionika, ekspedicija je imala i sreće, jer je bilo relativno dobro vrijeme i malo plovećeg leda, koji nije ugrožavao kretanje.

Ostvarenje ovakovog pothvata nije bilo moguće bez šire podrške i razumijevanja sa raznih strana, pa se ekspedicija zahvaljuje svima, koji su pridonijeli njenom uspjehu.

Opisani izvještaj ekspedicije bit će objavljen u posebnoj publikaciji i u »Našim planinama«.

Voda ekspedicije
Ing. Jerko Kirigin

Sedamdeset godina Vladimira Blaškovića

Planinarski entuzijast, prirodoslovni stručnjak, zemljopisni znanstvenik i jedan od najeminentnijih poznavalaca Hrvatske i Jugoslavije, redovni profesor Fakulteta ekonomskih nauka u Zagrebu dr. Vladimir Blašković navršio je proljetos sedamdeset godina svog plodonosnog života. Pola stoljeća veoma žive publicističke djelatnosti i marljiva stručnog rada očituje se danas u impozantnom broju njegovih objavljenih rada. Tu je desetak knjiga i brošura, oko 200 raznovrsnih rada iz geografije, geologije, biologije i pedagogije (rasprave, studije, eseji, ostali prilozi), preko 600 leksički obradenih enciklopedijskih naslova, više stotina članaka iz raznih područja kulture, umjetnosti i znanosti.

Razumljivo je, da nas ovdje ponajprije interesira Blašković planinar. Član Hrvatskog planinarskog društva bio je već prije pola stoljeća (1921); zatim je osnivač podružnice HPD-a »Bilo« u Koprivnici (1928) i tajnik podružnice HPD-a »Martinščak« u Karlovcu (1934—35), pa suradnik časopisa »Hrvatski planinar« i predavač o planinarnstvu i skijanju u staroj zagrebačkoj Radio-stanici na Markovu (danas Radićevom) trgu. Nakon rata nalazi se u uskom krugu obnavljača planinarskog života u Zagrebu i Hrvatskoj, održava prva planinarska predavanja na Radio-stanici u Vlaškoj ulici i govornik je na Ponikvama povodom »Prvog dana planinara« u NR Hrvatskoj (1947). Suosnivač je PD »Zagreb«, Planinarskog saveza Hrvatske i Planinarskog saveza Jugoslavije (1948) i predsjednik Planinarskog društva »Zagreb« (danas »Zagreb-Matica«, 1949—1952). U doba njegova predsjednikovanja izgrađen je, stavljen pod krov i pretežnim dijelom dovršen (1952) sadašnji planinarski dom na Puntjarki. Posljednjih je godina (i sada) predsjednik Nadzornog odbora PDZ-a. Inicijativom profesora Blaškovića pokrenut je časopis »Naše planine« kojima je bio i ostao član uredništva od osnutka do danas; inicijator je i osnivač Planinarskog muzeja Hrvatske i organizator je prve izložbe planinarske štampe u Hrvatskoj (1954).

U pola stoljeća organizirane i veoma žive planinarske aktivnosti Blašković je propješačio Hrvatsku i Jugoslaviju uzduž i poprijeko te gotovo i nema naše planine na koju se nije uspeo. U mlađim godinama bavio se modernom alpinistikom te je prepenjao brojne stijene u jugoslavenskim Alpama i Dinaridima; uspeo se i na mnoge planinske visove svih alpskih pa i nekih drugih evropskih zemalja.

Posebno je vrijedno istaći, da je profesor Blašković inicijator i organizator specifičnih planinarsko-turističkih putovanja planinarskih seniora širom naše domovine, a posljednjih je godina vodio planinare PDZ-a po Italiji, Austriji, Njemačkoj, Švicarskoj, Francuskoj, Mađarskoj, Bugarskoj i Turskoj. Koristeći suvremena tehnička sredstva pod njegovim su vodstvom planinari seniori imali prilike upoznati mnoge skupove i vrhove Alpa (npr. Mont Blanc, Monte Rosa, Matterhorn, Jungfrau, Mönch, Eiger, Grossglockner, Zugspitze itd.), zatim planine Vitošu i Rilu u Bugarskoj, Mecsek u Mađarskoj, a u Turskoj se iskrcaći na maloaziskoj krševitoj obali Bosporu. Takav profesor Blašković opravdano je nosilac zlatnih značaka Planinarskog saveza Hrvatske i Planinarskog saveza Jugoslavije i zbog toga je slobodno reći, da se već za života nekako ugradio u temelje naše planinarske organizacije.

Premda je već povodom 60-godišnjice prof. dr. Vladimira Blaškovića u našem časopisu prvi urednik »Naših planina« Pero Lukić—Roki napisao veoma informativan članak (god. 1961, str. 249), ipak neće biti suvišno ponoviti u ovome prikazu nekoliko biografskih podataka. Rođen u Karlovcu (22. IV. 1901), Vladimir Blašković diplomirao je geografiju, geologiju, mineralogiju s petrografijom i biologiju na Filozofском fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, prvi je doktor ekonomskе geografije u Jugoslaviji i bio je prvi predavač turizma na jednom od sveučilišta u Jugoslaviji. Bio je profesor gimnazija u Hrvatskoj Kostajnici, Koprivnici, Pljevljima, Karlovcu, Bjelovaru, Banjoj Luci i Zagrebu. Posljednja dva decenija bio je profesor Ekonomskog

fakulteta u Zagrebu; god. 1963—64. bio je i prodekan tog Fakulteta. Navršivši 70 godina života i 45 godina radnog staža umirovljen je 31. kolovoza 1971.

U javni život Blašković je ušao vrlo rano te je već 1917. bio u rukovodstvu jugoslavenske revolucionarne omladine, a 1918. dobrovoljac u narodnoj vojsci oslobođene Hrvatske. Aktivno je suradivao u NOP-u od 1941. i 1943. bio u ustaškom zatvoru. Nakon oslobođenja nalazio se na brojnim rukovodećim dužnostima u društveno-političkim, stručnim i kulturnim organizacijama. Bio je šef kabineta ministra prosvjetе, prosvjetni inspektor, direktor gimnazije, povjerenik za prosvjetu i kulturu, šef školstva za grad Zagreb i 14 godina narodni odbornik u Zagrebu. Više je godina bio gospodarski tajnik i danas je predsjednik Nadzornog odbora Matice hrvatske; suradnik je i član Komisije za proučavanje krša JAZU, a na prijedlog JAZU (1956) bio je član osmorice istaknutih stručnjaka u Nacionalnom komitetu za geografiju Jugoslavije. Suosnivač je i višegodišnji predsjednik (1962—1970) Speleološkog društva Hrvatske, a suosnivač je i više je godina bio član uprave Geografskog društva Hrvatske.

Kao istaknuti geografski stručnjak Blašković je suradivao u radu gotovo svih nacionalnih kongresa Jugoslavije, sudjelovao je na studijskim ekskurzijama u Francuskoj i Italiji (1956), ponovno u Francuskoj (1961), zatim u Njemačkoj, Danskoj i Nizozemskoj (1965). Savezna komisija za kulturne veze s inozemstvom uputila ga je god. 1964. u Čehoslovačku, a 1966. u Grčku. Sa svojim učenicima i studentima ostvario je stotine pedagoških ekskurzija širom Jugoslavije, a 1968. vodio je apsolvente zagrebačkog Ekonomskog fakulteta na studijsko putovanje po Sovjetskom Savezu.

Planinarska publicistika profesora Blaškovića opsežna je i bogata raznovrsnim prilozima (putopisi, ideološki članci, stručni prilozi, kritike, biografije, nekrolozi i drugo). Ta publicistika ističe se sadržajnom vrijednosti, književničkom izražajnošću i stilističkom jasnoćom. Ona prelazi okvir ovog članka i zavrijedila bi poseban analitički prikaz.

Među znanstvenim i stručnim radovima dr. Blaškovića, pored fundamentalne disertacije o Durđevačkim pijescima, opsežne monografske studije o nafti, regionalnih geografskih obrada Karlovca i Korduna, Vukomeričkog Pokuplja, Gorskoga kotara, Hrvatskog zagorja, Žumberka, Crnogorskog primorja, otoka Suska i niza ostalih objavljenih djela, posebno se ističe priručnik-udžbenik za studente sveučilišta i visokih škola »Ekonomska geografija Jugoslavije«, djelo objavljeno u Zagrebu u tri izdanja (1962, 1967, 1971) i dosad jedino geografsko djelo Jugoslavije prevedeno na ruski jezik (objavljeno u Moskvi 1970). Redaktor moskovskog izdanja E. B. Valjev istakao je u predgovoru, da su se izdavači u Moskvi od ovećeg broja u Jugoslaviji objavljenih književnih djela o geografiji naše zemlje (Valjev pobrojava autore: R.

Petrovića, V. Rogića, S. Žuljića, M. Hubeni, R. Pavića, N. Stražića, P. Kiroskoga, D. Rodića) odlučili za — Blaškovićevo djelo. Neosporno je to velik uspjeh i priznanje ne samo autoru djela već i Fakultetu na kome je prof. dr Blašković znanstveno i pedagoški djelovao dvadeset godina. Jamačno je i taj međunarodno stečeni znanstveni uspjeh znatno pridonio visokom odlikovanju ordenom rada s crvenom zastavom, kojim je Predsjednik Republike Josip Broz Tito nedavno odlikovao profesora Blaškovića.

Među planinarama Zagreba i Hrvatske, a jednak i u ostaloj društvenoj javnosti naše domovine, profesor Blašković uživa veoma širok popularitet, osobit ugled i sveopće poštovanje. Onizak i neobično vitalan, vazda spremjan na dosjetku i šalu, ali i smiren i ozbiljan u rješavanju složenijih zadataka, umjerjen je i objektivan u ocjenjivanju ostvarenih rezultata rada. Ponekad je i strog, pa i britko oštar no uvijek pošteno otvoreni kritičar kada god smatra takvu kritiku umjesnom i opravданom. Sportski rečeno: fair protivnik. Odličan je govornik i ugodan subesrednik, živa enciklopedija planinarstva, alpinizma, sporta i solidnog humanističkog obrazovanja; istinski je kulturan i demokratski tolerantan, ali i suptilno osjetljiv na nepravdu, primitivističku ignoranciju i nakaradnu društvenu uravnilovku. Ako i jest veliko i potekao neugodno pamtilo ipak nije zlopamtilo. Osvetoljubivost nije njegova značajka. Radna krtica u ostvarenju preuzetih obveza i zadataka nikako ne voli diskutantne mlatislame i zbog toga ne iznenadjuje njegovi sporadični sukobi s pojавama malograđanske filisterije, inertnosti i društvenog gotovanstva.

Naše je posebno zadovoljstvo, da je taj ugledan znanstvenik i sveučilišni profesor stalni suradnik »Naših planina« već puna dva decenija i naša je želja, da ta suradnja ne bude smanjena i oslabljena ni u buduće. Ovaj prigodni članak neka je ujedno i odgovor onima, koji su vjerojatno iz neznanja ili nedovoljne obavještenosti pokušali početkom prošle godine djelovati na Planinarski savez Hrvatske i uredništvo »Naših planina«, da u jeku kampanje protiv istaknutih aktivista Matice hrvatske ukloni profesora Blaškovića iz uredništva tog našeg časopisa. To nije bilo učinjeno, jer za to zaista nije bilo opravdanih razloga. I dobro je što tadašnje sugestije Planinarski savez Hrvatske nije uvažio ni ostvario. Najbolji dokaz društveno-političke valjanosti i naučne vrijednosti prof. dr. Vladimira Blaškovića te opravdanosti ispravnog postupka Planinarskog saveza Hrvatske veoma se jasno očituje u vrlo visokom odlikovanju, kojim ga je 6. travnja 1971. odlikovao Predsjednik Republike.

Poznavajući profesora Blaškovića kao čestitog patriotu i požrtvovnog planinarskog radnika, želimo mu kao poštovanom suradniku i planinarskom prijatelju dug i smiren život, dobro zdravlje i još mnogo uspjejih planinarskih izleta i radosti.

Ing. SREĆKO BOŽIČEVIĆ

Ing. Ivo Gropuzzo

1925-1971

Dana 25. srpnja 1971. zauvijek je nestao iz naše sredine alpinist, planinar, čovjek i drugi. Ivo Gropuzzo. Nakon uspona na Mojstrovku, pri silazu na Vršić, jedan neoprezni ali fatalni korak imao je za posljedicu smrtonosni pad u dubinu. Trenutačno je prekinut jedan plodni život, u naponu snage, u doba stvaralačkog zenita.

Nenadani i suvišni gubitak duboko je ožalostio sve njegove prijatelje, potresao sve one nebrojene planinare koji su Ivu upoznali na izletima, u stijeni, na društvenim sastancima, kao piscu i pedagoga. Planinarska organizacija izgubila je u njemu snažnu ličnost koja je svojim organizacijskim sposobnostima, energijom i ljudskim vrlinama kao magnet privlačila kroz posljednjih četvrt stoljeća generacije planinara u Zagrebu i Rijeci.

Teško je u nekoliko suhoparnih podataka, prikazati što je Gropuzzo značio na nas, za poslijeratno planinarstvo, u razvitku hrvatskog alpinizma. Dužnost nam je da to bar pokušamo.

Rodio se 10. listopada 1925. na Rijeci. Alpinizmom se počeo baviti po dolasku na studij šumarstva u Zagreb. Prvi put je u stijeni 5. svibnja 1946. (HPD-ov smjer u Kleku), a već dva mjeseca iza toga penje prvi u navezu u Sjevernoj triglavskoj stijeni (Zimmer-Jahnov smjer). Idućih godina redoviti je posjetilac Julijskih i Kamniških Alpa, a u Klekovoj stijeni osjeća se već kao kod kuće. Tempo njegova razvjeta dobro može ilustrirati karton penjačkih uspona iz arhive Planinarskog saveza Hrvatske: 1946. tri uspona, 1947. šest, 1948. trinaest, 1949. dvadeset itd.

Najprije penje s članovima tadašnje Planinarske sekcijske Fiskulturnog društva »Dinamo«, a 1949. jedan je od osnivača Alpinističkog odsječka PD »Zagreb«. Te godine svoju aktivnost proširuje na Dinaride: penje u Velebitu, Durmitoru, a u Magliću sudjeluje u nizu prvenstvenih uspona koji su taj masiv otvorili alpinizmu. Jedan je od prvih poslijeratnih penjača koji utire puteve visokim vrhovima Centralnih Alpa i planinama drugih kontinenata. Godine 1951. penje se na Gro-

ssglockner, a idućih godina njegov se interes proteže od Dolomita do Matterhorna i skupine Mont Blanca. Glavni su mu penjački drugovi u tom razdoblju Mirko Zgaga i Nino Kućan.

Nakon diplomiranja vraća se u rodnu Rijeku i tu započinje drugo razdoblje njegovog planinarskog djelovanja. Njegove brojne akcije kao što je npr. sudjelovanje u riječkoj ekspediciji na Kilimandžaro, stručna pomoć u organiziranju brojnih orientacijskih natjecanja, naročito u trofeju »Platak«, rad u Alpinističkoj sekciji PD »Platak« (duže vrijeme bio joj je predsjednik) itd, pridonijele su da je Gropuzzo postao jedna od vodećih ličnosti u planinarskom životu Rijeke. Planinarski savez Jugoslavije odlikovao ga je 1962. zbog zasluga za planinarstvo, zlatnom značkom.

Uz sve to treba naglasiti i njegove stručne sposobnosti koje su mu donijele ugled u zvanju i dovele ga na vodeće mjesto šefa Odjela za bujice Općeg vodoprivrednog poduzeća za vodno područje primorsko-istarskih slivova.

Posebno treba istaknuti Gropuzzu kao planinarskog pedagoga i piscu. Prvi put ga vidimo kao instruktora na zimskom alpinističkom tečaju u Vratima 1950., ali znamo da je već daleko ranije počeo uvoditi mlade penjače u tajne stijena i vrhova. Kao čovjek široke kulture ubrzo je shvatio da je penjačka tehnika samo jedna karika u izgradnji planinarske ličnosti. Da bi popunio prazninu koja se tu osjećala on zajedno s penjačkim drugom M. Zgagom izdaje omašni priručnik za planinare i alpiniste pod naslovom »Kroz visoke planine«, prvi i do danas jedini planinarski udžbenik u našoj zemlji. Njegovi planinarski putopisi i opisi penjačkih uspona krupan su doprinos hrvatskoj planinarskoj književnosti.

Na kraju slobodno možemo ustvrditi da je ime Ivo Gropuzza trajno ubilježeno u našoj planinarskoj povijesti, a u našim srcima neizbrisiva je uspomena na jednog pravog planinara i pravog čovjeka.

Dr Željko Poljak

IZ BIBLIOGRAFIJE ING. IVE GROPUZZA

(NP »Naše planine«)

- Uspon na Maglić, NP 1949,25
Zimski prijelaz Jalovca, NP 1949,73
S filmskom kamerom u stijeni Kleka, NP 1949,202
SZ stijena Trnovačkog Durmitora, NP 1949,264
Na vrhovima Durmitora, NP 1950,198
Deset dana u Visokim Turama, NP 1951,301
Osvrt na jedan referat, NP 1951,345
»Kroz visoke planine«, priručnik za planinare i alpiniste (sa M. Zgagom), izd. »Sportske stručne biblioteke«, 300 stranica, Zagreb 1952

Kamionom kroz pet država, NP 1954,102

Od Dolomita do Matterhorna, NP 1954,495

Na Lipnici, NP 1955,81

Na Matterhornu, NP 1958,32

Riječki planinari na Kilimandžaru, NP 1959,70

Kako sam doživio visinsku bolest, NP 1960,164

Planinarske mogućnosti Kvarnera, Trofej Platak 67, str. 27, Rijeka 1967

Planine zapadne Bosne

MEHMED ŠEHIC

SARAJEVO

Planinarski savez Bosne i Hercegovine već duže vremena obavlja pripreme za otvorenje republičke planinarske transverzale. Među kontrolnim točkama buduće transverzale nalazit će se i vrhovi svih većih planina u zapadnoj Bosni. Neke od tih planina do sada nisu bile poznate širim planinarskim krugovima, pa čak na nekim od njih nije bilo ni markacija. U okviru priprema za otvorenje transverzale sada je markiran čitav niz planinskih staza, većina od njih po prvi put.

Autor članka, predsjednik Komisije za transverzale Planinarskog saveza Bosne i Hercegovine, osobno je obišao nove markacije i za naše čitaocе sastavio opis puta. Kako su te planine u blizini granice između Hrvatske i Bosne, a neki vrhovi su i granične kote, njihov opis bit će zanimljiv i koristan za planinare iz obiju republika.

LIČKA PLJEŠIVICA (1649 m)

Vrijeme bijaše izvanredno lijepo u čitavoj našoj zemlji koncem maja ove godine, kad smo se Zvonko Skoković i ja uputili iz Sarajeva prema Bihaću, jer smo odlučili da našu turu po planinama zapadne Bosne počnemo s Plješivicom. Markirani put za tu planinu počinje kod sela Zavalja, 7 km od Bihaća. Budući da nismo stigli na jutarnji autobus iz Bihaća, taj put prelazimo pješice, ponegdje krateći cestu. Markirani put počinje od česme iz 1884. godine. Tu je i raskrsnica: cesta nastavlja za D. Lapac (39 km), dok naša staza vodi desno preko goleti i niske šume do Ivanove poljane, gdje se nalazi izvor hladne vode »Mulinovo vrelo« (oko 1 sat hoda). Markirani put nas dalje vodi ispod Gizdina vrha (788 m), presjeca cestu i nastavlja starim kolskim putem prema Paljevinama. U dva-tri navrata izlazimo ponovo na cestu i nakon 2 i po sata hoda stižemo do radničkih baraka na Džakulinki. To je velika livada na kojoj je izgrađeno nekoliko baraka. Od Zavalja do radilišta išli smo stalno kroz šumu i tu nam se prvi put ukaže TV reley skoro na samom vrhu Gole Plješivice (1649 m).

Na Džakulinki pravimo nekoliko snimaka, jer bilo kakvo snimanje TV releya s obzirom na blizinu vojnog objekta nije dozvoljeno. Naše stvari ostavljamo na radilištu i sada nam se čini da ćemo preostali dio puta preći za pola sata, jer nam TV reley izgleda tako blizu — skoro na dohvrat ruke. Ipak smo utrošili sat i po hoda. Put od baraka nastavlja cestom, a zatim se staza odvaja lijevo postepeno se uspinjući, da bi se u posljednjem dijelu jako strmo uspela do izlaska na cestu u neposrednoj blizini releya. Po izlasku na cestu idemo lijevo stotinjak metara i tu izlazimo na cestu koja dolazi iz Titove Korenice do samog releya. Od ovog raskršća do releya ima 2—3 minute hoda.

Na ulaznim vratima zgrade releya smještena je mala kutija u kojoj se nalazi pozivno

zvono. Tehničari releya ljubazno su nas primili. Tu smo se odmorili oko sat vremena, a zatim se istim putem vratili na radilište. Prije silaza bacamo pogled prema zapadu na Titovu Korenicu, jugozapadu na Krbavsko polje i na ogromni kompleks šuma prema istoku. Na radilištu se opet duže odmaramo, radnici nam nude konak. Mi ipak krenemo nazad u Zavalje. Svraćamo u gostionicu gdje ispitujemo mogućnost noćenja. Čini nam se da izgledi nisu najbolji. Na našu sreću upravo je jedan kamion pošao prema Bihaću. Prilično smo umorni s obzirom na neprospavanu noć prije toga i putovanje iz Sarajeva. Noćimo u hotelu u Bihaću vrlo skupo, a budući da nosimo kompletну opremu za kampiranje, zaklinjemo se da će to biti posljednji hotel na našoj turi.

OSJEĆENICA (1796 m)

Prvim jutarnjim autobusom idemo do Bosanskog Petrovca i dalje još 5 km do Kolunića. Oko 6 km zračne linije zapadno od sela Kolunića nalazi se vrh Osjećenice.

Od Kolunića se nastavlja cestom nešto preko pola sata (cesta nije markirana), a zatim nas markacija upozori da treba skrenuti sa ceste lijevo. Tu negdje sa ceste ugledamo i sam vrh Osjećenice. Staza kojom smo se odvojili vodi stalno kroz šumu i nakon 3 sata hoda dolazimo do male livade gdje započinje šumski put prema Drvaru. Ponovo preko vrhova jela ugledamo vrh Osjećenice. Produžavamo dalje cestom 2—3 minute, a zatim skrećemo desno na stazu koja neko vrijeme vodi uporedo s cestom, a zatim se od nje odvaja polako se uspinjući. U zadnjem dijelu vodi u serpentinama sve do izlaska iz šume (oko sat hoda).

Izlazimo na čistinu, na travnati teren. Preostaje nam još oko pola sata hoda. Zaobilazimo vrh da bi mu prišli s njegove sjevero zapadne strane, odakle je pristup lakši

Velika Osječenica (1796 m)

Foto: M. Sehić

jer se na južnoj strani vrh spušta u okomitim stijenama. Zadnji dio puta vodi kroz klekovi-nu bora. Na vrhu je betonska piramida. Ako nisu imali sreće s vremenom Mehmed Salkić i dr. Željko Poljak prilikom odlaska na vrh Osječenice (NP 1965, br. 11—12), mi smo je ovoga puta imali.

Na samom vrhu napravili smo duži odmor i uživali u pogledima na okolne planine. Čitamo članak Mehmeda Salkića »Nevolje s Osječenicom« pisan još u vrijeme kada ova šumovita planina nije bila markirana i kada je odlazak do vrha bio prilično težak. Kada su Plješivica i Osječenica predložene za Republičku transverzalu Bosne i Hercegovine kao kontrolne tačke, upravo ove dvije planine markirao je autor tog članka. Sada je Osječenica svakom dostupna. Uspon do vrha iz Kolunića može se obaviti za 4—5 sati. Zahvaljujemo Mehmedu Salkiću na markiranju ovih planina kako u ime Planinarskog saveza Bosne i Hercegovine, tako i u naše, jer smo upoznali dvije planine na koje sarajevski planinari rijetko odlaze.

Vraćamo se istim putem u Kolunić jer smo tu ostavili naše stvari, a zatim nastavljamo pješice do Bos. Petrovca gdje smo ipak prenoćili u hotelu, ali po daleko pristupačnijoj cijeni nego u Bihaću.

GRMEČ (1604)

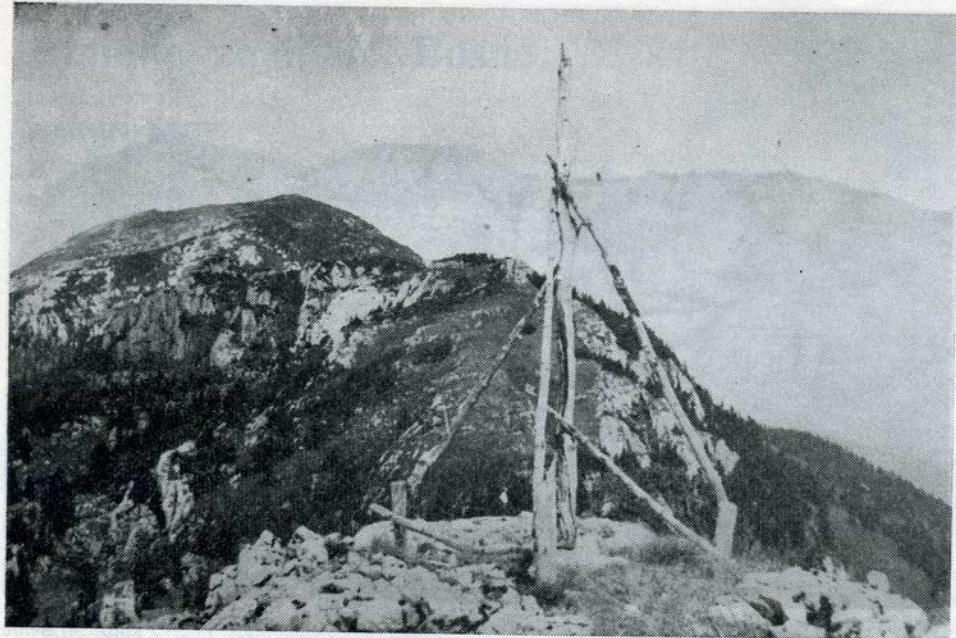
Markirani put za Crni vrh na Grmeču bit će u najskorije vrijeme izведен. Evo opisa koji je poslao Junuz Karadžić (član PD

»Klekovača«, Prijedor), koji je više puta bio na Grmeču.

Najpodesnije ishodište za Grmeč je Prijedor, odakle idemo uskotračnom željeznicom do stanice Grmeč. Zadnjih nekoliko godina vlak iz Prijedora polazio je između 6 i 7 sati. Ide se dolinom Sane sve do Bosanskog Vrhopolja gdje se Sana odvaja, a nastaje rijeka Sanica. To je živopisani kraj, jer rijeka Sana i Sanica prolaze ponegdje vrlo uskim kanjonima. Čitav ovaj kraj može se dobro vidjeti iz vlaka jer on ide polako savladava-jući uspon. Putnici koji idu prvi put ovim krajem stalno su uz prozor posmatrajući rijeku Sanicu i njen kanjon. Pruga pravi brojne zavoje, tako da više puta ugledamo Saničku dolinu.

Od Prijedora do Grmeča vožnja traje blizu 4 sata. Od stanice Grmeč ide se markiranim putem za Mijačicu (oko sat hoda). Staza vodi dalje na Crni vrh (1604 m), do kojeg se može stići za oko 2,30—3 sata hoda. Povratak je istim putem na Mijačicu koja je prije rata bila poznati rekreacioni centar. Na Mijačici ima dom (hotel) gdje se može prenoći i dobiti hrana.

Kada smo pravili plan obilaska planina u zapadnoj Bosni, moj prijatelj Zvonko nago-varao me da turu počnemo upravo s Grmečom, jer je još jednom, nakon dugo godina, želio da vidi Saničku dolinu. Međutim, kako ja nisam želio da ispuštimo Plješivicu, ovog puta je ispalo na moje. Zato sada donekle odstupamo od markacije na Crni vrh na Grmeču. Iz Bos. Petrovca, gdje smo prenoćili, prevozimo se do Kapluha (9 km, prva

Pogled s Male na Veliku Klekovaču

Foto: M. Šehić

autobuska stanica od Petrovca prema Ključu). Na južnim padinama Grmeča smjestilo se više sela. Od Kapluha do sela Solomuni idemo preko prostranih livada i izlazimo na kolski put koji produžava do sela Stupari i dalje do nekoliko kuća smještenih na samom rubu šume, na iskrčenim livadama. U kući Ilike Banjca ostavljamo naše stvari i raspituјemo se za put do Crnog vrha. Odmah povije kuće prolazi šumska cesta koja se spaja s glavnim putem Bos. Petrovac—Ključ u blizini želj. stanice Bravsko. Cestom idemo lijevo 2–3 minute do vidljive staze koja se odvaja desno u šumu. U nastavku puta moramo se držati uglavnom lijevih odvajaka koji vode u pravcu Crnog vrha. Na kraju se staza gubi. Dolazimo ispod većih kamenih blokova i izlazimo na oveću livadu. Nalazimo se kao u nekom većem kazanu odakle smo za desetak minuta na samom vrhu kod betonske piramide. Od kuće Ilike Banjca ima oko 2 i po sata hoda. Služi nas lijepo vrijeme. Južno od Crnog vrha, oko 1 km zračne linije, na karti su ruševine nekog starog grada. Pokušavamo ih pronaći odvajajući se od naše staze, ali uzalud. U gustoj šumi Grmeča to je zaista teško. Zvonko je uporan. Ipak morali smo odustati jer se i vrijeme počelo kvariti. Vraćamo se istim putem do kuća Ilike Banjca, gdje smo prenoćili u prostranoj pojati.

Slijedeći dan izgubili smo samo na prebacivanju. Spuštamo se na stanicu Bravsko. Prevozimo se do stанице Srnetica, gdje se presjeda za Potoke. Potoci su velika šumska manipulacija gdje se može prenoći, dobiti

hrana, tu ima i tri bifea. Od Srnetice do Potoka postoji cesta oko 12 km. Putnički vlak ne ide svaki dan, ali zato idu teretni kojima se također možemo prebaciti do Potoka. Tu smo jeftino prenoćili u radničkim barakama. Idemo ranije na spavanje jer nas sutra očekuje uspon i povratak s Klekovače.

KLEKOVAČA (1961 m)

Ustajemo oko četiri sata. Kiša koja je počela kasno sinoć, nije prestala da pada. Meni se ne izlazi ovako rano i još po kiši, ali Zvonko me uvjerava da će se vrijeme proljepšati, jer ptice pjevaju, a to da je znak razvedravanja. Nema druge, nego da podemo, tim prije što u početku markacija vodi cestom do Velaginih baraka. Izlazimo na cestu kod benzinske pumpe i krećemo u pravcu Drvara. U dva navrata dolazimo do raskrsnice puteva. Mi idemo uvijek lijevo, na što nas upozorava i markacija. U posljednjem dijelu cesta se spušta i stotinjak metara prije velike okuke, 7 km od Potoka, odvaja se staza koja nastavlja dalje kroz šumu sve do pod Klekovaču. Nakon 2 i po sata hoda od ceste izlazimo na oveću livadu i raskrsnicu puteva: desno je Mala Klekovača (1761 m), a lijevo Velika Klekovača (1961 m). Markacija je izvedena do Male Klekovače. Od raskrsca do vrha preostalo je 10–15 minuta hoda. Pri samom vrhu moramo malo pripaziti kada je vrijeme kišovito, jer je kamenje sklisko. Na vrhu je drvena piramida. Divan pogled na

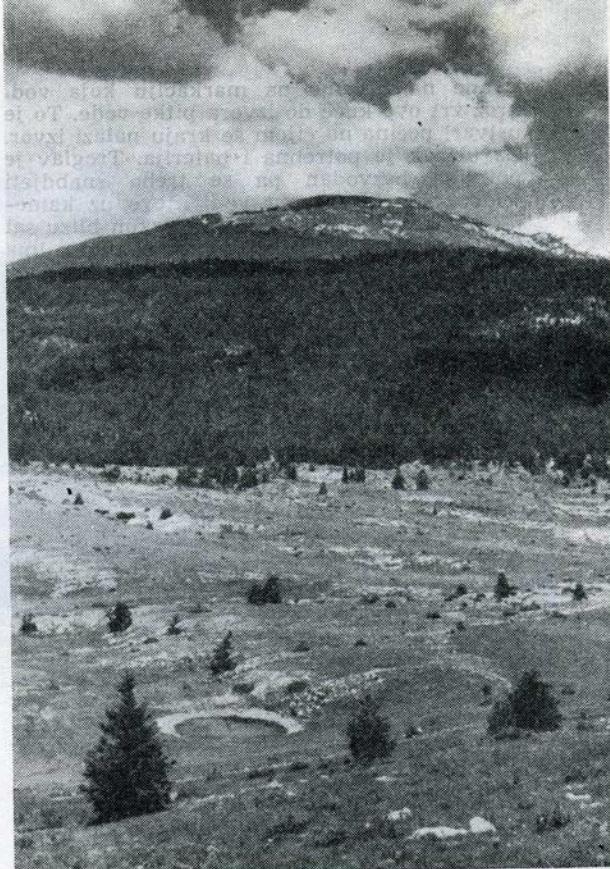
greben i glavni vrh Klekovače. Dugo sjedimo na velikom kamenom platou ispred vrha. Vrijeme se naglo prolješalo i vidljivost je izvanredna, kakva može biti samo poslije kiše. Podne je već davno prošlo, a mi se ne odvajamo od vrha. Ovako lijepo vrijeme navelo nas je da podemo i na vrh Velike Klekovače. Vraćamo se do livade gdje je na jednom stablu naznačen smjer prema vrhu. Put nije markiran, ali je staza koja vodi ispod velikih blokova kamenja i uz rub šume, dobrim dijelom vidljiva. Nakon izlaska iz šume (oko sat hoda) izlazimo na travnat teren odakle počinje uspon (još oko pola sata). Na vrhu je betonski stup. Sam vrh nije tako interesantan kao vrh Male Klekovače, ali je zato pristup vrhu Velike Klekovače izvanredan. U nekoliko mahova usporedivo sam ovaj teren s početnim dijelom Velebit skog planinarskog puta. Povratak je istim putem do ceste. Imali smo sreću da smo se do Potoka prevezli kamionom, a još više sreće kad nas je jedan pravnik, koji je službeno boravio u Potocima, primio u svoja kola do Drvara. Prenoćili smo u radničkim barakama u Drvaru.

Slijedećeg dana prije podne ostali smo u Drvaru jer smo odlučili posjetiti poznatu Titovu pećinu koja se nalazi u neposrednoj blizini mjesta. Zbog pećine propustili smo jutarnji autobus, pa se tek poslije podne prevozimo do Bos. Grahova. Tu dočekamo drugi autobus koji dolazi iz Knina i prevozimo se do sela Gornje Peulje.

ŠATOR (1872 m)

Sjeverozapadno od Glamoča izdiže se gromadna Šator-planina s najvišim vrhom 1872 m. Prema sjeveru i sjeverozapadu planina pada strmim stijenama i krševitim uvalama i stvara ovdje dvije kotline razdvojene grebenom. U jednoj od kotlina smjestilo se poznato Šatorsko jezero (1488 m). Dugo je oko 300, široko 120, a duboko 5 metara. Oko jezera ima dosta vrela od kojih je najpoznatije Bulino vrelo, čija hladna voda — legenda kaže — slijepima vraća svjetlost dana. Za razliku od jezera ostalih planina, Šatorsko jezero je ljeti veoma toplo, pa je moguće kupanje. Prava je šteta da na ovoj planini nema planinarskog objekta. Najpodesnije ishodište za Šatorsko jezero je selo Gornje Peulje. Autobuska stanica je upravo kod bifea. Tu ćemo odmah uočiti planinarsku markaciju. Ona nas koju minutu vodi u pravcu Livna, a zatim skreće lijevo prolazeći kroz selo i krateći cestu. Produžimo li cestom (oko 5 km) doći ćemo do radničkih baraka gdje se može prenocići. Mi smo upravo tako i napravili, jer smo u bifeu zatekli dvojicu radnika koji su nam ponudili prenocište. Tako smo se zajedno s njima uputili cestom do baraka gdje smo dobili i večeru i prenocište.

U ranu zoru probudila nas je kiša. Navlačimo naše kabalice nadajući se da će kiša ipak prestati. Od baraka produžavamo dalje

Velika Klekovača iz Materića uvala

Foto: Dr. Z. Poljak

cestom i nakon pola sata hoda izlazimo na markaciju koja dalje vodi stazom kroz šumu, krateći cestu. Izlazimo ponovo na cestu, neko vrijeme idemo po njoj, a zatim se odvajamo desno vidljivom stazom koja vodi do Šatorskog jezera, ukupno oko 3 sata hoda od sela Gornje Peulje. Što se tiče vremena nismo imali sreće. Kiša je doduše prestala, ali uslijed magle i slabih vidika odustajemo od uspona na vrh. Vraćamo se preko radničkih baraka u G. Peulje do autobuske stanice, gdje sačekujemo isti autobus kojim smo jučer došli. Prevozimo se do sela Kazanci. Autobuska stanica je kod gostionice Zdravkovića Katića gdje smo namjeravali prenocići. Budući da domaćin nije bio kod kuće, krenemo dalje oko pola sata do sela Sajkovići gdje smo kod jednog mještanina, koji se upravo vratio sa rada iz Austrije, prenocići u novoizgrađenoj kući.

TROGLAV NA DINARI (1913 m)

Najpodesnije ishodište za vrh Troglava je selo Sajkovići koje je od Kazanaca udaljeno oko pola sata hoda. Kod prve kuće s desne

strane naići ćemo na markaciju koja vodi kroz vrt ove kuće do izvora pitke vode. To je ustvari pećina na čijem se kraju nalazi izvor. Za ulazak je potrebna i baterija. Troglav je potpuno bezvoden pa se treba snabdjeti vodom. Markirani put vodi lijevo uz kamenjar, a kasnije ulazi u šumu. Nakon blizu sat hoda dolazimo do radničkih baraka gdje ima i prodavaonica. Put dalje vodi stalno kroz šumu. Dolazimo do raskrsnice puteva gdje treba svakako skrenuti lijevo jer je markacija izvedena tim putem. Desni put je markiran samo do izlaza iz šume, odakle se kod lijepog vremena vidi masiv Troglava. Ovaj put je daleko teži i traži i poznavanje alpinizma.

Sjeća šume je u velikom jeku, pa često tražimo markaciju teško se probijajući preko ostataka srušenih stabala. I kada konačno izademo iz šume, ugledamo masiv Troglava u svoj svojoj veličini. Od sela do izlaska iz šume ima oko 3 sata hoda. Markacija nas sada vodi golin terenima i kamenjarom. Polako se uspinjemo da bismo izašli na glavni greben. Prelazimo preko prvog i drugog vrha i konačno dolazimo do betonskog stupa koji označava vrh Troglava. Od izlaska iz šume do vrha može se stići za nešto više od sat hoda. Divan pogled na Perućko jezero prema jugu, a s druge strane na Livanjsko polje. Tek sada kada se nalazimo na vrhu Troglava možemo

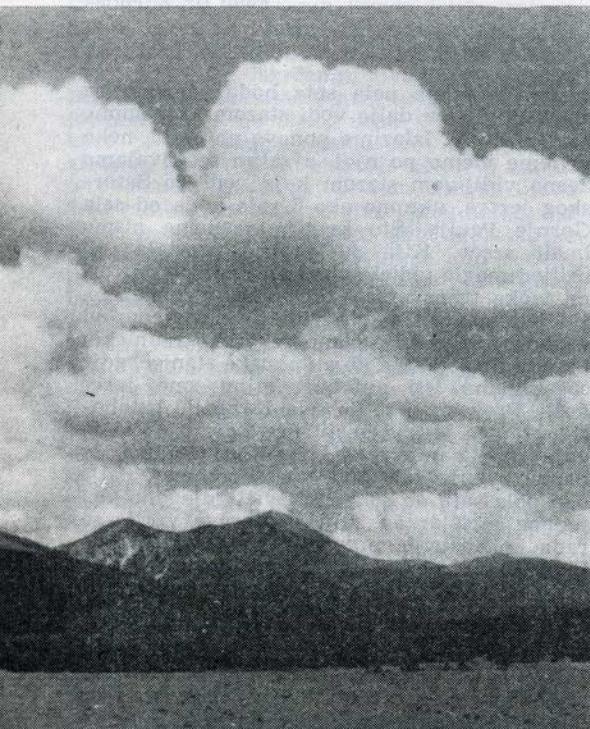
osjetiti svu veličinu ovog огромнog masiva, koji nam se iz Kazanaca učinio prilično lagan, posebno što se tiče pristupa.

Na vrhu se nismo zadržali ni desetak minuta. Čini nam se da će uskoro kiša, pa se vraćamo odmah do ulaska u šumu. Tu se na jednoj livadi sa pogledom na Troglav duže odmaramo, sve dok nas nije potjerala kiša. Navlačimo naše kabalice i ulazimo u šumu. Opet smo kod radničkih baraka gdje svraćamo na pivo. Kiša ne prestaje. Budući da smo odlučili noćiti u Livnu, krećemo dalje po kiši do sela, uzimamo naše stvari, zahvaljujemo se ljubaznom domaćinu i eto nas u Kazancima. Ćekamo isti autobus kojim smo jučer došli u Kazance i prevozimo se do Livna. Spavanje u privatnoj kući.

Kada je Planinarski savez Bosne i Hercegovine riješio da upostavi Republičku transverzalu, upravo markiranje planina zapadne Bosne bio je najteži problem, prvo zbog udaljenosti, a drugo što na tim terenima ne djeluje ni jedno planinarsko društvo. Markiranje Plješivice i Osjećenice preuzeo je PD »Plješivica« iz Bihaća, dok je markiranje Grmeča, Klekovače, Šatora i Dinare preuzeo PD »Klekovača« iz Prijedora ili točnije rečeno: zaružni član tog društva, profesor Junuz Karadžić sa svojim vjernim pratiocem Miletom. Datum markiranja čitamo pod Malom Klekovačom, kod Šatorskog jezera, a takoder pod vrhom Dinare. Najtoplje im se zahvaljujemo na izvršenom zadatku, jer smo zahvaljujući njima prošli divnim terenima spomenutih planina.

Sator planina s Velikog Tičeva

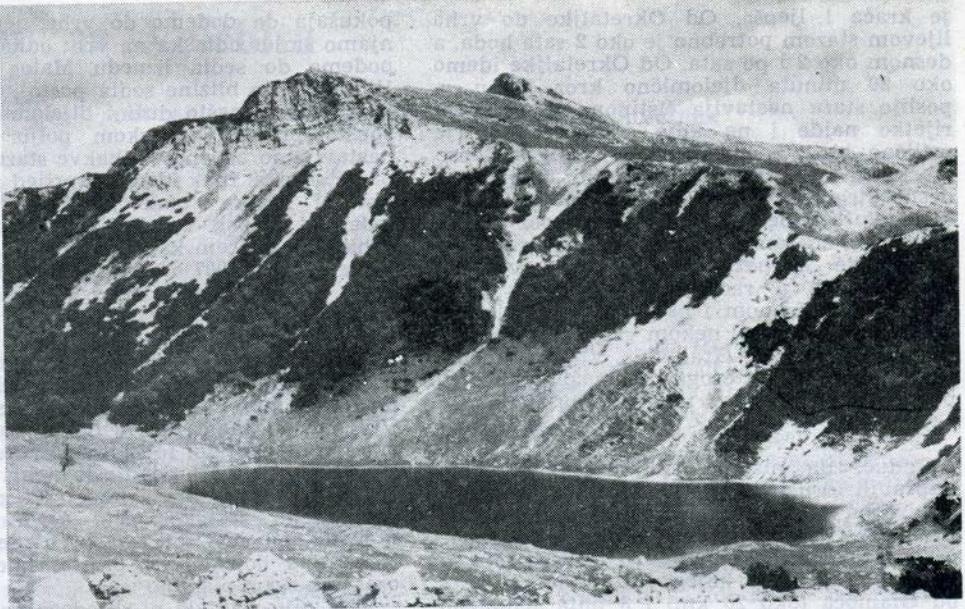
Foto: Dr. Z. Poljak

CINCAR (2006 m)

Evo opisa puta koji je poslalo PD »Energo-invest« iz Sarajeva. To društvo izvršilo je markiranje Cincara.

Ishodište za vrh Cincara su Glamoč i Livno. Podemo li iz Glamoča automobilskim putem prema Livnu, prolazimo kroz naselja Podgradina, Han Vrba, Carevac, Koričina itd. do mjesta Kablići. Od Kablića do Livna ima još oko 6 km. U Kablićima napuštamo cestu prema Livnu i skrećemo lijevo pored groblja gdje nailazimo na prvu markaciju. Treba se držati glavnog puta i od njega se ne treba odvajati. Na automobilском putu pod vrhom Cincara nalaze se radničke barake, i tu treba skrenuti desno. Od baraka ide se automobilom još oko 3 km do dola zvanog Ravnine (od Kablića oko 17 km). Pješačka staza počinje iz uvale samog dola. Polako se uspinjemo kroz šumu oko pola sata. Staza je dosta vidljiva i široka i ispresjecana malim puteljcima. Dobro je markirana, pa ne postoji bojazan od skretanja. Iznad šume usponom kroz visoku travu dolazi se do prevoja (oko 50 min.) Tu se napušta puteljak i skreće desno golom kosom do samog vrha (oko 40 min.). Od dola Ravnine do vrha nema vode, pa je potrebno snabdjeti se u radničkim barakama. Iznad Kablića nema više sela gdje bi se moglo prenoći. Hranom i ostalim potrepštinama potrebno je snabdjeti se u nekom većem

Satorsko jezero (1488 m)

Foto: Z. Poljak

mjestu. Zimi je Cincar neprohodan. Na ovoj planini nema planinarskog objekta.

* * *

U ranu zoru probudio nas je mujezin s obližnje džamije. Kiša koja nas je pratila prilikom dolaska u Livno nije tako reći ni prestajala tokom cijele noći. Zvonko tvrdi, slično kao i prilikom polaska na Klekovaču, da će se vrijeme proljeptati, jer to ptice najavljuju svojim pjevanjem. Uzimamo nešto hrane, kartu i busolu, navlačimo naše kabance i izlazimo iz kuće. Budući da nismo motorizirani, za nas otpada gore opisani put. Tražimo po karti kraći put. Neko vrijeme idemo cestom prema Glamoču, a zatim se odvajamo starim kolskim putem kroz selo Suhača. Ovaj put će nas izvesti na glavnu šumsku cestu koja polazi iz Kablića. Dolazimo na prostranu visoravan gdje cesta dobrim dijelom vodi u potpuno pravoj liniji — jedini kontrast u velikoj zelenoj površini. Idemo stalno tom cestom, jer se tu nema što kratiti. Na kraju se cesta u serpentinama uspinje. Dolazimo do pojasa šume i vidljive staze koja vodi desno u šumu. Tom stazom idemo kojih desetak minuta, a zatim izlazimo na travnat teren, početni dio grebena Cincara. U početku se strmo uspinjemo. S lijeve strane ostaje nam rub šume koji će nas pratiti skoro do vrha. Nastavljamo stalno grebenom na sam vrh. Za razliku od ostalih planina, ovdje na Cincaru ima prilično snijega. Tek kad smo ugledali betonsku piramidu i oznaku visine, znali smo da smo na vrhu. Tu se susrećemo s markacijom koja dolazi iz suprotnog smjera. Zvonko me upozorava da je podne i da bi trebalo nešto pojesti. Uz lagano kišu do-ručujemo ili, bolje rečeno, ručamo. Vidika

nema. Meni je to posebno žao zbog kolor-dijapoziativa. Sada počinje povratak. Kiša povremeno prestane, ali uglavnom stalno nas prati. Zvonkove ptice ovoga puta su potpuno zakazale. Stigavši na prostranu visoravan odlučili smo da put što više kratimo. Izlazimo u selo Zastinje kod samog Livna. Od današnje ture zaista smo umorni i nakon večere idemo odmah na spavanje. Noćimo na istom mjestu. Očekuje nas odlazak na Vitorog.

VITOROG (1907 m)

PD »Energoinvest« koje je izvršilo markiranje Vitoroga, poslalo nam je ovaj opis puta. Ishodište za Vitorog je Mrkonjić Grad, odakle se nastavlja automobilskim putem prema Glamoču. Na izlasku iz Mrkonjić Grada prema Ključu nalazi se prirodno jezero sa hotelom Balkan gdje se može prenoći. U Mrkonjić Gradu je posljednja benzinska stanica. Na sedmometru od Mrkonjić Grada prema Ključu kod Rogoja put se odvaja lijevo prema Mliništu, a zatim vodi kroz naselja Mračaj, Štrbina, Carevac, Protići, Berići i Bjelovina. Od Rogoja do Bjelovine ima 26 km. Bjelovina je raskrsnica. Desni put vodi prema Mliništu, a lijevi prema Vitorogu. Ovaj sporedni put vodi do pod samu planinu Vitorog i u dobrom je stanju, a završava se na mjestu zvanom Okretaljka. Tu je stovarište balvana. Od Bjelovine do raskrsnice ima oko 47 km, a od raskrsnice do Okretaljke 7 km. Od Okretaljke nekoliko pješačkih staza vodi prema vrhu. Markirane su dvije staze koje se nakon pola sata spajaju. Lijeva staza

je kraća i ljepša. Od Okretaljke do vrha lijevom stazom potrebno je oko 2 sata hoda, a desnom oko 2 i po sata. Od Okretaljke idemo oko 30 minuta djelomično kroz šumu, a poslije staza nastavlja čistinom, tako da se rijetko naide i na koje stablo. Uspon je prilično blag, a puteljak je vidljiv i dobro markiran po kamenju. Jednim dijelom s desne strane vide se kamene ploče. Kasnije se te ploče gube, a put nastavlja kroz visok travu sve do samog vrha. Cijelo područje od Okretaljke je bezvodno, zato je potrebno snabdjeti se u radničkim barakama prije Okretaljke. Hranom i ostalim potreštima treba se snabdjeti u nekom većem mjestu. Na putu od Mrkonjić Grada do Vitoroga nema prenoćišta. Na Vitorogu nema planinarskih objekata, a zimi je ova planina neprohodna.

* * *

Budući da nismo motorizirani, mi smo napravili drugaćiji plan obilaska Vitoroga. Jutarnjim autobusom prevezli smo se iz Livna do Glamoča. Sjeveroistočno od Glamoča nalazi se selo Pribelja. To je veće selo sa kojih 120 kuća do kojeg postoji dobra cesta od Glamoča (oko 20 km) i 3 puta sedmično autobuska veza. U selu je velika škola, a postoji i prodavaonica u blizini škole. Pored ostalih potreština može se dobiti i pivo. I zatim dugo pričamo sa prodavcem koji nam je, uzgred rečeno, ustupio svoju prostranu štalu za noćenje.

Slično kao i kod obilaska Cincara ujutro nas je probudila kiša. Ponegdje se čuje i po koja ptica, po Zvonku »znak da će se vrijeme proljepšati«. Ja u to ne vjerujem, jer ptice pjevaju uvijek kad nisu gladne. Kada smo otvorili vrata štale, pored kiše iznenadila nas je i gusta magla. Nećemo odustati od

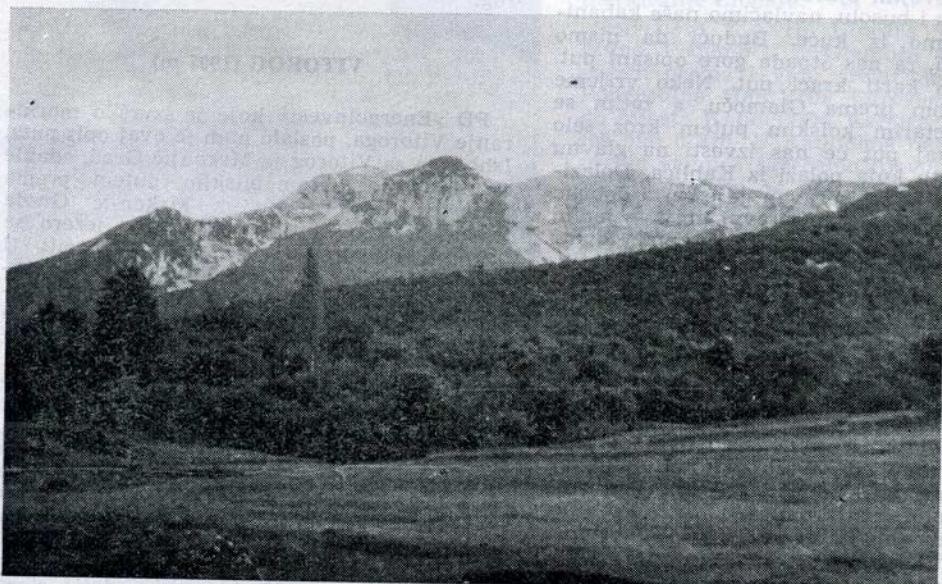
pokušaja da dodemo do vrha, jedino mijenjamo smjer odlaska na vrh: odlučili smo da podemo do sedla između Malog i Velikog Vitoroga. Do blizine sedla postoji kolski put. Ovaj put je nešto duži i dijelom se od sela spušta prema Ciganskom polju. Od sedla nastavljamo uspon bez ikakve staze. Magla je prilično jaka. Ipak idemo naprijed povremeno praveći kratke stanke i ne odvajajući se jedan od drugog. Tek kad smo došli do samog vrha i na ovećem kamenu pročitali natpis — Vitorog, vrh 1907 m, znali smo da smo na cilju. Slikamo jedan drugog, tek za dokaz da smo bili na vrhu, jer se pečati ni na jednoj od dosad spomenutih planina neće uspostavljati. Uz kišu i maglu prilično je jak i vjetar, tako da odmah idemo nazad. Od sela Pribelja do vrha može se stići za 3—4 sata hoda. Vraćamo se istim putem do pojate. U ovom slučaju bijaše nam to najljepši hotel, jer smo i pored naših kabаницa došli mokri i prozeblji ali ipak zadovoljni. Zvonko traži kod prodavača neko žestoko piće, kako bismo se zaštitili od eventualne prehlade, i tako zajedno s domaćinom proslavimo obilazak opisanih osam planina.

Kiša nije prestala ni sljedeće noći. Spavamo do šest sati jer autobus dolazi iz Glamoča u Pribelje tek oko sedam. Vraćamo se u Glamoč gdje čekamo autobus za Jajce i dalje za Sarajevo.

Preostalo je da se zahvalimo P.D. »Energo-invest« na markiranju Cincara i Vitoroga iako smo mi odabrali drugi prilazni put, koji je za nas bio prihvatljiviji.

Naša tura nije se ovim završila, jer smo nastavili sa obilaskom Čabulje, Zelengore i Lelije, ali o toj turi drugi put.

Sretno svima koji se upute novomarkiranim stazama zapadne Bosne.

Troglav na Dinari iz Livanjskog polja

Foto: M. Sehić

Bojinac na Velebitu

Kružni planinarski put od Milovca preko Bojinih kukova do Šibuljina

SLAVKO TOMERLIN

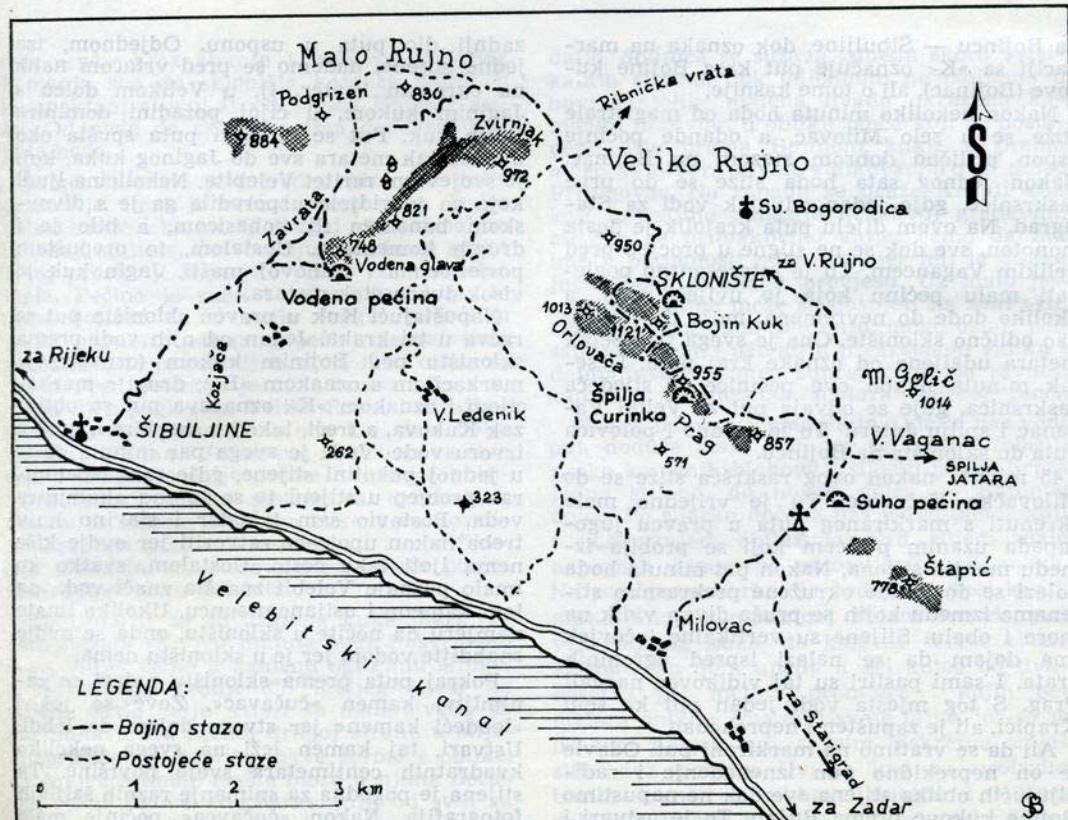
ZADAR

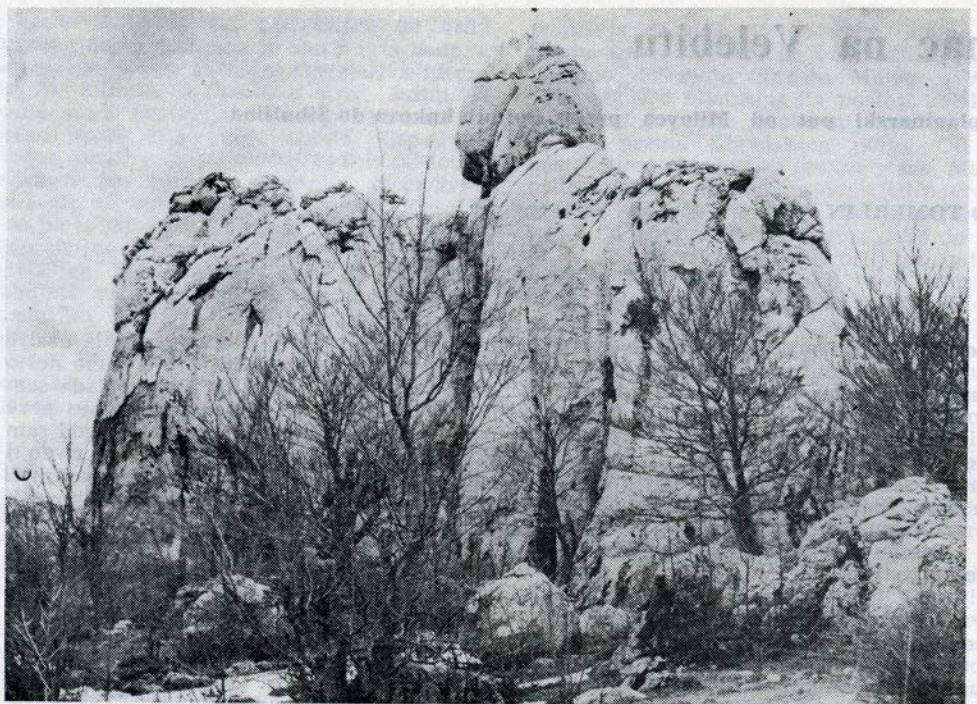
Jedan od najljepših predjela Velebita ostao je suviše dugo nepoznat oku planinara. To je Bojinac sa nizom kukova. Nakon trogodišnjeg istraživanja i završenih markacija odlučio sam s njim, upoznati ostale planinare i ljubitelje Velebita. Slobodno mogu kazati da Bojni kukovi u sebi kriju sadržaj cijelog Velebita. Sve modifikacije krša koje u različitim oblicima nalazimo diljem cijelog Velebita, mogu se vidjeti tu nakon trosatnog hoda od jadranске magistrale.

Već prije nekoliko godina, kad sam obilazio Veliku Paklenicu, uočio sam greben koji je dominirao oko Velikog Rujna. To je bio Bojinac. Postao mi je još interesantnijim kad sam ga ugledao iz sela Rovanska. Osobito u popodnevnim satima, kad se spusti mala ma-

glica, točno kao kopija Bojinog profila nazire se u prednjem planu slični profil samo nešto manji, to je Turski kuk ili Štapić. Tada sam odlučio da ga posjetim i nakon svoje prve posjete stalno sam se vraćao. Koliko god sam put bio na Bojincu, uvijek sam otkrivao i pronalazio nešto novo, nešto interesantnije, ljepše. Želio bih opisati Bojine kukove i otkriti ljubiteljima Velebita ljepote koje pruža ovaj predio.

Najprikladniji prilaz Bojincu je iz sela Milovca, pet kilometara udaljenog od Stariograda-Paklenice u pravcu Rijeke. Od magistrale vodi seoski put prema selu Milovcu, gdje na ovećem kamenu stoji putokaz i markacija s oznakom »B«. Ova oznaka označava kružni planinarski put Milovac — sklonište

na Bojincu — Šibuljine, dok oznaka na markaciji sa »K« označuje put kroz Bojine kukove (Bojinac), ali o tome kasnije.

Nakon nekoliko minuta hoda od magistrale stiže se u selo Milovac, a odande počinje uspon prilično dobrom stazom na Bojinac. Nakon jednog sata hoda stiže se do prve raskrsnice, gdje jedan odvojak vodi za Starigrad. Na ovom dijelu puta krajolik je dosta monoton, sve dok se ne stigne u procjep pred Velikim Vagancem. Tu je interesantno pogledati malu pećinu koja je uvijek suha, a ukoliko dođe do nevremena, može da posluži kao odlično sklonište. Ona je svega tridesetak metara udaljena od oznake kraj puta. Dесetak minuta nakon ove pećinice je sljedeća raskrsnica, gdje se odvaja put za Veliki Vaganac i spilju Jataru. To je ujedno i polovica puta do skloništa na Bojincu.

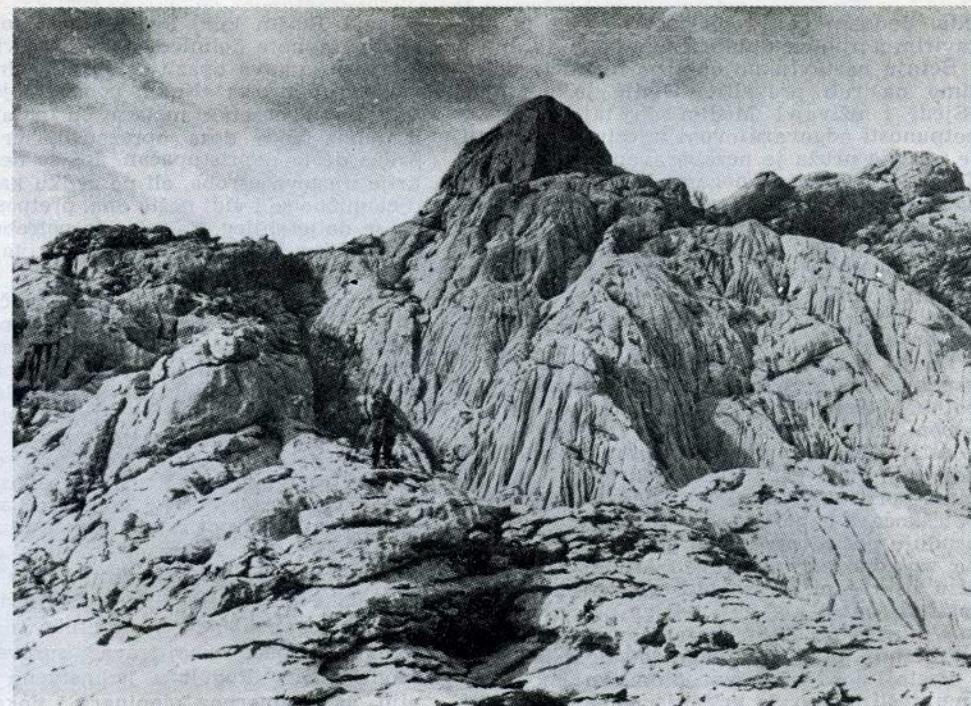
45 minuta nakon ovog raskršća stiže se do Milovačke Krčevine. Tu je vrijedno malo skrenuti s markiranog puta u pravcu jugozapada uzanim putićem koji se probija između manjih stijena. Nakon pet minuta hoda dolazi se do livade okružene prekrasnim stjenama između kojih se pruža divan vidik na more i obalu. Stijene su vertikalne i čovjek ima dojam da se nalazi ispred ogromnih vrata. I sami pastiri su taj vidikovac nazvali Prag. S tog mesta vodi jedan put ka selu Krapići, ali je zapušten i neprohodan.

Ali da se vratimo na markirani put. Odavde je on neprekidno pun iznenadenja i zadržujućih oblika stijena sve dok ne napustimo Bojine kukove prema Rujnu. To je ustvari i

zadnji dio puta u usponu. Odjednom, iza jedne stijene, nađemo se pred vrtačom nalik na ogroman krater, tj. u Velikom dolcu s Jaginim kukom, u čijoj pozadini dominira Bojin kuk. Put se po prvi puta spušta oko dvadesetak metara sve do Jaginog kuka, koji je svojevrsni raritet Velebita. Nekolicina ljudi koja ga je vidjela usporedila ga je s divovskom bananom ili kobasicom, a bilo je i drugih komentara. Uostalom, to prepustam posjetiocima i njihovoj mašti. Jagin kuk je visok dvadesetak metara.

Napuštajući Kuk u pravcu skloništa put se račva u tri kraka. Jedan od njih vodi prema skloništu pod Bojnim kukom (označen je markacijom s oznakom »B«), drugi s markacijom i oznakom »K« označava put za obilazak Kukova, a treći, također markiran, vodi k izvoru vode. Voda je svega par minuta dalje u jednoj pukotini stijene, gdje sam izbetonirao procjep u stijeni te se tu sad akumulira voda. Postavio sam također i slavinu koju treba nakon upotrebe zatvoriti jer ovdje kiše nema ljeti tako često. Uostalom, svatko ko imalo poznaje Velebit zna što znači voda na tom kamenu i usijanom suncu. Ukoliko imate namjeru da noćite u skloništu, onda se ovdje snabdijte vodom jer je u skloništu nema.

Pokraj puta prema skloništu nalazi se zanimljivi kamen »čučavac«. Zove se još i »lebdeći kamen« jer stvara dojam da lebdi. Ustvari, taj kamen leži na svega nekoliko kvadratnih centimetara svoje površine. Ta stijena je pogodna za snimanje raznih šaljivih fotografija. Nakon »čučavca« počinje malo

teži uspon kroz žbunje i blokove srušenog kamenja sve do skloništa koje se nalazi u kompaktnoj stijeni ispod samog Bojinog kuka. Od vode do skloništa ima dvadeset minuta hoda.

Samo sklonište je prirodna pećina s dvije prostorije. Prva je veća i prostranija. Tu se nalazi stolić i klupa. U drugoj manjoj nalaze se ležaji od lišća. Četvoro ljudi može da spava u toj prostoriji koja je i preko zime ugodno topla. Pećina je suha i za vrijeme kiša, te nema bojazni da bi voda mogla nadoći u njene prostorije. Ulaz u pećinu je zatvoren suhozidom te je ostavljen samo mali otvor za vrata. Pred pećinom je mala terasa s koje se pruža lijep pogled na Veliko Rujno i Stražbenicu. Tu je i putokaz za one koji žele bolje upoznati Bojinac. Jedan put se odvaja za sam vrh, a drugi ide dalje prema Rujnu i Šibuljanima, ali i on se sastaje za dvadesetak minuta sa stazom koja oko kukova čini osmuči i prolazi kraj svih osobnosti i modifikacija Velebita. Ta staza ustvari pruža posjetiocu pravu sliku Velebita.

Udaljimo li se od Jaginog kuka markiranim stazom »K« par minuta hoda i osvrnemo li se, vidjet ćemo u kamenu ogromnu sfingu, a ispred nje zadnji dio lavljeg tijela na stijeni. Malo dalje nalazi se mala livada sa par bukava. Na njenoj drugoj strani, u stijeni, priroda je stvorila takve forme i oblike, da čovjek s imalo mašte može u njima dočarati razne likove. Najmarkantniji od svih su »šahovska figura konja« i »ovan«. Krećući

dalje, dolinica se sužava između skoro vertikalnih stijena, dok odjednom ne izbijemo u novi krajolik: malena livada okružena kamenim masivom u obliku ploča koji se postepeno diže prema Bojinom kuku, a prema moru se otvara divan vidikovac. To je dolac Prljugovac. Na zapadu se pruža Krilati kuk koji iz daljine nalikuje nekakvoj građevini, ali čim se primaknemo vidjet ćemo da mu ime u potpunosti odgovara, jer mu je čitava jugoistočna strana u prevjesu. Uz malo penjačke vještine može se dospijeti na sam vrh. Oni koji nisu vični penjanju, mogu ostati pod samim kukom i uživati u prekrasnom vidiku i dalmatinskom suncu sunčajući se na ravnoj, kamenoj, dvadesetak metara velikoj ploči.

Nakon odmora idemo dalje. Odatle nas vodi put, doduze malo teži, jer se mora prelaziti preko kamenih blokova i silaziti preko hrpta jedne stijene, do novog dolca — Rapinog dolca. Po silasku dočeka nas jedan ponor koji s poštovanjem obilazimo. Sad slijedi malo naporniji uspon po odlomljenim stijenama. Na pola puta markacija vodi po jednoj kosoj, abradiranoj, kompaktnoj stijeni sve do pod vrh Bojinog kuka, do kamene terase zvane »Žliba«. Tu nam upada u oči kotao od dvadeset i pet metara promjera i kojih pet metara dubine. Ima on i svoje tajne, jer su se uz sam njegov rub, sasvim diskretno smjestila dva ponora. Uvijek kad tu prolazim bacim kamen u njihove dubine i slušam daleku tutnjavu njegova pada u utrobu Vele-

bita. Jednom će i oni doći na red da im zavirim u njihove dubine.

Šetnju nastavljamo opet po hrptu te dolazimo na rub provalije. Ovdje je i natpis »Sjedi i uživaj! Mislim da taj natpis u potpunosti odgovara ovom mjestu. Vidik koji se odavde pruža je nezaboravan i jedinstven. Takoreći pod našim nogama leži magistrala, a dalje more s bezbroj otočića koji se pružaju u daljinu. Za lijepa vremena vide se svi otoci do Raba i Malog Lošinja, Kornata, Pašmana i Ugljana. A začas sunca! To treba vidjeti i doživjeti. Okrenemo li se, tada vidimo Bojin kuk, Rujno, Vaganski vrh, sve do Sv. brda.

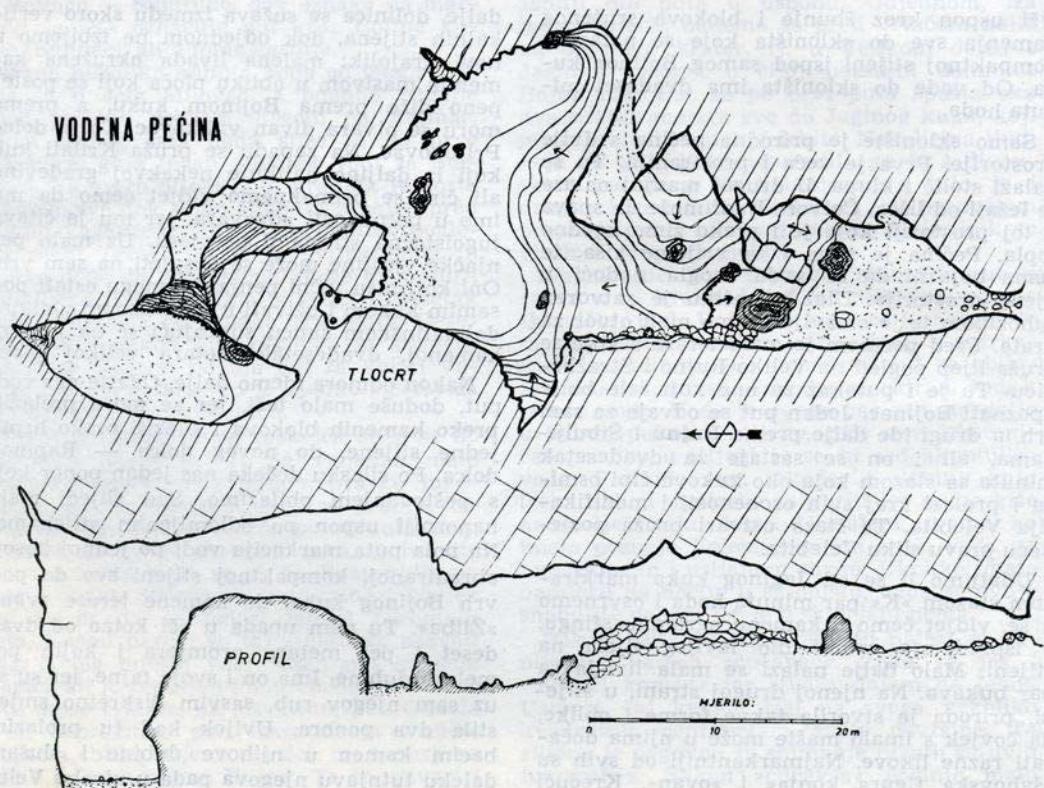
Da bi doživljaj bio potpuniji najbolje je uspeti se na sam vrh Bojinog kuka. Za taj pothvat treba biti siguran u sebe, jer je uspon po strmoj ploči. Tu sam na osam mjeseta zabio klinove radi sigurnosti onih koji nisu vični penjanju. Svaki prosječni planinar prieći će taj put bez nekih većih poteškoća i napora. Ipak, za one koji se ne usuđuju poći ovim putem, postoji lakši uspon po zapadnoj strani kuka. Alpinisti također nisu uskraćeni jer sa sjeverne strane imaju mali smjer. Dakle, za svakoga po nešto. Nakon silaska na Žlibu možemo se odmah vratiti desnim putem, padinom do skloništa.

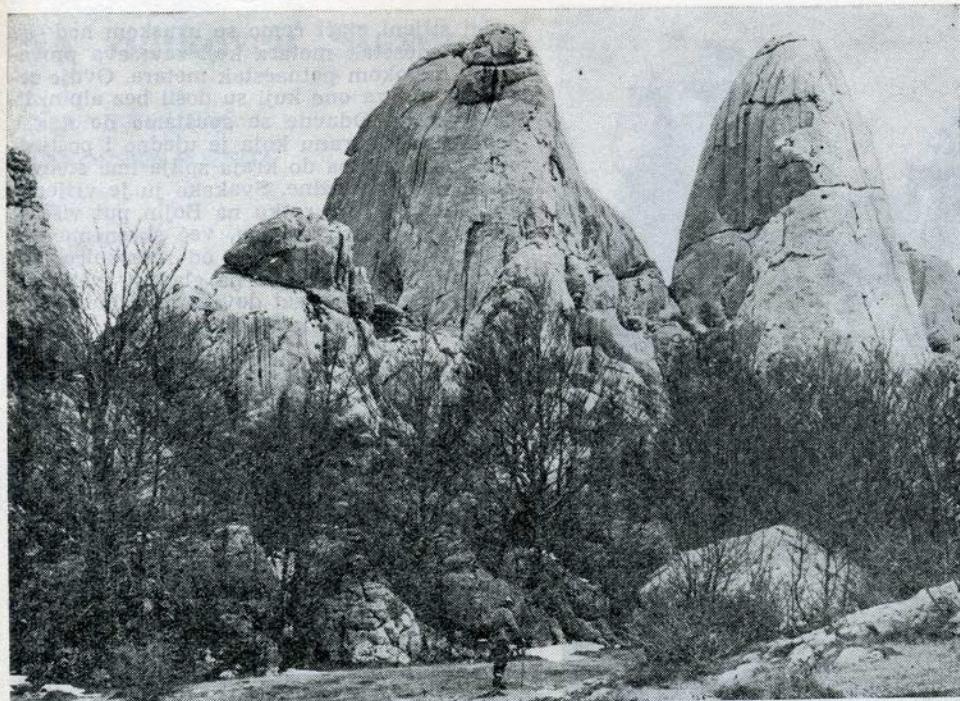
Postoji još jedna varijanta. Putem kojim smo došli idemo do križanja za Gornji veliki

dolac i Jeličin kuk. Put prolazi kroz duguljaste travnjake dolinice, zvane Krčevine. Nakon par bukava opazit ćemo na jednom kamenu putokaz za »Nadin ponor« koji se nalazi svega desetak metara od puta. Tu je potrebna veća doza opreznosti, jer mu je prilaz dosta nepristupačan. Još se ne zna što krije njegova utroba, ali po zvuku kamena, a djelomično se i vidi nešto dna, pretpostavljam da je dolje snijeg. Za silaz je potrebna bolja speleološka oprema, te za sada taj ponor ostaje i dalje mala tajna.

Idemo dalje. Na kraju Krčevina čeka nas novo iznenadenje. Pred nama je Gornji veliki dolac okružen monumentalnim kamenim spomenicima. Pogotovo se u proljeće, kad je sav u zelenilu, doima veličanstveno. Gledan odozgo nalikuje na veliki zeleni tepih pun raznog cvijeća. Cijele kolonije perunika i narcisa koje se nalaze svuda oko razvedre i najumornijeg planinara. Spustimo se strmim ali prohodnim putem preko gromada kamenja i za čas smo na lavidi ravnoj kao tanjur, nigdje ni kamena. Ali svuda oko stope ogromne stijene pune svojih tajnovitih likova koje su velebitske bure, kiše i snijeg stoljećima klešali i stvarali kao neki umjetnici inspirirani slučajem. Voda, šuma, trava i surove stijene svuda okolo, utonuli u jedinstvenu harmoniju, vabe umornog planinara i dokonog iz-

VODENA PEĆINA

letnika da legne u travu i satima gleda ova čuda prirode.

Idemo li dalje po dolcu, s lijeve strane puta opazit ćemo osamljene stijene. Jedna vrlo podsjeća svojim oblikom na trojanskog konja, druga pak na dvogrbo devu u ležećem položaju. Tako sam ih nazvao jer im pastiri nisu dali nikakvih imena.

Jugozapadno od vode nalazi se šuma koja je tako gusta da podsjeća na džunglu. Proteže se sve do Orlovače. Dok se ide kroz tu šumu stalno se nameće misao na kakvog medvjeda ili vuka. Evo, zatim drugog proplanaka, pa opet šuma, pa ponor i stijene, jedva je promodno. Na kraju se dolazi pod samu Orlovaču i vidikovac na more.

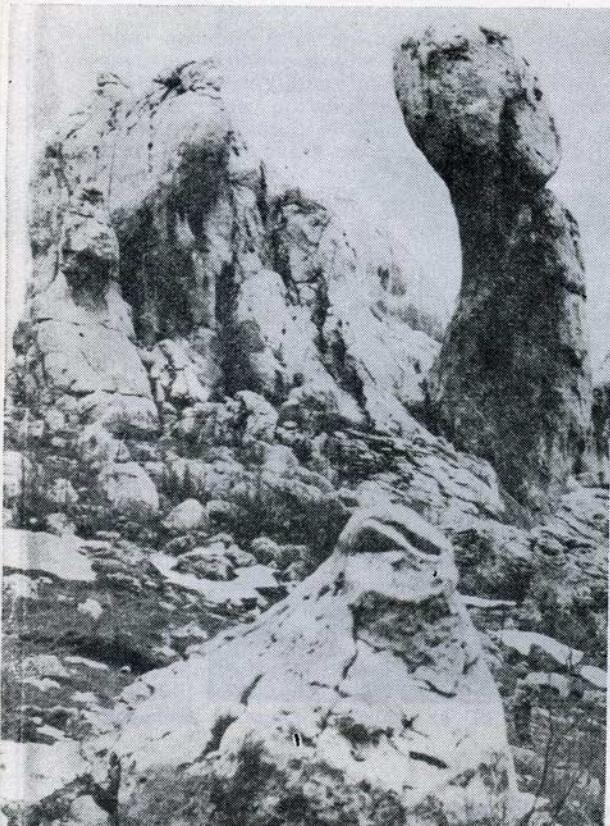
Vratimo se u Gornji veliki dolac gdje markacija ulazi u grmlje i penje se do Velikog kamenog zuba. Kraj njega put silazi na drugu stranu grebena prema Rujnu i opet se spaja s glavnom »B« markacijom koja istočno vodi do skloništa, a sjeverno silazi na Veliko Rujno. Ali ipak, prije no što podemo dalje, još jednom se osvrnimo na Gornji veliki dolac i divimo se tom radu prirode za kojim i najmaštovitiji kipari zaostaju.

Put za Šibuljine vodi preko Velikog Rujna, a odатle na Malo Rujno. Prolazimo preko dva ogromna kraška polja, dužine od par kilometara. Sada nam ta daljina izgleda zaista kao ugodna šetnja jer se stalno hoda po relativno ravnom terenu: za sat i trideset minuta stižemo preko jednog manjeg brdašca do interesantnog samostalnog kamenog zuba koji se odvojio od matične stijene, a visok je četr-

deset do pedeset metara. Seljaci ga zovu Podgrizen, što i odgovara njegovom obliku jer je u podnožju podgrizena i tu se nalazi malo udubljenje. Covjek si tu mora postaviti pitanje, kako on uopće još i стојi u ravnoteži, kad mu je težište skoro izvan baze. Zbilja bi bio dogadjaj a i uspjeh popeti se na njega. Ako se netko odluči na taj korak, volio bih da mi to javi, jer želim taj dogadjaj filmovati.

Odatle put vodi do Zavrate. To je lijepo kraško polje na kojem počinje torrent Kozjače. Tu se nalaze i ljetni stanovi pastira, gdje se možete snabdjeti vodom, a sa malo sreće i mlijekom. Na kraju polja nalazi se stan seljaka Jove Poljaka koji će svakog planinara vrlo rado primiti i pogostiti u svom stanu, ukoliko se nalazi тамо.

Nedaleko se odavde odvaja sasvim novi put do jedne dosad nepoznate pećine zvane Vodenica pećina. Nakon trideset do četrdeset minuta hoda stiže se do njenog ulaza: ulazak u nju za vrijeme ljetnih mjeseci pravo je osvježenje za putnika umornog i preplanulog od sunca. Od ulaza se stiže u jednu oveću prostoriju, potpuno ravnog i zemljjanog poda. Odatle se penje preko oblih i klizavih sigastih stijena oko dva metra. Tu smo već u svijetu siga i vječne tmine. Odatle, ukoliko ste snabdjeveni baterijskom lampom, spuštate se u veliku dvoranu. Na sredini dvorane nalazi se sigasti stup iza kojeg je i mali bazenčić gdje se uviјek može naći pitke i još usto hladne vode. Stijene i strop su iskićeni raznim spiljskim nakitom. Ovdje kao da je i kraj spilje, ali uspijemo li se popeti pet-šest metara po

goloj stjeni, naći ćemo se u uskom hodniku dugom desetak metara koji završava provalirom dubokom petnaestak metara. Ovdje završava put za one koji su došli bez alpinističkog užeta. Odayde se spuštamo do dna u jednu užu dvoranu koja je ujedno i posljednja. Od ulaza pa do kraja spilja ima stodvadeset metara dužine. Svakako ju je vrijedno pogledati. Na povratak na Bojin put više se ne vraćamo na Zavratu, već skrenemo isto markiranim putem lijevo od raskrsnice i za deset minuta smo opet na glavnoj markaciji koja nas za jedan sat dovodi do Šibuljina na magistrali. Tu je i kraj kružnog puta.

Za dva dana moguće je proći cijelu stazu od Milovca do Šibuljina te osmiku na Bojiincu. No oni koji raspolažu s više vremena neće ni malo pogriješiti ako skrenu s markacije i otkriju nove varijante i nove nepoznacice. Ovaj zaista prebogati predjel Velebita obiluje svime onim što privlači mnogobrojne velebitaše da mu se uvijek iznova vraćaju.

Na kraju opet želim da ponovim: svi oni koji prođu i upoznaju Bojine kukove upoznali su i vidjeli sadržaj cijelog Velebita.

Jagin kuk

Foto: S. Tomerlin

NOVI OSVAJAČI ZNAČKE »VPP-a«

U toku prošle ljetne sezone mnogo je planinara obilazilo »Velebitski planinarski put« i poslalo ispunjene dnevničke Planinarskom savezu Hrvatske. Do početka ljeta značku »VPP-a« je osvojilo 116 planinara, a do 1. rujna stekli su je još i slijedeći posjetioc:

117 Zdenko Aložinac	»Krndija« Našice	141 Josip Ganza	»Mosor« Split
118 Vladimir Kisela	»Jankovac« Osijek	142 Ivo Kaštelančić	»Škofja Loka«
119 Stjepan Blašković	»Zanatlija« Zagreb	143 Franc Kalan	»Skofja Loka«
120 Jakov Krizmanić	»Zanatlija« Zagreb	144 Janez Pleško	»Zeljezničar« Zagreb
121 Vlado Lindić	»Zeljezničar« Zagreb	145 Krešo Ormanec	»Zeljezničar« Zagreb
122 Željko Jelenić	»Zeljezničar« Zagreb	146 Zora Gazibara	»Zeljezničar« Zagreb
123 Branko Jaljić	»Zeljezničar« Zagreb	147 Zlatko Sajko	»Zeljezničar« Zagreb
124 Goran Kelek	»Zeljezničar« Zagreb	148 Alfred Hlebec	»Zagreb matica«
125 Nikola Bolonić	»Zeljezničar« Zagreb	149 Josip Muha	»Zanatlija« Osijek
126 Zoran Bolonić	»Zeljezničar« Zagreb	150 Miroslav Matošević	»Jankovac« Osijek
127 Dragica Rukavina	»Lipa« Sesvete	151 Radoslav Bijelić	»Zeljezničar« Zagreb
128 Josip Rukavina	»Lipa« Sesvete	152 Zdenko Balog	»Zeljezničar« Zagreb
129 Antun Kralj	»Zeljezničar« Zagreb	153 Martin Denich	»Zeljezničar« Zagreb
130 Gabriela Brnković	»Zeljezničar« Zagreb	154 Velimir Sušak	»Paklenica« Zadar
131 Stjepan Matačić	»Zeljezničar« Zagreb	155 Branko Skoti	»Paklenica« Zadar
132 Olga Cauš	»Zagreb matica«	156 Josip Jung	»Jankovac« Osijek
133 Ivica Cauš	»Zagreb matica«	157 Branko Staničić	»Zeljezničar« Zagreb
134 Milan Poznanović	»Zagreb matica«	158 Dolfi Frančeski	»Zeljezničar« Zagreb
135 Tonček Lavrić	»Zagreb matica«	159 Vilma Frančeski	»Zeljezničar« Zagreb
136 Stanko Marinac	»Zagreb matica«	160 Mladen Grubanović	»Sljeme« Zagreb
137 Stjepan Posavec	»Zagreb matica«	161 Marjana Mandić	»Sljeme« Zagreb
138 Darko Sahar	»Zagreb matica«	162 Melhior František	»Jankovac« Osijek
139 Milko Grašovac	»Zagreb matica«	163 Dragan Milošević	»Grafičar« Zagreb
140 Davor Gobec	»Zagreb matica«	164 Marija Pamić	»Grafičar« Zagreb
		165 Branko Biondić	»Grafičar« Zagreb
		166 dr Radovan Erega	»Zeljezničar« Zagreb
		167 Ivo Ott	»Dubovac« Karlovac
		168 Josip Korlaet	»Zeljezničar« Zagreb
		169 dr Sonja Jurković	»Zagreb matica«

Na vidikovcu Slavonije

ANTUN PETKOVIĆ

SLAVONSKA POŽEGA

»Moje je obilježje nepromočivi kaput, čvrste cipele i štap odsječen u šumi!«

Walt Whitman: Pjesme o meni.

Povjetarac leprša šumom prateći nas kroz jutarnju rosu i opojni zanos modrih daljina. Krećemo u planinu, otvaramo vrata svijetu ljepote i zdravog uživanja.

Visoke sure klisure s desne strane, a na njima zidine, više od pogleda oka. Ljudi su ih dizali da bi bili sigurni u sebe, u svoju snagu, u mir, a sad su podrtine što ih kiše i sniježi razaraju, a oluje odnose. To je Veliki grad, koji pamti hrvatsku vlastelju što ga prije šest stoljeća zidahu, Turke koji su ga osvajali, pamti jurische, pobjede, poraze, ranjenike, riku topova, mrtvace, kolone zarobljenika, obeščaćene djevojke, ucviljene majke, požar sela, mukanje goveda.

Bivalo je to davno, a ponavljalo se i nedavno! Takva je historija — magistra vitae.

nedavno takva je historija — magazin za povijest. Idemo, a u mislima bruje zbijavanja i događaji kao daleka zvonjava s tornja prastare crkve koja ostaje na raskršću puta iza nas u planinskom selu Velika Ruine grada, simbola moći, vrijeme odnosi, a ona, s nekadašnjom franjevačkom školom i knjižnicom, centar prosvjete u Slavoniji, i danas stoji i svjedoči da je kultura jača od sile.

Gledamo — gore stijene Lapjaka, dolje
brzica voda, lijevo se vere strminom borik
kose Pliša. Na pragu smo Papuka, stare
planine, upletene u kolo gora oko Slavonske
Požege. Zaputili smo se na njegov najmar-
kantniji vrh Ivačku glavu (905 m) koja dobi
ime po Ivanku, plemiću od Velike.

Tvrda cesta vodi kraj kamenoloma gdje danas mine i mašine mrve i razbijaju stijene koje su već prije dvjesto godina, proučavala dva jezuita, sveučilišna profesora iz grada Budima, diveći se ljepotama prirode, ovdje kraj potoka, nalazeći u njemu zlatnosni pjesak i unce srebra i olova. (M. Piller i Lj. Mitterpacher: »Iter per Poseganam Sclavoniae provinciam«, Budae 1783).

Nestalo je već davno travnatih staza i putova kolnika kojima su oni prolazili, nestali su hajduci koji su presretali putnike i otimali blago! A opet i danas teškom kletvom ukalja si pješak dušu kad ga kamion, projurivši kraj njega, priguši zadahom nafte ili auto obaspe sivom prašinom ceste.

Skrećemo zato markacijom na planinarsku stazu što od mosta vijuga uz hladnovitу Veličanku. Kraj nas je potok. Zubore kapljice, ruši se i šumski voda brza, udara u stijene i kamenje. Slapovi se prebacuju preko litica ili klize kroz koritaste udubine u kojima strelovito nestaju pastrve. Lišće raskošno izrezucane paprati i bujne trave vjesi mirno nad potokom i tek ovda onda zatreperi kad bi ga zapljunusni koluti vode ili zatresle ptice ribarice što prelijedu s kamena na kamen.

Voda teče kao i život. Kad mirno, a kad vrtoglavo!

Etto nas doskora i na planinskoj livadi kraj Božjeg zdenca, koji Veličani zarobiše za svoj vodovod. Obilje trave, a u njoj otvoreni modri cvjetovi konjogriza (vodopije) gode oku i vesele ljudi, jer taj planinski barometar, kad zatvori cvjetove, znači da dolazi kiša. Tako i trava kiseći pred kišu skuplja lišće.

Za sat hoda dodosmo do Sastavaka i tada započe pravo planinsko penjanje. Izletnici utaboreni kraj dvaju potoka ovdje na livadi kraj svojih automobila i demižona čudno nas gledaju i smijući se dobacuju: »Ljudi nedjelja je! Kuda vrludate? Dodite amo, uđivajte s nama!«

Što da kažemo ovim umišljenim sretnicima na točkovima? Da načinom zabave čovjek otkriva kakav je, ili da je lutati planinama rijetko zadovoljstvo koje možemo sebi priuštiti u ovom našem civilizacijom prezasićenom svijetu. Pobjeći od gomile mlijativih velikih trbuha, okruglih glava, debelih stražnjica i krikova strasti!

Onaj tko nije nikada prošao planinskom stazom u zoru i nije vidojako vijuga između drveća, tako svježa, tako živa, taj ne zna što je ugodnaj. Ne može taj shvatiti što je hod po travama zelenim i sočnim, ne može čuti govor lišća što ga budi vjetar prelistavajući krošnje breza i javora, ne može razumjeti prigušene jecaje i žaloviti šum jela i borova.

Mi znamo za visine i u njima topline i studeni godišnjih doba, i sjaj sunca i sjene drveća. Mi osjećamo proljeće kad lišće ozeleni i đurđić zamiriše, mi znamo zime kad se vode potoka ledenim sjajem okuju. I miris

pupova, koje proljeće razvija u svjetlozelene listove, jednako nam je drag kao i njihova sudbina, kad u jesen, proživjevi život, ti listovi smedii i uveli padaju na zemlju taknuti smrću.

Zivot naš, sačinjen od prirode, ne zaudara otmjenošću. Čovjek okružen prirodom i svime što u njoj živi, tu se tek zaista može uvjeriti da jeugo i svašta učio, a ipak malo zna. U planini skidamo maske, lice nam je onakovo kakve su nam misli. I rađa se ljubav prema svemu što je rodila zemlja, što raste iz zemlje.

Tako bih im rekao! Međutim...

Zamalo uz pjesmu potoka što se ruši pod nama stigemo na Razlive, kako narod zove izvor Veličanke. Mahovinom i travom obrasle ogromne oble gromade kamenja leže kao kameni divovi, a ispod njih bučno nadire i razliva se živa studena voda. Poskakuje u mlazovima, preliva se preko kamenja i oteče u nepovrat. Kako je ugodno žednu prići i pititi s jednog od ovih razliva. Prskava tekućina, tako jednostavna, a koliko dobra stvara! Osvježuje, natapa, daje život bilju i ljudima.

Krenusmo uzbrdicom dalje do Krečana, do koliba lovaca i šumara, gdje zastadosmo zakratko da prezalogajimo i utješimo želudac. Planinska nedjelja, naš blagdan, kad smo okrenuli leđa svakidašnjici. Ugodno je raspoloženje i šale padaju. Dnevno se moraš deset puta smijati i biti raspoložen, inače će te noću smetati želudac, taj otac nevolje. Tako je govorio Zarathustra mudracu Nietzscheu.

Sunce je odskočilo i grije sve jače. Skidamo vjetrovke i krčemo märkacijom dalje. Uspinje se i zavija put uz rebro Klinovca, a strmina susteže dah. Mlade bukve odjevene u sivu glatku koru šknule uspravno kao svijeća uvis boreći se međusobno za mjesto pod suncem. Neke se sljubile i isprepletenе rastu zajedno. Neka debla slomi vjetar, pa povale trunu na zemlji. Bila su uzdigla glavu više od drugih, pa ih skršila oluja. Na njima gljive i čvoraste gube. I u prirodi vlada sila, ali ne i ozaknjeno nasilje kao kod ljudi. Međutim i ovdje postoje grobari koji se hrane tuđom bolj.

Odahnušmo malo na proplanku pod vrhom. Na krčevini mladi borik. Divan pogled prodolinom na istok. Razgaljuje nas i osvježuje dah vjetra koji se prebacuje na ovoj visini raznoseći miris zrelih jagoda. Carevala je tišina i sunce. Tišina kakva bi bila vjerojatno u svijetu kada bi ljudi govorili uvihek samo istinu.

Još kojih pedeset metara u visinu treba se s naporom uspeti stjenovitom strminom do vrha Ivačke glave. Njom kao kakvim kamenim klinom završava ova kosa Papuka, pa je narod zato i zove Klinovac.

Od tri najviša vrha slavonskog gorja ovaj je najljepši svojom otvorenošću, oblikom, položajem i vidikom. Tu tek možemo doživjeti Slavoniju i u naravi vidjeti s visine od blizu

tisuću metara njen grb — na sjeveru Dravu, na jugu Savu, a između njih šeće kuna zlatica, simbol bogatstva, obasjana zrakama zvijezde Danice, simbolom jutra i vadrine. S drvene piramide na vrhu, visoke oko sedam metara, kružiš pogledom proplancima Papuka, Psunja i Krndije. Kao talasasto more rasule su se pošumljene gorske kose i dubodoline na sve strane. Pod tobom dolje nisko u razdolju je Jankovac sa svojim slapom, spiljom i jezerom. Začudio bi se kad bih ti rekao da leži na istoj nadmorskoj visini kao i Bled!

Vidik ti se otvara zatim Podravinom sve tamo do gore Mečeka kraj Pečuha u Madarskoj. Na zapadu se ukazuju visovi Papuka preko Zvečeva do Daruvara i do mede Slavonije moslavackih bregova. S ove je strane i Psunj, a s istoka i juga Dilj i Požeška gora iza koje se nad Posavinom onkraj Save plavi bosanska gora Motajica.

Gledajući s ovog vidikovca najljepši dio Slavonije, rada se u nama ponos — popeli smo se na vrh, pobijedili smo sunce, zoru, vjetar i sve napore krvudavih staza.

Sum vjetra opominje nas da moramo dolje. S tugom se rastajemo od ovih visina. Tako je to svagda u životu ljudskom. Tkogod se uspne, mora i sići. A silazak je teži od uspona! Kad bi o tome mislili i svi oni koji su se uspeli na razne vrhove u ljudskom društvu, bilo bi gore više mudrosti, a dolje više zadovoljstva.

Uputimo se markacijom prema vrhu Papuka do Orahove vode. Ovdje pod krošnjatom bukvom u zavjetaru nalaze se klupe i stol. Dolje niže vrelo studene vode ograđeno kamenom. Na ovoj visini od sedam i po stotina metara ugodno je odmaralište. Pred nama je Srneća glava na kosi Lipovcu, dolje je usjeklina Gosteda, čudnovati kamenjar Mališčaka na lijevu ruku, a vrh Papuka ostaje desno.

Prošlo je podne, doba je ručku. Naš podne počašćeno je ovdje mirisom cvijeća, a stol okićen jagodama s proplanka. Opruženi u hladovini gledamo pčele što se poje na izvoru i slušamo cvrkut ptica. Pa i mi smo sada bezbržni kao ptice. Ne znamo kakvo će nas zadesiti sutra, ali smo zato proveli jedan dan u netaknutim čistinama gore — »tamo gdje vepar i košuta zalaze, na planinskem sljemenu u ljepoti prirode«, kako kaže stari budistički pjesnik Talaputo.

Međutim vrijeme je za povratak. Treba još tri sata pješačenja, istina, pod nogu, da bismo stigli na večernji vlak u Veliku, kojim ćemo kući u Požegu. Idemo šumskom prosjekom. Zraci sunca, koje gubi na snazi, poigravaju šumom. Spuštamo se u dolinu Veličanke i livadama na željezničku stanicu. U hodu već posustalom pomilovao sam još jednom pogledom vrhove planine i raznoliko cvijeće koje nas je pratilo pri ovom pohodu na vidikovac Slavonije. Bio sam zadovoljan i sretan.

Crtica, dvije s Kopaonika

Dojmovi uz Deseti slet planinara Jugoslavije

BORIS REGNER

BEOGRAD

»Što se toliko naroda sleglo dolje na Jarmu?«, upitala me čobanica ne prekidajući svoj beskrajni čobanski posao: predu. Njen pas Zeljo pratio me u stopu. Pratio me nepovjerljivo i uporno, zabrinut za svoje stado. Jer treba takvog sumnjivog došljaka na vrijeme i stalno opominjati i držati na odstojanju. Žena, doduše, cijelo vrijeme prekidaše razgovor ili predu da ukori psa oštrom uzvikom. No to ne bijaše iskren ukor što pas dobro razumjede pa me i dalje slijediše stalno lajući, sad pomirljivo sad opet ljutito. I čobanica i pas očigledno mišljahu isto: bolje je ovog neznanca držati na oku.

Nadoh se u neprilici šta da joj odgovorim na pitanje. Zapravo, kako da joj odgovorim i objasnim što se ono zbiva dolje na Jarmu (1788 m). Jer i sâm sam sada prvi put čuo i saznao da se logorište i zborište Desetoga sleta planinara Jugoslavije na planini Kopaoniku tako zove. Pa dal! Ime sasvim odgovara. Nalažah se na Karamanu (1934 m), a sjeverozapadno se dizahu kosa i vrh Gobelja jednake nadmorske visine. Između njih protezaše se vrlo izrazito sedlo — prevoj planinski na sliku i priliku jarma. Narod se zaista ne vara i ne griješi.

Ali, šta da odgovorim čobanici? Kako da joj objasnim da je ovo naš slet, da dodošmo sa svih strana naše domovine da proslavimo sedamdesetgodišnjicu planinarstva u Srbiji i tridesetgodišnjicu ustanka protiv okupatora? »Planinari«, »planinarstvo«, »slet«, sve su to, bojim se, pojmovi koje moja sagovornica hoće i neće razumjeti. Nadoh se i ovdje, već ne znam po koji put, u neprilici kako da stanovniku planine objasnim tko smo mi planinari, što smo, što hoćemo. Što nas to tako uporno i neshvatljivo privlači u ove vrleti da se »lomimo po planinama«. Sve je to našem goršaku odreda teško razumljivo.

Namučih se da što jednostavnijim riječima objasnim ženi otkud i zašto to mnoštvo ljudi, šatora, ta cika, vika, žagor što nas sustizaše iz dubine. Klimnu kao da je razumjela pa me zabrinuto upita: »A šta će onolika vojska?« Objasnih joj ulogu jedinica JNA u organiziranju, prihvatu, snabdijevanju, ishrani tolikog broja ljudi. Rekoh: naša vojska aktivno sudjeluje u sletu. Riječ o vojsci nas najednom i neočekivano zblizi. Saznadosmo da nam sinovi upravo služe vojsku. Moj — za njene pojmove — odmah tu u blizini. U Kruševcu. Njen? Daleko. Vrlo daleko. »U Petrinju«, reče. Priznade da i ne zna gdje je to ... Blago meni što je moj blizu. Teško njoj što je njen

daleko. Pokušah da je uvjerim kako su nam sinovi jednako daleko. Mene iz Beograda, a njoj odavde. Uzdhahu. Moje umovanje o tobožnjoj jednakoj udaljenosti naših sinova-vojnika, o relativnoj vrijednosti pojmljova, nije je baš mnogo uvjerilo ni utješilo. Pozdravismo se i rastadosmo. Krenuh grebenom u pravcu Pajinog presla. Za mojim ledima uskoro utihnu lavež nepovjerljivog zeljova.

Nekako se s naporom i teško izvukoh iz šatora. Svi koji s vremena na vrijeme provedu noć pod tim krhkim krovovima što pružaju više prividnu, no stvarnu zaštitu, znaju koliko je teško snaći se u tih nekoliko kvadratnih metara gole ledine. A tek poslije noći koja je prošla! Od nje su cvokotali zubi, pa se okupismo oko vatre. Bio je to četvrti srpnja, nedjelja, prvi dan sleta. Iz šatora izvlačile su se ljudske prilike i prilazile vatri. Lica preobražena, nahukana raznim šarama, od voštanoblijede do crveno-ljubičaste. Očiju podbuhlih od nespavanja ili slabog spavanja. Iz džepova ili ispod ogrnutih čebeta izvlačili su pomodrjele ruke i prinosisli vatri. A onaj isti ledeni sjeverozapadnjak, koji je jučer cijelo poslije podne i večer i cijele bogovetne noći duvao, prelijetaše i sada, ničim ne zadržavan, preko prostrane visoravni pod Gobeljom i ispod prevoja Jarma, prebacujući magle i oblake. Nebo nad nama oduzimaše nam ili poklanjaše po pregršt sunca prema vjetrenom čefu. Netko reče da je jutros oko četiri sata bila pala gusta magla i da je bilo »davolski hladno«. To bijaše kao varnica barutu. Okupljeni oko vatre počnemo se žaliti. Te: Neizdržljivo je. Hladno je. Ispropadosmo nočas. Nema slame. Nema čebadi. Te: Kakva je ovo organizacija?! Padahu prijedlozi da se odmah krene s ove »vjetrometine.« Naokolo je kraj pun znamenitosti vrijednih da se vide. Pun manastira. Historijskih crkava. Hajdemo! Što ćemo ovdje?

Vrijeme je očigledno kretalo na oluji. Izgledalo je kao ono kad mornari, ako im je brod usidren u nekoj nesigurnoj uvali, pred nepogodu poviknu: »Drži sidro!«

Jedan je planinar (postarij) sjedio cijelo to vrijeme uz vatrnu mirno i bez riječi. Gledao je žar kao da ga ne gleda, a slušao naše riječi kao da ih ne čuje. Očito je bilo da dobro vidi i još pažljivije sluša. No, ne iznosi svoje mišljenje, ne prenaglije. Neka samo oluja protutnjci i izduva se. Neka se ljudi, ozlojeni prvim nedaćama, iskale. Nedaće su prolazne, raspoloženja prolazna, a planina i pla-

ninarstvo stalni i nepokolebljivi. Uskoro ocijeni da je pravi momenat i stupi — isto tako nečujno — u akciju: »Svi ozibili i prozebili; svi oni koji su nedovoljno opremljeni; sve starije žene; svi oni koji to žele neka krenu i smjeste se u domu Mašinskog centra pod Suvim rudištem. Osipanja i razlaza nema.«

Pogodit ćete od prve tko je taj planinar. Reći ću vam ipak: Duško Jovanović, predsjednik PD »Pobeda«. Popularni čika-Duško, dodat ćete u glas.

Kad idemo na neki slet, uvijek nam je želja da tu sretнемo poznanike i prijatelje. Možda je i to jedan od razloga zašto se priređuju sletovi. Kao i drugi planinari dodeš am s potajnom nadom da će sresti mnoge drage i poznate osobe. Mnogo sam se nadao i veselio mogućem dolasku svojih dragih drugova »Mosoraša« iz dalekog Splita. No, baš oni ne dodoše i razočaraše me. Svako razočaranje rastužuje, pa sam se one vjetrovite i mrazne noći (od trećeg na četvrti srpnja), budeći se od neugode i studeni, često pitalo: zašto propustiš ovu priliku? Uplašile ih teškoće duga puta? Ustuknuše pred rizikom studeni i nevremena jer su već dobrano zakoračili u godine? Zato sam i ja teže podnosio one bezobzirne vjetrene nalete na svoj platneni krov. Iz istog razloga sam s izvjesnom zebnjom slušao kako mi šatorska krila nad glavom lepeju kao krila preplašene ptice. Cijele bogovetne i dugačke noći moja platnena kuća tužno ječaše i podsjećaše na udaranje jedara o jarbole. Bio sam u iskušenju da i sâm priznam: pravo su učinili što nisu došli... praštajući sebi tu grijesnu misao. Zar planinar, pa takav?

Srećom, jutarnji vjetar donije nam svima, pa i meni, susret s mnogim starim prijateljima. Najprije s onima iz PD »Japetić« iz Samobora. Uz onu istu vatrnu ogrijali su se dr Veronek i Ivan Sudnik. Ne treba isticati s koliko smo se topline usprkos općoj prozeblosti, pozdravili. Pojavio se i simpatični Jurica Kantoci (PD »Kunagora«), raspoložen i optimista kao uvijek. Kao da je doletio na klima Eolovog povjetarca, a ne na zamahu ljutog Boreja. »No, kako je, druže Jurica?«, pitali smo ga. »Pa, dobro je, drugač nemre ni biti«, odgovorio nam je sav ozaren i rumen u licu od ujeda juturnje zime. Odmah nam je ispričao jednu od svojih šala koja je, zna se, bila kao živa žeravica. Nismo pravo prestali da se smijemo, kad eto ti naših znanaca i znanica iz PD »Konjih« (Tuzla). Nedugo затim sreli smo planinare PD »Zmajeva« iz Vrdnika pod Fruškom gorom. Pošto su odmah do nas bili šatori planinara iz Ivanograda i Andrijevice, utvrđili smo da su ovdje na Jarmu skoro svi naši prijatelji koje smo sretali na crnogorskim Komovima i Bjelasici, na bosanskom Konjuhu, Javoru, Sušici ili Ozrenu, na srijemskoj Fruškoj gori ili na divnim bregovima Hrvatskoga zagorja. Stigao nam je dakle »po vjetru glass«, ali vedar i radostan. A te iste večeri okupio nas je

čika-Duško na svečanoj večeri u novom domu Mašinskog centra, gdje smo proslavili još jedan »Susret bratstva i jedinstva«. Da se ne ogriješim i ne suzim širinu tog našeg skupa treba da spomenem i prisutnost drugova iz PD »Bjelašnice« (Sarajevo), iz Zagreba — Matici, iz Ljubljane — Matici, iz Skoplja i drugih planinarskih društava. Neka mi se oprosti što sve ne spomenu.

Sretanje davno neviđenih i odavno zaboravljenih osoba ili prijatelja uvijek je uzbudljivo. U planini narocito. Zato se tog motiva ne mogu lako oslobođuti.

Stupio sam, poslije dosta naporna penjanja, na vrh Suvog rudišta. To je čuvena točka, 2017 metara nad morem. Najviši planinski vrh uže Srbije. Nekada su ga zvali i Milanov vrh (po kralju Miljanu), a sada je to Pančićev vrh po čuvenome i zaslужnom Josipu Pančiću. Prvi put sam stupio na nj, ma da mi nije prvi put što sam na Kopaoniku. Danas je, naime, izuzetno dozvoljen pristup na ovu točku. Sunce je bilo krenulo zapadu. Nestalno vrijeđe i onaj isti vjetar, koji se u ove zabilješke upliće kao neki lajtmotiv iz vagnerijanske muzike, nagonili su oblake i magle na ove stijene, razdirali ih, skrivajući pri tome ili otkrivajući planinu, otvarajući ili zaklanjavajući bliže i dalje vidike.

Do mene je stajao, stamen i čvrst, građani Pančićev mauzolej, zapravo vješto složena nadgrobna mogila. Upravo sam čitao natpis iz 1951. godine o prenosu ostataka velikog učenjaka na ovaj timor, kad iza kamene gromade, baš kao da je iz nje iskočio, istupi čovjek. Instinktivno pogledao stranca i vidjeh da on netremice gleda mene. U jarkom svjetlu zjene mu izgledahu crne i probojne čiode. Shvatih da to nije stranac, već da je to...

»Ama, jesli li to ti? Je li moguće!«, čuh njegov glas. »Milutine!«, kliknuh i zagrlismo se.

Bio je to zaista V. Milutin., prvoborac i jedan od organizatora ustanka na Kopaoniku. Moj stari, davni i dobar prijatelj iz prvih poratnih dana. Otkud baš na Kopaoniku, otkud baš na Pančićevu vrhu i to u času kad i ja stupih na nj, a njemu — Milutinu — nadah se baš kao lanjskome snijegu? Sticaj okolnosti, ali za mene uzbudljiv i buran. Baš kao atmosfera što se oko nas komešaše. Kao organizatora ustanka i prvoborca iz ovog kraja pozvaše ga da sudjeluje u sletskim svečanostima, a slučaj, pusti i puki slučaj, nanese mene i njega u isto vrijeme na isti vrh...

Nemojte, dragi planinari, iz ovih bilježaka steći pogrešno mišljenje o Desetom sletu planinara i njegovom toku. Nije uvijek duvan olujan i hladan vjetar, niti su nas uvijek pokrivale magle i obaci. Nismo uvijek ni mrzli. Bilo je sunca i tih vremena. Bilo je pjesme, oduševljenih i ganutljivih govor, priredbi i igara. Bilo je dobre i ukusne hrane. A što je vode bilo malo i što je bila pretjerano klorirana i slabo pitka... to ćemo zaboraviti u povodnju ljepote i nezaboravnih dojmova.

U zapadnim Julijcima

Viš (2666 m) i Poliški Špik (Montaž, 2753 m)

ING. LOTA ARH

PD »ZAGREB — MATICA«

Često čovjek godinama u srcu nosi neku želju dok se konačno ona ne ispunii. Samo treba znati čekati i želja mora uvijek podsvjesno biti prisutna. Jedna takova moja dugogodišnja želja bili su Zapadni Julijci. Čitala sam Kugyjevu knjigu i s njim proživljala njegovo otkrivanje planina u doba kada nam je još »tehnički« bili nemoguće doći do tog cilja.

Ima tome deset godina kada smo se po prvi puta sa južne strane približili najveličanstvenijem vrhu toga masiva — Montažu (Jof di Montasio, 2753 m). Tada smo Brano i ja pošli su upravo tek nabavljenim Spačekom na Nevejsko sedlo (Sellae Nevea). Cesta prašnjava, a u domu »Ricovero Divisione Julia« (1142 m) neljubezni, tako da smo konačno iz inata prespavali u našem malom šatoru tik uz sam dom.

Slijedeće smo jutro prvo sa Spačekom pošli doći do planine Pekol (Pecol), ali »2 konja« bila su premalo za onu uzbrdicu i razrovani cestu. Pošli smo pješice i još danas mi je pred očima jedan gigant od ljljana sa možda 15 cvjetova, viši od nekih borića uz sam rub ceste. Došli smo do pastirskeh stanova. Domačini su govorili nama nepoznatim jezikom — furlanskim. U cijeloj Evropi ima samo tri takove oaze u kojima su potomci starih Rimljana zadržali svoj jezik. Međutim ti se jezici međusobno razlikuju tako da se narod iz doline Raccollana ne bi ni mogao sporazumjeti sa Švicarcima iz Graubündena koji govore reto-romanski. Očito je da je taj narod mogao zadržati svoj jezik zato, jer je taj kraj zaista bio do nedavno »bogu za ledima«. Na planini uglavnom žive stari pastiri, i sve stariji i stariji, jer mladi traže lakši kruh radom u dolini.

Prespavali smo na sjeniku gledajući mačka kako lovi miša i s njim se poigrava, neobičan prizor za nas gradskе ljudе. Nitko od domaćih nam nije znao reći gdje je ulaz u stijenu Montaže, a o markaciji u ono doba u grančnom području nije bilo ni traga. Stijena nam se činila ogromna i nesavladiva. U to je počeo pljusak i mi smo ostavili te planine jer smo bili samo na prolazu za Dolomite, a vremena imali malo. Ostala je samo želja i u oku slika tog divnog gorskog lanca.

* * *

Godine su prolazile i opet smo se nas dvoje uputili u osvajanje Montaža. Bilo je to prije tri godine na Dan borca. Ovaj smo se puta htjeli dokučiti vrha sa sjeverne strane. Sve je išlo po planu. Na večer smo stigli do dna

doline Zajzera (Valbrune) gdje živi neka stara Filipo Filippi, čovjek koji ne zna ni čitati ni pisati, ali govorи slovenski, njemački i talijanski. Kod njega smo ostavili kola i još po noći krenuli na Rifugio Attilio Grego (1395 m).

Sjećam se, uspon je bio strm, oprema teška, ali taj nam je napor zasladio opojni miris alpskih klinčića koji nas je pratio cijelim putem. Mora da ih je bilo na tisuće, no nismo ih vidjeli jer je bila mrkla noć. Kuća je bila dosta neuredna, no nekako smo prespavali i slijedeći smo dan skoro po izohipsi krenuli na Bivacco Carlo Stuparich (1650 m). Bila je zapara i teško smo hodali. Bivak leži vrlo zgodno, na samom rubu male visoravni, ispod tisućumetarske sjeverne stijene masiva Montaž. Opazili smo neke naprtnjače i, zaista, uskoro smo sreli dvoje austrijskih planinara koji su se sunčali i uživali u velebnom pogledu na stijene. Nama je taj susret dobro došao, te smo zapitali za ulaz u Kugyjev smjer. Saznali smo da su se oni odande morali vratiti, jer je te godine bilo izuzetno mnogo snijega, a osim toga bile su pokidane fiksirane žice osiguranja. Preporučili su nam »Via dei cacciatori italiani«. U sebi sam mislila, kad je »via« neće biti valjda teško i tako smo se uputili u preporučeni smjer.

Zapara je bila nesnosna, a oblaci su se već skupljali oko vrhova. Nekako smo svladali prvi dio (eksponirano, a neosigurano), prošli između neke stijene kao ljsuske i same stijene, naišli na mali snježanik iznad kojega je strma stijena s klinovima. Upravo smo sa stijene došli na oveći snježanik kad se spustio prvi pljusak uz strašan tresak gromova koji su stostruko odzvanjali u stijenama. Brže smo odbacili cepine i našli zaklon pod nekom stijenom. Kamenje je s okolnih stijena padalo kao ludo, no mi smo imali siguran zaklon. Trajalo je to tako jedan sat.

Kišica je i dalje po malo romorila. Što sad? Nismo htjeli nazad po mokroj i klizavoj stijeni. Dakle, dalje! Na karti smo našli ucrtani bivak (negdje blizu vrha) te smo se nadali da ćemo ga se dokopati do večeri i prije mračka. Po snijegu smo dobro napredovali, a naišli smo opet na markacije, i tako bili sigurni da smo na pravom putu. Opet pljusak! Uvukli smo se u pukotinu između snijega i stijene. Preko naših glava je fijukalo kamenje, a mi smo drhtali od zime, i tako promočeni čekali da prestane kiša i kanonada kamenja. Moraćemo dalje jer će nas uhvatiti noć.

Krenuli smo još po kiši i uspeli se na neki travnati greben. Nadala sam se da smo prebrodili glavne teškoće. No umjesto toga ugledali smo strmo ljevkasto snježište s uskim otvorum na dnu lijevka, a ispod njega 1000 m niže dolinu Dogne. Markaciju smo opazili na drugoj strani toga lijevka. A što nam je preostalo, no ići dalje? Nismo se navezali, jer je snijeg bio tako razmocaen od kiše da je svako osiguranje bilo iluzorno. Prvi je krenuo Brano. I baš kad je stao nasred snježišta sletio je kamen velik kao dvije šake i prošao tik uz njegovu glavu. Da je bio napravio korak dalje, točno bi ga pogodio u glavu. No, na zdravljie! Stigavši sretno preko, dao mi je znak da krenem za njim. Svaki korak morao je biti siguran, što baš nije jednostavno na tako trulom snijegu ispod kojega su glatke stijene.

Dok smo hodali po travnatom grebenu već se polako počela spuštati noć. Crni tmasti oblaci prijeteci su visjeli na nebu. Vrh mora da je još daleko sudeći po visinomjeru, znači i bivak, tako da smo se počeli ogledavati da pronademo pogodno i zaštićeno mjesto za noć. No Brano je tjerao dalje, još malo i još malo, pa po polici i onda bukvalno iza ugla — gleću: bivak! Zaključili smo da karte ipak ništa ne vrijede.

Bivak je tu, ali što ako je zaključan (kod nas u Alpama mora se ići po ključ od bivaka čak u dolinu). Ali to je bio pravi bivak, zaštita planinaru u nevremenu. Lijepo smo ga otvorili (običan zasun) i našli četiri pokrivača, četiri kreveta na kat, vodu, svijeću i nešto hrane što su ostavljali pojedini planinari. Činilo mi se da smo stigli u raj. Otkrili smo da smo stigli na Bivacco Adriano Surringar (2450 m).

Ujutro nas probudi neko bombardiranje, avioni loveci lete u visini bivaka među planinskim vrhovima! Nije valjda izbio rat. Odlučili smo se sići na nama već poznati Pekol, na južnu stranu Montaža. Kanin već je opet bio zastrti crnim oblacima. S naše police promatrali smo kao iz aviona veliko komešanje svih robova vojske dolje na planini Pekol. Čuli smo vojnu glazbu, znači rat nije, već vjerojatno manevri.

Brzo smo sišli na divne alpske livade, ali svagdje vojska, svaki čas nešto eksplodira uz jak prasak i još više dima. Upravo je iz stijene izašao vod vojnika, a mi lijepo za njima, valjda oni znaju gdje nije opasno.

Ništa nas nisu pitali, ni tko smo ni šta smo. Kao da je normalno da se mi civili motamo među tolikom vojskom. Valjda su nas držali za novinare, što li, jer su inače čak seljake iselili na par dana iz njihovih nastambi za vrijeme trajanja manevra. Uzalud smo se veselili konačno jednom toplovom obroku u domu na Neveji, jer i tamo je bilo sve puno vojske i generala država-članica NATO-pakta. Popili smo skromno pola litre dobrog crnog vina i pojeli preostalu suhu hranu i, put pod noge, jer nam je auto ostao čak u dnu doline Zajzera!

Svagdje izvješeni oglasi da civili nemaju pristupa u taj predio za vrijeme održavanja

velikih manevara. A mi upali s ledja. Bili smo prvi planinari koji su te godine došli sa sjeverne strane Montaža, a kako je to bila godina koja je obilovala snijegom, nitko nije očekivao ljude »s one strane«. Zaustavili smo usput jedna osobna kola sa dva oficira, koji su duduše bili vrlo začuđeni da su našli na dvoje Jugoslavena, ali su nas bez komentara dovezli u Trbiž (Tarvisio). Odatile smo na prikoličaru natovarenom drvima nastavili put do ulaska u dolinu Zajzera i onda još sat i pol hoda do našeg simpatičnog domara i auta. Lijep i uzbudljiv doživljaj, sa sretnim završetkom, ali bez vrha!

* * *

Rijetko su naši državni blagdani tako zgodno raspoređeni da je uzastopno slobodno nekoliko dana. To se dogodilo ove godine za naš republički Dan ustanka 27. srpnja. Bilo nas je troje, pridružila nam se Nedra, naš planinarski partner sa Demavenda. Ovaj smo puta započeli turu žičarom. Auto smo ostavili na parkiralištu na donjoj staniciji žičare za Višarje (Monte Santo di Lussari, 1766 m), poznato hodočasničko mjesto. S gornje stanice žičare krenuli smo s naprtnjačama za četiri dan boravka u planini, po markiranom putu prema prvom vrhu Kamniti Lovec (Cima del Cacciatore, 2071 m). Put je dobro markiran (markacija br. 216). Na raskršcu, gdje se desnim putem može stići direktno na kuću Pellarini, ima oznaka na talijanskom jeziku, a netko je i na komadiću papira napisao »Lovec (slovenački naziv za Cacciatore).

Put vodi po sjeveroistočnom pobočju kroz šumu ariša do ispod sjeverne stijene vrha. Opazili smo spomenik talijanskom oficiru kojega je lani odnijela lavina, pa smo skrenuli s puta da obidemo spomenik. Otuda smo se direktno popeli na greben i slobodnim laganim penjanjem na sam vrh. Vrijeme nažalost opet nije bilo brilljantno tako da nismo mogli uživati u prekrasnom pogledu na sjeverno pobočje Montaža. Znači, ovamo moramo još jednom doći po ljepšem vremenu.

Nemarkiranim putem smo se zatim spustili s desne strane vrha prema jugoistoku, niz vrlo strmo »melišće« na neku lovačku stazu i kasnije na markaciju koja vodi direktno s Višarja na Rifugio Luigi Pellarini. Usput je stalno krasan pogled na Viš, Gamzovu Mater i Montaž. Kraj rascvjetanih rododendrona i uvijek nježnu arišovu šumu staza vodi nizbrdo do planine Prašnik (1490 m) da nas zatim dovede do markiranog puta koji vodi iz Zajzera kroz Žabničku Krnicu do simpatičnog doma Pellarini (1500 m). Ta je kuća uglavnom ishodna točka za penjače. Mislim da je to zaista alpinistički raj. No od nas troje nitko nije alpinist i obzirom da je dan još bio dugačak odlučili smo još isti dan stići do Rifugio Guido Corsi, planinarske kuće koja leži na južnom pobočju Viša, po furlanski Jof Fuart (2666 m). Ima dvije mogućnosti prijelaza, jedna je preko škrbine Forcella Nabois (1962 m) između Viša i Nabuja, te zatim još preko Forcella Lavinal dell'Orso (na tom putu leži kuća Mazzzeni, no čuli smo da je izgorjela) ili preko Žabniške škrbine (Sella Carnizza,

1767 m) i Trbiške škrbine (Forcella di Rio-freddo, 2240 m). Mi smo se odlučili za ovaj drugi prijelaz koji je kraći, ali zato mnogo teži i naporniji, no i smo tek kasnije saznali.

Sunce je bilo još visoko i toplo, i mi smo u dobrom tempu stigli od prvog prijevoja, do Žabniške škrbine, koja dijeli Žabnišku od Trbiške Krnice. Po običaju opet su se počeli skupljati oblaci, iako je još tu i tamo provrivalo sunce, tako da smo još uspjeli slikati tu divljinu. Spustili smo se i ujedno priječili nekih 150 m sve do ogromnog sipara koji završava s dvije škrbine. Izlaz se ne vidi. I tu su počele muke; sve strmiji sipar, ništa čvrstoga. Čega god se prihvati — sve bježi. Nekako smo se dokopali, praktički bez riječi, do donjeg vrlo strmog snježišta. Nazirali smo neke tragove u snijegu koje smo slijedili, tako da smo prvo priječili na lijevu stranu, pa brzo opet natrag na desnu stranu i uto smo opazili ljestve koje su virile iz snijega na stijenu. Tu počinje osigurani put posvećen uspomeni Giorgia Cavalierija. Dalje su u stijeni klinovi koji nas vode opet do strmog snježišta, ali ne tako eksponiranog (barem se ne vidi šta je ispod) i tu su bile jasno izrađene stepenice u snijegu, jutros valjda još u ledu, što nam je mnogo olakšalo uspon.

Oko nas opet grmi, u dolini pada kiša, a nas zastire magla. Još malo po uskom kuloaru i evo nas na prijevoju. Desno u stijeni je mali kip Majke božje i neka markacija: strelica sa slovom J. Naš broj markacije vodi u lijevo, a desno dolje vodi vidljivo izgrađen put, ali nije markiran. Držali smo se markacije, tim više što je bila magla, i ona nas je ubrzao dovela na zelene alpske livade pune cvijeća. Usput smo vidjeli veselu i živahnu obitelj hermelina koja se u predvečerje igrala skričača. Čas su na kamenu, čas pod njim, a kad smo se približili, nismo mogli ni naslutiti kuda su se sakrili. Kuća Corsi (1874 m) izgleda da je novo sagrađena. Ima tekuću vodu i skupna ležišta sa jogićima. Dobra kuhinja i u usporedbi sa cijenama u kućama naših Alpa — jeftino. Ovdje članovi planinarskih društava uživaju 50 posto popusta za spavanje, a takoder stanoviti popust za jelo i piće. Kuća je bila puna, ali ne i prepuna.

Ujutro je svanuo opet krasan dan, kao obično. Lagani kao ptice, samo sa najnužnjim, krenuli smo na vrh Viša po dobro markiranom i osiguranom putu. Malo livade, malo stijene, prolaz kroz prirodni tunel i opet stijene, mala polica, greben i evo nas na vrhu. U međuvremenu se pojavila magla, ali se na vrhu ipak toliko rasčistilo da smo povremeno mogli uživati u panorami — vidjeli smo duboko ispod nas kuću Pellarini, nasuprot smo nazirali crkvicu na Višaru i vidjeli strmine preko kojih smo se spustili sa Kamnitog Lovca, desno od nas prema istoku uzdizala se Gamzova Mater, a uspjeli smo se i slikati kod križa na vrhu prema Montažu čiji se vrh malo pojavio iz magle, tek toliko da nam se javi.

Branin je običaj da se ne vraća nikada istim putem, a u svom malom priručniku »I rifugi del CAI nella Venezia Giulia« od Carla

Chersija, pročitao je o spustu preko Forcella del Mose. Prvo smo se morali djelomično vratiti istim putem, a zatim smo priječili po dosta krušljivom terenu ispod stijena bizarnih oblika koje naliče na dvorce i kule, do iznad prijevoja. No kuda dalje? Tu je nekoč bio izgrađen dobar vojnički put još u Prvom svjetskom ratu, ali vrijeme i godine učinile su svoje. Put se urušio, osiguranja više nema. Nekako smo sišli. Mjestimično bi nam dobro došlo naše malo uže, ali smo ga ostavili u kući, misleći da ćemo ići po »normalnim« putevima. Tako smo sišli do našeg Mojsija koji tamo čuči na samom prijevoju i gleda na obje strane, i zatim po krasnim cvjetnim livadama opet do kuće. Bila je nedjelja i izletnici koji su došli iz doline već su bili sve izjeli tako da smo skuhali našu hranu pred kućom i nešto opet olakšali naprtnjače.

Kako još nismo ispunili našu dnevnu normu od 10 sati hodanja, odlučili smo se još isti dan prebaciti do novo izgrađenog Rifugio Giacomo di Brazza koji je otvoren prije dvije godine na planini Pekol. Opet po opisu morao bi voditi neki put uglavnom po izohipsi, tako da se ne izgubi na visini i ne mora spustiti na Nevejsko sedlo. Put vodi ispod samih stijena i usput nailazimo na stare utvrde i rovove iz Prvog svjetskog rata. Desno nam ostaje Forcella Livinal dell'Orso, a mi nastavljamo prema Selli degli Scalini (2022 m) koja je dobila ime po drvenim izgrađenim stepenicama. Otvara nam se pogled prema Mangartu i na prijevoj Predil, a kasnije i na Rabeljsko jezero. Prolazimo kroz cvjetnjak gdje nalažimo murke, astere, da spomenem samo moje ljubimice. Planina Krajni dol (Cregnedul) ostaje nam niže s lijeve strane, a mi nastavljamo put po zaraštenoj mulatijeri. No put se ubrzao gubi, tako da smo se morali spustiti kroz gustiš na široki put sa starim markacijama.

Pred sobom smo stalno gledali sjevernu stranu masiva Kanina koja se još sva bijelila od snijega. Opazili smo novo sagrađenu žičaru i trasirane skijaške spustove na Nevejskom sedlu. Na Sella Nevea izgrađen je novi skijaški centar s modernim hotelima, parkiralištima i drugim građevinama. Cesta je asfaltirana iz obje doline, a djelomično već i na Pekol. Planinarska kuća društva iz Udine je lijepo smještena na jednoj kamenoj uzvisini u zelenom čilimu alpskog travnjaka, kao neko gnijezdo. Bilo nam je ovako umornima teško se uspinjati još tih desetak metara visinske razlike do kuće. Nedjeljni izletnici su srećom napustili ovaj kraj i mi smo mogli uživati u tišini i u zamagljenom vrhu Montaža. Dobro smo večerali i opet spavalii na skupnom ležištu.

Ujutro krasno. Ej, planino Jof di Montasio, mi smo opet došli, upoznali smo tvoju okolnu braću, valjda ćeš dopustiti da i tebi konačno stanemo na hrbat! Tek smo ovom prilikom uspjeli saznati koliko ima puteva na južnoj strani Montaža. Mi smo se odlučili na uspon preko bivaka Suringar i po Via Findenegg na sam vrh. (U Pauseovoju knjizi opisan je pogrešno via normale kao via Findenegg). Od kuće

smo koračali po prebogatom alpskom sagu cvijeća laganim usponom i pomalo traverzirali dok nismo naišli na markirani put koji lijepo vodi do vrha sipara. Tu nailazimo na markaciju na jednom velikom kamenu: za Bivacco Suringar lijevo, a na vrh Montasio desno. Iznad markacije bila su slova P. D. V. Kasnije smo otkrili da to znači: Planinsko društvo Vrhnika!

Međutim, mi smo znali da se i preko bivaka može doći na vrh, pa smo pošli u lijevo.

Put uglavnom vodi po više manje eksponiranoj polici, nekoliko prečenja, manjih snježišta i, činilo mi se, da smo za čas stigli na bivak Suringar. Zaista je nalijepljen kao lastavičje gniezdo za stijenu. Malo se odmaramo, jedemo, slikamo i sjećamo se našeg prošlog boravka u tom bivaku. Vrijeme je bilo, za čudo, i nadalje lijepo i zato smo požurili nekoliko koraka opet natrag po stazići kojom smo došli i brzo opazili »marke« koje vode lijevo gore u dva kuloara. Nema puta, već je to slobodno penjanje po vrlo dobro razvedenoj stijeni i tako dobro markiranoj da nikada nema dvoumice kuda treba krenuti dalje. To je zapravo Via Findenegg, ocijenjena sa 2, dok je Via dei cacciatori italiani koja dolazi sa sjeverne stijene do bivaka, ocijenjena sa 3. Te ocjene još ovise i o snježnim prilikama. Nakon vrlo strmog penjanja izbijemo na greben otkuda se pruža zaista veličanstven pogled u divlju njedra te planine. Najveća opasnost je kršljivost. Tako smo vidjeli neku pticu koja je htjela »aterirati« na susjednom vrhu i sa krilima pokrenula jaku kamenu lavinu.

Po hrptu stižemo, uz pogled na južnu i sjevernu stranu, do samog vrha na kojem je zvono (pozvonili smo in memoriam Riccarda Deffara). Na vrhu smo se sastali s jednim mlađim parom iz Trsta koji je došao preko Pipanovih ljestvi. Bili smo sretni da konačno stojimo na najvišem vrhu Zapadnih Julijaca. Vidljivost je bila osrednja, sunce je žarko prizlo i oblaci nad Kaninom nisu ništa dobra obećavali, no ipak smo se zadržali čitav sat na vrhu. Porazgovarali smo još s trojicom nadošlih planinara i tako saznali da postoji uz Pipanove ljestve i Via normale, pa smo odlučili se vratiti se tim putem na planinu Pekol. Iako smo dan prije čuli da je Kugyjev smjer sa sjeverne strane opet prohodan, sada na vrhu smo čuli da sajle nisu obnovljene.

Put natrag vodi stalno po grebenu; prolazimo kraj ostatka drvenog bivaka (ucrtan u karti), gdje izlazi Kugyjev smjer. Jako je kršljivo i treba oprezzo hodati da se ne pokrene kamenje. Greben se spušta do ulaska na Pipanove ljestve. Naš put vodi još dalje po grebenu, te se zatim prebacuje na jednu policu na sjevernoj strani. Odavde se pruža pogled 1000 m u dubinu na snježanike iznad bivaka Stuparich. Može se naslutiti gdje otprilike vodi Kugyjev smjer kroz sjevernu stijenu. Ima još mnogo snijega. Prelazimo opet na južno pobočje i preko umjetno izgradenog mostića do malog prijevoja i odatle već po zelenilu i strmom putiću na niže.

Zbog alpskog travnjaka taj prijevoj zovu Forcella dei Verdi. Traverziramo oveči snježnik iznad kojega smo sada već u magli mogli nazirati Pipanove ljestve. Kažu da se one njišu za vrijeme penjanja i da je to dosta neugodan osjećaj. Neugodnije mi se čini stromo snježište s kojega je ulaz prvo preko klinova, a zatim na ljestve, a bez cepina. Dalje se silazi po siparu, pa opet po zelenome i konačno dolazimo na veliki sipar već ispod stijena. Nismo pošli normalnim putićem, već smo se direktno spustili preko sipara i tako brzo izgubili na visini.

Konačno smo ipak došli do cvjetnog raja. Nikada još nisam vidjela toliko murki i sa tako velikim cvjetovima. Našli smo i dosta rjeđu crvenu murku (Nigritella rubea). Dalje smo naišli na arnike i cijelo nepregledno polje alpskih mirisavih klinčića, cvijet do cvijeta, od bijelih do ružičastih i tamno ljubičastih, upravo su prekriliv livade. Sretna sam da sam doživjela još tako krasne livade pune alpskoga cvijeća, jer strahujem da će ono ovdje ubrzano nestati čim se autom može na domaćim livadama i čim budu imali pristup i ljudi koji ne znaju kako su dragocjeni i sve rjeđi ti alpski cvjetovi. Sve je bilo u punom cvatu, od ranog proljetnog, auricule i anemone, do rododendrona, runolista i alpskih makova čiji je nježni miris vjetar nosio preko cijele planine.

Završivši naš uspon na Montaž s tom cvjetnom simfonijom stigli smo u dom Brazza tik prije no što se spustio jak pljusak. Eto, morao je Montaž malo zagundati, pa makar na kraju, već iz inata. Ali mi se nismo ljutili, dapače bili smo prezadovoljni. Čuli smo da su na moru nesnosne vrućine, pa nije čudo da prvi planinski grebeni od mora ka Kanin i Montaž marljivo skupljaju oblake.

Još jedna noć u domu i slijedeće jutro nametnulo nam se pitanje kako do auta. Krenuli smo kao lijevom rukom oko glave do desnog uha. Naime nismo se spustili do Nevezinskog sedla i od tamo nekako do Trbiža, već smo po nekom starom, nekod markiranom putu spustili se u dolinu Raccollanu. Spušta se dosta naglo i to kroz sve regije šuma, od crnogoričnih, pa borove i konačno bjelogorične, da se završi na poljima kod jednog malog primorskog sela koje leži na asfaltiranom cesti 11 kilometara udaljeno od Chiusaforte. Čini mi se da smo za čas došli u vrući nizinski zrak spustivši se preko 1000 metara.

I tu zapravo prestaje moja priča, ali reći ču Vam još da smo odmah našli nekog dobrog čovjeka koji nas je sa svojim džipom u ludačkom tempu odvezao u Chiusaforte, odašte smo, divnog li čuda, odmah imali vezu sa vlakom do Trbiža. Iz Trbiža svakih 40 minuta ima autobus od žičare na Višarje i tako smo i ne nadajući se vrlo brzo stigli do našeg automobila. On nas je strpljivo čekao 4 dana i odveo nas još na Vrbsko jezero da se osvježimo i operemo umorne noge i zatim sretno vratimo do Zagreba.

U mom srcu ima još neispunjениh želja. Kada se ispune ispričat će Vam ih, neću prije — da ne bude uroka!

Vojnik - planina

MILOŠ BOJANOVIĆ

NIKŠIĆ

Planina Vojnik (1997 m) zauzima prostor između Nikšićkog polja, visokoravni Krnova, Javorka i kanjona Komarnice. Ovako izdvojena i ograničena ne pripada ni jednoj od skupina crnogorskih planina, već sama po sebi predstavlja posebnu planinu smještenu u centru ostalih velikana ovoga područja.

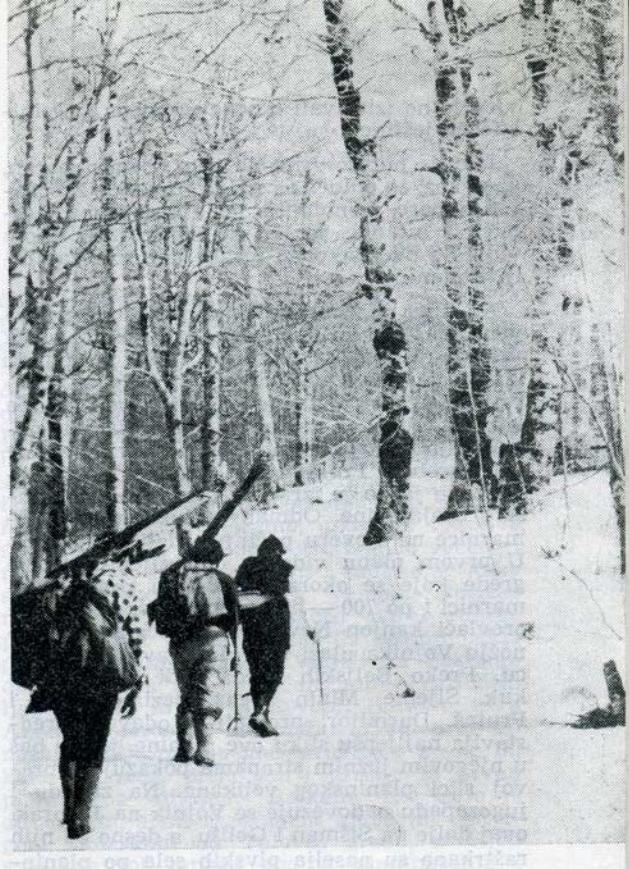
Stanovnici Nikšića i okolice ne mogu izbjegći a da se pogledom ne sretnu sa Vojnikom koji im donosi oštreti zime i zauzima dominantan položaj na sjeveru u čitavoj okolini. Visoravan Krnova, poznata po svojim oštrim zimama, visokim snježnim nametima i teškoćama prelaza, daje Vojniku jasnu granicu s istoka. Sa zapadne i jugozapadne strane naslanja se na Javorak, poznat po bogatstvu šuma i po kolskom putu — jedinom što povezuje Pivu sa ostalim svijetom. Na sjeveru Vojnik se nepristupačnom strminom spušta u poznati kanjon Komarnice. Ova granica kreće se od Šavnika do Brezana. Na sjeverozapadnoj strani Vojnik prelazi u visoravan Brezna koja su smještena na nešto većoj zaravnjenoj površini što zauzima prostor od kanjona Komarnice do bogatih šuma Javorka i Golije. Brezna i Bajovo Polje predstavljaju početak naselja planinske općine Plužine u dolini Pive koja je smještena u prostoru između Durmitora, skupine Volujaka, Maglića i Bioča, Vojnika i Golije.

Podnožje Vojnika sa svih strana obiluje četinarskom i bukovom šumom koja je nemilosrdno korišćena sve do današnjih dana. Otuda je i mreža šumskih puteva podnožjem Vojnika sa svih strana, osim prema Komarnici, gdje je nemoguća eksploatacija zbog naglih strmina Vojnika i njegovih vrleti. Nažalost, posjetiocima Vojnika ove šumske ceste samo će se djelimično poslužiti da se približe vrhu jer su trasirane isključivo u onom smjeru gdje je bogatstvo šume veće.

Prlazi Vojniku su mogući iz slijedećih pravaca:

Od Nikšića cestom što spaja Plužine i nastavlja za Foču do Jasenova Polja (16 km). Odavde šumskim putem koji vodi preko sela Praga (1 km). Poslije jednog sata pješačenja staza se u strmini šume razdvaja. Ljevi krak ide na katu Štavni dō, a desni u katu Štitni dō. Oba ova jedina katuna smještena su skoro na kraju šume, u samom podnožju strmog i ogoljelog dijela Vojnika. Katuni su naseljeni od kraja maja do sredine septembra. Od jednog i drugog katuna put vodi ogromnom strminom do vrha. Pješačenje iz oba katuna traje 3 — 3,30 sata napornog hoda.

Dруга varijanta produžava kolskim putem do Žive, katuna smještenog u dolini između

Malog i Velikog Javorka (23 km), a odatle šumskim putem živopisnom dolinom Živsko Razdolje (još 4 km). Ovdje se mogu praviti dvije kombinacije. Prva je šumskim putem prema katu Štavni dō i odatle lijevom stranom podnožja uz strmine sve do sipra što se spušta sa najvećeg vrha Vojnika. Druga je u pravcu vrha kroz šumu, tražeći put do izlaska iz šume. Kada se napusti šuma i pređe u strmine, onda se ide do sipara i sastaje s prvom varijantom. Dosta napornim hodom uz točilo, u kojem ima snijega i u najsušnjim ljetima, stiže se na najviši vrh Vojnika.

Treća mogućnost prilaza Vojniku je s visoravni Krnova preko koje prelazi cesta što povezuje Nikšić i Šavnik. Pješačenje treba započeti iz Gradačke poljane (25 km od Nikšića). Po ovoj varijanti ne treba očekivati nikakva pomagala (poznate staze, markacije i sl.) već putnik mora sam pronalaziti mogućnost prolaza kroz gusto šumu. Ipak je najbolji način doći na greben između šume i strmih strana koje se spuštaju prema Komarnice bili bi uzaludni. To je područje koje vrh, stiže na najviši vrh Vojnika.

Pokušaji uspona na Vojnik iz kanjona Komarnice bili su uzaludni. To je područje koje obiluje gustom šumom, strmim liticama obraslim šibljem i mahovinom, pećinama, vrtaćama i siparima koji ga čine neprohodnim. Nije isključena neka mogućnost prolaza, ali bi za to trebalo uložiti posebne napore koji bi

vjerojatno iziskivali mnogo vremena i alpinističke vještine.

Iako je put do vrha Vojnika dosta naporan, onaj koji se odluči na njega ubrzo će zaboraviti napore, monotonijsku hodu kroz šumu, bespuća i lutanja, jer će se oduševiti širinom vidika s ove, iako ne visoke, ali vrlo zanimljive planine.

Na jugu se vidi fabričkim dimovima pokrivena nikšićka kotlina, preko koje se nastavlja vrletna Katunska nahija. Vidik se na tu stranu završava na Lovćenu i Orjenu. Visoravan Krnovo odavde izgleda kao plodna caza u čijem se nastavku prema istoku nastavljaju Moračke planine, a iza ovih se vide oštiri grebeni Prokletija i Komova. Na sjeveroistoku jasno je izraženo ogromno prostranstvo Sinjajevine. Odmah preko kanjona Komarnice na sjeveru počinju vrleti Durmitora. U prvom planu vide se odlomljene Boljske greda koje se okomito spuštaju prema Komarnici i po 700 — 800 metara. Ispod ovih se provlači kanjon Nevidio i tu negdje u podnožju Vojnika ulazi u svoju pravu Komarnicu. Preko Boljskih greda vidi se Bobotov kuk, Sljeme, Minin bogaz, Bezimeni vrh i Prutaš. Durmitor, promatran odavde, predstavlja najljepšu sliku ove planine, jer se baš u njegovim južnim stranama pokazuje u pravoj slici planinskog velikana. Na zapadu i jugozapadu nadovezuje se Vojnik na Javorak, ovaj dalje na Šišman i Goliju, a desno od njih raštrkana su naselja pivskih sela po planinskim površima s jedne i druge strane kanjona Pive. Vidik na ovu stranu završava se na

ogromnom planinskom masivu Volujaka, Maglića i Bića sa čije se desne strane jasno vidi visoravan Vučevo koja se poput stepenice prelama u kanjon Pive.

Ljepotu Vojnik-planine ne predstavlja samo njena strmina, divljina, bogate šume i vidik s vrha. Njena područja i bliža okolina imaju posebne zanimljivosti za nauku. Kanjoni što okružuju ovu planinu su predmet studija mnogih znanstvenika i područje izvanrednih potvhvata planinara. Ono što je o njima do sada napisano nije sve.

Vidik s ovog vrha pruža dokaze o velikim morenskim nanosima u podnožju Krnova. Jasno se mogu nazrijeti putevi kretanja ledenjaka od Moračkih planina, Krnova i Lukavice prema Nikšićkom polju. Tako se izrazito vidi najveća čeona morena na Balkanu (po Cvijiću) ispred Bukovika koja je zadržala otapanje. Kasnije je erozija stvorila kanjon Bukovik koji je suh i vezuje Krnovo sa selom Lukovo. Ista je situacija i na zapadu Krnova gdje je nakon otapanja glečera nastao duboki suhi kanjon Surđup koji vezuje Krnovo s Gornjim poljem kod Nikšića, a sličnih primjera ima i na području Lukavice.

Pored ovih prirodnih fenomena, interesantnih i za oko i za nauku, na prilazima Vojniku postoje i mnogi spomenici iz novije i starije historije. Svakako, najveću pažnju privlači onaj koji je podignut na vrletnom Javorku u znak velike pobjede jedinice NOV 1. maja 1943. godine nad jednom talijanskom divizijom koja je ovdje potpuno uništena. Otuda i planinarsko društvo iz Nikšića nosi ime planine Javorak.

Priče velebitskih noći

ANTE RUKAVINA

GOSPIĆ

Od svih velebitskih domova najblži nam je i najdraži Gojtanov dom na Visočici. Najmanje desetak izleta gospičkih planinara, isto toliko dačkih izleta i dosta prolaznika puni njegove sobe i divi se vidicima ispred i iza doma, a ponajviše širokim vidicima sa vrha Visočice. Već nekoliko godina gospički planinari u njemu dočekuju Novu godinu, a Prvi svibanj je dan koji se obavezno provodi na Visočici i označuje početak nove planinarske sezone.

I drugi su nam domovi dragi, ali ovaj najviše, već i s razloga što iz Gospića do njega dođemo za dva sata, zahvaljujući novoizgrađenoj cesti preko sela Rizvanuše, koja nas dovodi pod Pijesak. Uskoro, kad cesta što nastavlja prema Počitelju bude dovršena, dovodit će nas po Krivi gaj, presjecajući na dva mesta stazu VPP-a u predjelu Kalvarije. To će donekle umanjiti draž uspona do doma, jer će nas cesta udaljiti od strogog Pijeska i ugodne Jandrine poljane, ali će zato motoriziranim planinarima omogućiti da za dvadesetak minuta dodu sa ceste kroz Kriv gaj do Gojtanova doma.

* * *

Divne su noći na Visočici. Izlazak u sumrak na poljanu nekoliko minuta iza doma dočarava nam Gospic, gdje po nizovima svjetala prepoznajemo svaku ulicu, a svaka žarulja kao da svijetli sjajem druge boje, pa grad djeluje kao da se duga rasula u raznolike kuglice i stvorila šarenu maramu nad njim. Malo dalje sa vrha pogled na more, na Zadar, na putujuće brodove i danas već na leteće satelite užitak je zbog kojeg se isplati penjati po noći na sam vrh. Nije rijetkost da planinari i ponoc dočekaju na vrhu. Sto je god veća tama to je bolji vidik na osvjetljena udaljena mjesta. Lijepo se vidi Udbina, a rijetki sretnici kažu da se vidi i talijanska Ankona u vedroj noći poslije kiše. Zvijezde se čine da su tako blizu kao da se mogu rukom dohvati i samo stalna tišina kao da priča o udaljenostima i prostranstvima koja nas okružuju.

Večeri u domu teku svojim ustaljenim tokom. Netko se brine za vodu, drugi spremaju večeru, a netko sobu za spavanje. Zimogrozni pale peć, a u kuhinji ugodna vatra iz štednjaka oživjava razgovor i uvijek prisutnu pjesmu. Mnoge priče o planinarima i planinarenju dobivaju ovđe svoje konačne oblike, jer se uvijek nade netko tko će ispraviti nečije maštovito pričanje.

Tako smo jednom dočekali kasnu noć Kucanje na vratima poremeti naš razgovor. Odmah smo pomisili na medvjeda, a uostalom, tko je siguran da on zbilja nije na vratima. Ponovno kucanje i nerazumljiva stra na riječ razbiju prvo iznenadenje i vrata se za

čas otvore. Ulazi nizak stariji čovjek i pozdravlja francuskim jezikom, a uskoro i na drugim evropskim jezicima, tako da mu svi zajedno nekako možemo odgovoriti na pozdrav. Opet gledamo u vrata, nadamo se ostalim gostima, ali više nitko ne ulazi. Iznenadeni pitamo, i gestama i riječima, imali naš gost suputnika i saznajemo da je on sam, taj sedamdesetgodišnji Francuz, vitalan i lagan kao pero, počnuto od sunca, sa borama na licu koje su, osjećamo, upoznale vjetrove mnogih drugih planina. Nastavljamo večeru i razgovor sa dragim gostom i čudimo se kako se sam usuduje prelaziti Velebit. Ispričao nam je da je obišao skoro sve evropske planine i tek je lani saznao da postoji jedna planina na kojoj može vidjeti za nekoliko dana, pa čak i u isti dan, toliko različitih ljepota kao nigdje u Evropi. Boravio je u Alpama i tamo su mu pričali o Velebitu, ali nažalost nije mogao naći društvo s kojim bi, kako on reče, prije smrti prošao tu divnu planinu na »divljem« Balkanu. Eto, zato je došao sam, a mi razdragani njegovim podvигom, dolaskom od Tulovih greda, zaželjeli smo mu još mnogo godina planinarenja i ponovni dolazak na Velebit. On nam je obećao da će pričati o Velebitu svojim priateljima i da će ih nastojati dovesti.

Tog dana stigao je sam iz doma pod Štirovcem, a sutra produžava do Oštarija i dalje do Zavižana. Dugo u noć razgovarali smo uživajući u našem lakom sporazumijevanju, lakom zato jer su nam misli usredotočene na istu temu, na draga brda, na planine i ovu divnu velebitsku noć.

Ujutro smo se oprostili sa našim osamljennim gostom. Mi smo se spremali prema Paklenici, a on u drugom smjeru. Poželjeli smo mu sretan put i on je veselo krenuo prema Trošeljevcu. Dugo smo stajali na istom mjestu i gledali ga. On se često okretao : mahao, a naše ruke kao da su bile stalno uzdignute na pozdrav tom krepkom starcu i njegovu mladom srcu i poletu. Naš pozdrav bio mu je i hvala za oduševljenje za Velebit o kojem će on pričati drugima da i oni dodu. Stajali smo i mislili da li će mu se što dogoditi i bojali se da mu planina kakovim iznenadenjem ne pomuti oduševljenje. I dok se u šumi gubio njegov sitni lik, u našim očima izgledao je kao div čije srce kuca za ljepote Velebita. Cijelog dana u mislima smo pratili njegove korake nagadajući gdje bi mogao biti toga časa. I tko zna hoćemo li ga opet negdje sresti?

* * *

Jednom drugom zgodom uz razbuktali štednjak ispričao nam je, sada već pokojni, Branko Marić o prijeratnom susretu njega i njegovih suputnika s medvjedom. Prašili su

oni, tada mlađaci, sa Marasovca na Sv. brdo. Spuštajući se s Vaganskog vrha kroz Cezarov dolac navratili su u jedan malinjak. Već pomalo umorni navalili su na maline, nešto od gladi, nešto od žedi. Šaleći se usput netko slučajno reče: »A što bi bilo da se pojavi sada medvjed iz ovih grmova?« Tog istog časa, kao pozvan, iz sredine malinjaka uspravi se medvjed i mumljajući kao da pozdravlja nepoznate goste pode prema njima. U nastaloj trci, kaže Marić, svi su sigurno postigli rekorde u »uzletu« na Segestin i obližnje vrhove i dugo je vremena trebalo dok su se opet skupili. Za to vrijeme medvjed je polakce odšao prema Bunovcu da u hladu nastavi prekinuti dnevni odmor. Još uvijek uzbudeni planinari naidu na dalmatinskog stočara kod Istočnih malovanskih stanova i ispričaju mu svoj dogadaj. On im se nasmije na to i dobrodošno odgovori: »To je sigurno bio moj Mrkica, koji svaki dan planduje s mojim ovcama.« Na te riječi svi se zabezepkuju i nastave put prema Sv. brdu češće spominjući medvjeda, njegova prijatelja stočara i njihovo čudno prijateljstvo.

* * *

Dom na Baćić kosi propada. Trenutno su zidovi još očuvani, a sve drugo obrsti zub vremena, nebriga i pomanjkanje sredstava. Atraktivnost bliskog Baćić kuka dovela nas je, dok je dom bio sposoban za prenoćište, da u njemu prenoćimo. Dok smo se u predvečerje spuštali s Budakova brda promatrajući zalazak sunca i more u sumraku, a u pozadini već pospanu Šatorinu, iz tame su kao iz vilinske priče izranjali bijeli kameni kukovi Baćicevi. S noge na nogu približavali smo se k vatri koja je gorila pred domom. S druge strane, iz doćića pod domom, prišao nam je djed Mate iz Dabri. Zajedno smo večerali i iz njegovih škrnih rečenica čuli tužnu priču jednog života.

Odrastao je u gori i gora mu je bila i mater i život, jer se roditelja ne sjeća. Otac nastrada negdje u Bosni u nekom ustanku, a on je rastao s ovcama i vukovima iščekivali svake godine Božić, dan kada je u kući bilo dosta kruha za sve. U svijet nije otisao, trebalo je ići za ovcama i odraditi tvrd koricu kruha i lžicu varenike. Rano ga ozeniše, ne zato da ga se riješe niti da ga usreće, nego zato da i njegov život produži onim ustaljenim sivilom svih Dabrana, jer kakova je to sreća boraviti u praznoj kući s nekoliko ovaca i kravicom što je doveđe žena i time raspolovi čaćinu štalu. Izrodiše osmero djece, ne brojeći one koja pomriješe, a kako koje doraste, otrgnu se u svijet. To odlaganje otvrđunu njegovo srce što postade nalik na tvrdoču stijena Baćić kuka i svaki put kao da postade manji i sve više šutljiviji; kad je otislo i posljednje dijete, umrla mu je žena, a susjedi rekoše da joj je puklo srce od žalosti za njim, a možda i od bojažni da bi se mogli iz ovog kamenjara preseliti u Karlobag, gdje jedan sin napravi kuću. Tako ostade on sam sa svojim bolom, docima i brdima i s nekoliko ovaca, s grabom što stalno prijeti da mu sruši

kuću i s osam ožiljaka u srcu, koji mu krate tužne velebitske noći.

Svakog je dana već iz običaja iščekivao turiste da ih počasti ovčjom varenikom. I volio ih je zato što su prolazili ovuda, što su voljeli njegov kamenjar, snimali ga i pjevali o njemu pjesme. Mislio je često na svoje sinove, vjerujući da i oni negdje daleko obilaze tude planine, jer se ovamo rijetko navraćaju, a možda će doći još samo onda kada on umre. Svakog dana on je ovdje i gleda kako se rasipa njegovo selo i kako nestaju Dabri. U svojih 80 godina nije mogao ni slutiti da ga možda neće imati tko pokopati. Nestat će uskoro cijelo selo i tko zna kako će i on završiti. Možda će ga netko naći smrznutog u planini i nikad mu neće kosti položiti uz njegovu babu, kako on zove svoju pokojnu ženu. Ali ne žali što ostaje ovdje, jer njegov dom je i Budakovo brdo i Tomina duliba i Težakovac i Kokir i nije ga više briga gdje će ga zateći posljednji čas. Ipak se još uvijek nada onima koji prolaze ovuda iz velikih gradova. Pronose svoju mladost preko ovih brda i mašu mu na odlasku dugo i srdačno. I mi smo mu mahali odlazeći prema Skorpovcu, a na golom Budakovu brdu on je ostao kao okamenjeni i osamljeni branitelj svojih brda.

* * *

Velebitske noći su divne i tužne, katkada do suza, a svaka pjesma ovdje je sentimentalna. Ovdje kao da smo zbliženi sa zvijezdama i zbliženi više nego inače; i na visini i u samoci osjećamo se kao srašteni s Velebitom. Ovdje smo uistinu njegovi, a on naš veliki prijatelj.

Zagradski vrh

PETAR PAVEŠIĆ

RIJEKA

Našoj Rijeci, tom biseru Kvarnera, majka priroda je bila veoma darežljiva. Nije škrtačila sa svojim darovima. Blaga klima koja vlađa kod nas i veoma povoljan položaj, učiniše naš grad još u starom vijeku središtem drevne Liburnije.

Poseban čar daju Rijeci okolne planine, koje ju okružuju. One pružaju gradskom stanovništvu mogućnost rekreacije i zdrave razonode u svaku dobu godine. To u velikoj mjeri pomaže i dobre prometne veze koje omogućuju pristup do samih podnožja planina. No to nije još ni iz daleka iskorišteno, naročito u planinama jugoistočno od Rijeke. Svrha je ovog člančića da upozori na njih.

Na toj strani nalazi se nekoliko za planinare zanimljivih vrhunaca, od kojih je do sada bio poznat samo Medvedak (1028 m). Na njegov vrh vode tri planinarske staze: od kolodvora Plase, po riječkoj transverzali (od Liča i kolodvora Drivenik, pa i od Crikvenice) i ona od Zlobina. Ta je staza pred

kratko vrijeme markirana. Drugi vrhunac je Veliki Kobiljak (1115 m). Za taj postoji samo jedna markirana staza od kolodvora Drive-nik.

Treći vrhunac, Zagradski vrh (1185 m) nalazi se nešto podalje. Dok od kolodvora Drivenik možemo stići na vrh Medvedaka za nešto više od jednog sata, a na vrh Velikog Kobiljaka za 2 i po sata, do Zagradskog vrha treba nam oko 4 sata umjereno pješačenja.

Na željezničkom kolodvoru Drivenik postavljene su preko puta prometnog ureda planinarske tablice, koje pokazuju smjer puta za Medvedak, Veliki Kobiljak i Zagradski vrh. Markacija staze počinje odmah na kolodvoru u smjeru tunela Kobiljak. Tu se sastaje sa stazom »Riječke transverzale« po kojoj ide oko 500 m. Nakon napuštanja »RT« ide dalje po dobroj makadamskoj cesti na kojoj se nalazi jedna baraka s vodom iz cisterne. Baraka može izvrsno poslužiti kao sklonište u slučaju vremenskih nepogoda. Put je ravan. Na okuki ceste prelazi se na šumsku stazu kroz šumu Javor, pa se dolazi ponovo na cestu Grizane – Planjava i njome do blagog uspona na Zagradski vrh. Uspon nije ni najmanje težak pošto se ide po sjenokošama, bez penjanja po kamenjaru.

Sam vrh je veoma pitom, sa izvanrednim vidicima. Pred nama je Velebit, Senjsko bilo, Senj, Rijeka i Učka s obalskim naseljima koja kao da su izrasla iz mora, pa se ogledavaju u jedinstvenom zrcalu Kvarnera. Otoci sa svojim naseljima su nam na dohvati ruke. S druge strane pruža se pred nama Gorski kotar, a na sjeverozapadu vide se obrisi Slovenskog Snežnika. Lijepo se vidi i područje Kapela sa Bjelolasicom (1533 m).

Zanimljivo je da se s vrhunca dobiva dojam kao da se nalazimo u središtu nekog velikog naselja. Svuda oko nas vide se kućice u velikom broju. To su bile ljetne nastambe stanovnika iz Vinodola, koji su u njima boravili za vrijeme ljeta, tu napasali svoje blago, sadili krumpir, kosili sijeno, sjiali repu i držali pčele. Tek kada dođemo bliže, vidimo da su to samo zgradišta. Okupator je pod kraj 1941. godine na tom terenu spalio stotine kuća. U zadnje vrijeme kuće se ponovo obnavljaju, no sada su to vikendice.

S vrha se osobito lijepo vidi legendarno Lukovo, centar boraca iz Vinodola. Istodobno može se posjetiti »Gupčev punkt« koji se nalazi u neposrednoj blizini predjela Kalac, a ima i drugih tačaka poznatih iz NOR-a kao što su spomen-ploča na organiziranje Narodnooslobodilačkog odbora i mjesto gdje su partizani u siječnju 1942. godine uništili odred žandara.

I konačno, Zagradski vrh prelazi markacija poznata pod nazivom »Riječka transverzala« kojom se može stići za tridesetak minuta do dobro opskrbljene gostionice »Vagabondi« u predjelu Mokra.

Najprikladnija za povratak je staza do Liča (oko 2 sata hoda). Prema tome, cijeli put od kolodvora Drivenik do Zagradskog vrha i povratka u Lič može se prijeći za 6 sati umjereno hoda.

Izlet na Sis

Reportaža s otoka Cresa

FRANJO BRUKETA

RIJEKA

Grad Rijeka zahvaljujući svom položaju sigurno je idealna ishodišna točka za planinare, za sve ljubitelje prirode. Blizina Gorskog kotara, njegovih mnogobrojnih izletišta i vrhova, na drugoj strani Učka, i sada u ovo motorizirano vrijeme, Velebit je također mnogo bliže, na dohvati ruke. Možemo svaku nedjelju iskoristiti u prirodi i neće nam se dogoditi da posjetimo dva puta u godini isto mjesto. Koliko ove mogućnosti koriste građani grada Rijeke, naročito u novije vrijeme, to je posebno pitanje.

Pročitavši ovaj naslov, mnogi će zapitati: gdje je taj Sis? Podimo dakle na Sis. Nije to Gorski kotar, ni Učka, još manje Velebit. No moramo reći bit će ovaj izlet pravi planinarski izlet i samo za one vične planinarenju.

Rijeku ovaj put napuštamo na neobičnom mjestu za planinara, na rivi. Trajektom odlažimo na otok Cres. Dok trajektom odlažimo i uživamo u kozmopolitskom ambijentu riječke luke čitajući imena mnogih stranih brodova, pogledom uživamo u nesvakidašnjoj panorami grada.

Napustivši luku pogledom planinarimo po vrhovima riječkog zaleđa, zatim na velebitskim vrhovima, da se na kraju zaustavimo na Učki koja nas pozdravlja svojom kulom. Gledamo na vrh Učke i onu rugobu prirodнog ambijenta: TV toranj sa nezaciјeljenim rama koje su tu nastale izgradnjom ceste na sam vrh. Nije više Učka onaj pravi planinarski ideal, onaj užitak za planinara, otkad je sve to »čudo« tehnike dospjelo tamo gore. Gledajući kulu — vidikovac svjedoci smo i njezinog dosta lošeg stanja nakon gotovo šesdeset godišnjeg postojanja (podignuta je 1911.)

Plovimo dalje pogledom uprtim na Opatiju i sva mesta stare Liburnije. Prolazimo ispred Mošćeničke drage i nastavljamo put prateći pogledom sva mjesta i zaselke na obali istarskoj, gdje je od davnine more i pomorstvo bilo mnogima zanimanje i kruh. Obala je na ovom dijelu nenastanjena i strma.

Obala Cresa nam je tu na dohvati ruke, i za kratko vrijeme, evo nas opet na suhom, u pristaništu Porozine. Svega dvije kuće u toj pitomoj uvali zaštićenoj od bure. Nad samim mjestom vrijedi se uspeti do ruševina starog samostana (porušen od Napoleonovih vojnika 1810.), od kojeg je samo crkvica donekle sačuvana. Pruža se odavde lijepi pogled i sigurno je u davno vrijeme ovo morao biti divan ambijent za samostanski život: mir, tisina i divna priroda. Pozdravljalji su odavde fratri tu na Velim vratima davno nestale jedrenjake, žečeći im dobrodošlicu ili dijeleći im blagoslov za sretan put i povratak.

Otok Cres nalazi se u grupi Kvarnerskih otoka, površine 404,33 km² i s 3.400 stanovnika. Glavno naselje na otoku je gradić Cres sa 1.866 stanovnika. Stanovnici otoka bave se pretežno poljoprivredom (maslina, vinova loza, povrće), ribarstvom i pomorstvom. U novije vrijeme i turistička privreda zauzima važno mjesto u životu stanovništva.

Otok Cres nastanjen je od neolitika. Najstariji poznati stanovnici otoka bili su Ljuburni. U ranom srednjem vijeku naseljuju ga postepeno Slaveni. Važan spomenik prisustva hrvatskog življa tog vremena je Valunsko ploča iz IX stoljeća. Otok je kroz stoljeća mijenjao gospodare. Već u X stoljeću, tj. u doba narodnih vladara, nalazio se u sastavu hrvatske države. U novije vrijeme otok bilježi snažnu migraciju stanovništva u veće centre — posebno u Rijeku.

Napuštamo Porozine i nastavljamo novoizgradenom cestom kroz kraj obrastao makijom (pretežno crnikom), uspinjući se postepeno s lijepim pogledom na more i dio istarske obale. Visoko nad morem pruža nam se prekrasan pogled na strmu zapadnu obalu otoka s modro-zelenkastom bojom mora. Zaista, sav dio puta imamo lijepe i sadržajne poglede, pa gotovo neprimjetno nakon 6 km stižemo u Dragozetiće, selo u unutrašnjosti otoka. Selo je izgrađeno amfiteatralno na visini od 279 m. Niže sela je plodno polje koje ga dijeli od strme obale. Starinski način života, starinski način odijevanja, bez električne, posebno interesantan način kuhanja na ognjištima, sa komoštrima i svim drugim našim primorskim priborom potrebnim u domaćinstvu. Sve je to ovdje još prisutno, no svakim danom sve manje, naročito nakon igradnje nove ceste koja prolazi iznad mjesta. Poljoprivreda, stočarstvo i pomorstvo glavna su zanimanja stanovnika. Svuda je mirno i tih. Sve nas to impresionira i ugodno nam je nalaziti se u tom svijetu, a svega par sati nakon gradske buke i vreve. Crkva na mjesnom groblju građena je 1497. a nova župna crkva 1862. Župna crkva ima umjetničkih djela kao što je reljef „Marija s djetetom“ te mramorni renesansni poliptih.

Napuštamo to mirno i po arhitekturi interesantno mjesto te nastavljamo cestom niskom hrastovom šumicom u pravcu Gorica. Na ovom dijelu puta bio je ranije samo jedan zaselak, danas tek ruševine. Kod ovog zaselka napuštamo cestu i nastavljamo lijevo pastirskom stazom u pravcu našeg cilja, tj. najvišeg vrha. Mediteranska vegetacija prati nas na našem putu. Do vrha stižemo nakon sat hoda od odvojka na cesti. Koančno smo na samom vrhu. Vrh Sis (650 m) pruža nam prekrasan pogled na sve strane; prisutni su kontrasti mora i kopna. Preko puta gledamo pitomu obalu otoka Krka s mnogobrojnim uvalama i dražicama. Bliješte se na suncu

krovovi kuća u zaselcima Brzac, Linardići, Skočići itd. Ovo je tzv. »štovento« čiji su stanovnici pohrvaćeni Vlasi. Frankopani su ih naselili ovdje kao stočare.

Na desnoj strani sakrio se grad Krk, malo dalje Punat, pa tu je odmah i otok Plavnik. U daljini gledamo kopno s Rijekom, te Istru s njenim naseljima, na južnoj strani nastavak samog Cresa prema otoku Lošinju. Možemo satima ostati ovdje, uvihek će nam oko naći bogat program rada.

Opraštamo se s vrhom i nastavljamo drugom stranom prema sjeveroistoku na cestu koja vodi u sela Beli i Sv. Petar. Cestom nakon sat vremena stižemo u Sv. Petar. Selo ima desetak kuća sa svojim starcima i stanicama u crnom, koji su eto tu proživjeli svoj vijek izolirani daleko od svih »ludosti« ovog svijeta. Za dječji plač ovdje se već dugo ne zna. Tko zna da li će se ikada više čuti. Sudeći po stanju ovih ognjišta malo je nadel »Vrijeme gradi i razgraduje«, ali ovdje samo ovo posljednje! Razgovor sa ovim starcima koji se još ne daju (imaju i pravo!), uz pravo domaće vino, okrijeput će vas i možda učiniti sentimentalnim što, evo, ostavljate taj nesvakidašnji svijet — iskren i pošten.

Nemamo mnogo vremena i nastavljamo lošom cestom u mjesto Beli koje je smješteno na osamljenom i pošumljenom brežuljku (130 m). Ispod sela je plaža i pristanište brodova, sada samo uspomena na nekadašnje brodske veze. Selo je gubitkom brodske veze ostalo izolirano i slabo povezano sa zaledem. Sam položaj mjesta ukazuje nam na prehistoricke gradinsko porijeklo. Ime mjesata u predslavensko vrijeme je Ca Fisole, Caisole (oko god. 1000). U ranom srednjem vijeku naseљuju ga Hrvati. Samostalna je općina (castrum) u vrijeme hrvatskih narodnih vladara.

Na najvišoj točki mjesata nalazi se crkva, sagrađena na temeljima stare romaničke građevine. Proširena je u XVIII stoljeću. Pokraj nje je gradska loggia. U samoj okolici mjesata ima više romaničkih crkvica. Na seoskom groblju je crkvica iz XV stoljeća, građena u stilu pučke gotike.

Ostavljamo Beli i nastavljamo zadnju etapu našeg puta do Porozine.

U ovom dijelu otoka svatko će biti iznenaden samim pejzažem. U kišno vrijeme imat ćemo osjećaj Slavonije, gazeći po debelom blatu; veći dio puta prolazimo kroz dobro sačuvane šume hrasta, graba i bora. Koliko god puta mimo budeći putovali brodom nećete moći predočiti sebi da se na tom dijelu otoka nalazi tako bujna vegetacija.

Opraštajući se u Porozini s otokom Cresom, ostat ćemo i dalje na palubi trajekta, želeći u sebi da se ponovo vratimo tom lijepom kraju i da tu opet potražimo mir i uživanje u nesvakidašnjoj sredini.

Na kraju: sretan put i dobro vrijeme!

Kako sam postao planinar i zavolio planine

TRAJKO RIBAROV

SKOPJE

U 1921. godini, dakle prije pedeset godina, prvi put prešao sam državnu granicu. Put je iz granice vodio kroz planinske predjеле. Vlak se probijao po prekrasnoj okolini i kroz koridore borovih šuma. Sve je bilo u svježem privlačnom zelenilu: obrađeni prostori, prostrane livade i šume. Ovo je na umorne putnike djelovalo osvježavajuće i oni su s napregnutom pažnjom pratili slikovite promjene. Bio sam oduševljen usputnim prirodnim ljepotama. Uspinjući se lokomotiva je huktala, da bi se nakon najvišeg prevoja, Semeringa, vlak naglo spustio u dolinu praveći čudne i zanimljive osmice.

Prvi put u životu našao sam se na velikom kolodvoru milijonskog grada, koji je bio cilj mojeg putovanja. Bilo je tu puno putnika i jako bučno. Tog dana bila je subota i na kolodvoru mnogo svijeta. Velik dio putnika bio je čudno opremljen, a to sam primijetio i na usputnim stanicama. Na ledima su imali naprtnjače s kožnim remenima preko ramena i pričvršćene zelene ogptače. S takvom opremom bili su natovareni ne samo muškarci već i žene, pa i djeca. Svatko je imao u ruci okovani štap. Bilo je i takvih štapova koji su na gornjem kraju imali sjajnu metalnu sječiricu. Putnici su bili specijalno obućeni, u hlačama podvijenim ispod koljena i s čarapama do koljena. Na nogama su imali teške cipele potkovane crnim čavlima, a na gornjem rubu cipela podvijene bijele čarape. Pitao sam se zašto su tako opremljeni, tko su cni i kamo idu. Nisam znao odgovora. Tek kasnije sam saznao da idu u planine, u prirodu, da se penju na vrhove, mnogi od njih i po nepristupačnim stijenama. Tada sam prvi put čuo za planinare i turiste i saznao sam da mnogi stanovnici milijonskog grada subotom i prije blagdana napuštaju grad i idu u planine da bi uživali u prirodi i njenim ljepotama.

Ono što sam tog dana video na bečkom kolodvoru, duboko se urezalo u meni. Od tog dana želio sam da i ja budem isto tako opremljen, da i ja idem tamo kamo oni, da imam istu takvu opremu: torbu s kožnim remenima, aluminijске kutije, potkovane cipele s crnim čavlima, štap sa čeličnim vrškom, planinarske hlače sa čarapama do koljena, kaputić sa zelenim ovratnikom i šarenim dugmetima i zeleni ogptač. Koliko puta sam o tome sanjao... I kada sam napokon sve to dobio, smatrao sam se najsretnijim čovjekom, mislio sam da nitko nije sretniji i bogatiji od mene. Bio sam ne samo sretan već i gord, što imam takve rezvizite, što ču i ja ići tamo kamo oni, što ču i ja biti planinarka-turista...

Prvi put bio sam na planinskom vrhu 1922. godine. Zajedno sa svoja dva prijatelja, odlu-

čio sam da idem na Vodno, planinu u neposrednoj blizini Skopja, i da dosegnem njen vrh. Bila je jedna nedjelja u kasno proljeće. U planinskom selu Gorno Vodno zaustavio sam se kod seoske česme usred sela, pod razgranatim starim činarom. Imala je šest izlivnih cijevi, iz kojih su tekli jaki mlazevi hladne vode. Pored česme bilo je dosta ženske čeljadi, starijih seljaka i djece. Žene su punile svoje »stomne« i »dugume«, djeca su se igrala, a starci su sjedili po strani i pričali, nekoliko goveda napajalo se hladnom vodom u dugačkom drvenom koritu. Iz daljine su se čule pjesme, koje su se stapale sa žuborom vode na česmi. Ovako je u mojem sjećanju ostala uspomena iz prvog mojeg posjeta jednom planinskom selu.

Moja turistička oprema izazvala je posebnu pažnju kod prisutnih. Put mi nije bio poznat, pitao sam ih kojom stazom trebam ići za na vrh. Nekako čudno su me pogledali i iz njihovih pogleda mogao sam razabratiti pitanje: »Zašto idem, šta ču raditi gore?«. Nisu mogli razumjeti da i ja, kao oni, hoću da budem u planini, u prirodi, da se i ja radujem ljepotama i blagodatima što ih planina pruža. Oni su rođeni u planini, dio su same planine, stalno su u njoj i možda me zato nisu mogli razumjeti. Pokazali su mi put i ja sam produžio.

Penjući se strminom zamor nisam osjećao. Cilj i želja da dođem do vrha nadvladavali su moj umor. Stigao sam u područje razgranatih zelenih šimšira koje sam poznavao kao ukrasno zelenilo kod svečanih školskih praznika. Radovao sam se njihovom zelenilu, zelenoj travi i raznobojnim planinskim cvjetovima. Gazio sam i trčao po zelenom i cvjetnom sagu. Po prvi put sam osjetio onu čudnu primamljivu aromu što je pruža samo planina. Želio sam da se put i penjanje što više produži, kako bih što više mogao uživati u svemu što me okruživalo. Ali, nakon još jednog uspona pokazao se trigonometarski drveni stup što je obilježavao najvišu tačku — preda mnom je bio vrh. Srce mi je zaigralo od radoši što ću biti na planinskom vrhu. Radostan i gord stigao sam po prvi put na vrh Vodno (1050 m). Bio je ostvaren moj san, postigao sam ono što sam davno želio. Uspon na ovaj vrh bilo je i moje planinarsko krstjenje.

Dan je bio sunčan, na vrhu je bilo svježe, sunce je bilo ugodno. Bio sam ushićen od nedogledne panorame. Ispod mene bilo je moje Skopje. Raspoznavao sam njegove mahače, kao i moju rođenu »Pajko maalo« s visokim crvenim zvonikom. Iz ptičje perspektive promatrao sam Skopsku ravnicu s plodnim poljima Bardovci, Butelj i Blatie. Za prvi

put u životu otkrio mi se tako široki horizont. Siluete udaljenih planina i njihovi vrhovi, čitava ta široka i veličanstvena panorama ostavila je u meni nezašporavne dojmove.

U povratku s vrha spustio sam se na studenac Bozovec i odatle kroz šumu starih pitomih kestenova. U šumi sam osjetio posebnu privlačnost planine. Tu je bilo hladovine, udobne svježine, razno bujno raslinje i potpuni mir. Mir su prekidale samo pjesme slavuju i cvrkut raznih ptičica. Bio je to opet poseban užitak. Iz ove pitome šume stigao sam do izvora Sultansui na širokoj poljani sa zelenom mekanom travom. Osvježio sam se

sultanovom vodom i preko manastira Sveti Pantalejmon-Nerezi sišao u dolinu.

Sve to što sam na prvom izletu u planinu i prvom usponu na vrh vidio i osjetio, sve što se u meni urezalo i ostalo nezaboravno, to se ne može riječima iskazati. Da bi se osjetila draž planine, njena privlačnost, njena ljepota i njene osobine potrebno je otići do nje i približiti joj se. Osjetio sam kako je planina gostoljubiva i privlačna, kako je ugodno u njenom zagrljaju, kako ona čovjeka oplemenjuje i osvježava. Možda tu ima i ponešto romantičke, ali takav je bio moj prvi dojam i takav je ostao.

Na Durmitoru

ARMAN GALIČIĆ

Učenik VI. razreda, Sarajevo

Kako kaže moj tata, učlanio me odmah nakon mog rođenja, 1959. godine u planinarsko društvo »Treskavica«. Planine sam zavolio od malena jer me vodio sa sobom po izletima, a kod kuće mi pričao o onim planinama na kojima još nisam bio. Veliku želju sam dobio za pohod na Durmitor, jer mi je o njemu najviše pripovijedao, o njegovim jezerima, vrhovima, pećinama, snježnicima, cvijeću i stadima ovaca. Dva put nisam imao sreće s Durmitorom. Godine 1968. i 1969. omelo nas je loše vrijeme i tek po treći put, 1970. godine, ispunila se moja davnja želja.

Vrijeme je bilo lijepo, toplo i bez vjetra. Bio sam oduševljen jer će mi se tatine priče o Durmitoru najzad ostvariti. Prvi dan smo obišli Pivsku planinu sve do sela Trse, dok smo se sutradan popeli na vrh Podstol. Sa Podstola su bili lijepi vidici na Pivsku planinu, Priješpu, Prutaš i Bobotov kuk. U povratku smo naišli na mjesto gdje je jedan planinar-speleolog iz Valjeva poginuo istraživajući pećinu. Malo dalje od ovog mjeseta nalazi se Plitki dô. Ovdje se nalazi nekoliko katuša seljaka iz sela Borja. Tu smo večerali i razgovarali srdačno sa čobanima, nakon čega smo otišli na spavanje.

Sutra, rano ujutro, krenuli smo sa zadatkom da osvojimo najviši vrh Durmitora Bobotov kuk. Pred nama je bio velik i naporan put jer smo morali proći Dobri i Plitki dô da bismo preko Crvene grede ušli u pravi masiv Durmitora. Pod Gredom smo sreli stada ovaca sa čobanima koji su se uputili sa ovcama prema Surutka dolu, a to je bio i naš smjer. Iznenada ugledasmo čopor divokozu. Osjetivši nas počeće su se udaljavati. Čuo sam kako je tata razgovarao sa čobanima o divokozama, da ih po Durmitoru ima sasvim malo, jer ima dosta lovokradica. Stada su u Surutku dolu našla dobru ispašu, i tako smo se rastali od čobana.

Nastavili smo put prema našem cilju. Sa jednog brda mi je tata pokazao masiv

Bandijerne. Već smo počeli gaziti prve hrpe snijega. U jednom momentu opazimo na stjenama Zubova alpiniste. Zaobišli smo Mliječni dô, da bismo se spustili na malo gletsersko jezero Zeleni vir. Sa ovog mjeseta su lijepi vidici na zelene pašnjake. Pored njega smo se duže odmorili jer pred nama je ostao najteži dio puta. Iznad Zelenog vira počinje veoma težak uspon ravno uz sipar. Ovdje je bilo više snježnih nanosa nego sipara. Za ovaj put trebalo nam je dva i po sata. Sa prijevoja video sam 1000 metara duboku provaliju i u njoj Malo i Veliko Škrčko jezero. Na ovom mjestu smo se odmorili, a zatim savladali zadnji uspon, ali i najteži, na sam vrh. Konačno smo bili na Bobotovom kuku (2520 m).

Bio sam neobično sretan i od radosti sam zagrlio tatu. Sa vrha su bili prekrasni pogledi na čitav Durmitor i ostale planine. Tata mi je pokazao Sinjaljevinu, Kapu Moračku, Vojnik, Negoš, Goliju, Bioč i Maglić. Ovdje mi je obećao da će me idućeg ljeta odvesti u Ljubišnju, Kapu Moračku i Maganik. Na vrhu Durmitora zatekli smo novu metalnu kutiju s knjigom za upisivanje. Kutija je bila pričvršćena lancem i alpinističkim klinom. Postavili su je planinari-speleolozi iz Valjeva na godišnjicu smrti njihovog druga Mandre Mandića. Poslije upisivanja u knjigu i razgledanja divne okolice, nakon dužeg odmora, krenuli smo nazad niz Bobotov kuk.

Sada u povratku činilo mi se dva puta teže i opasnije, tako da me je uhvatila jeza. Tata mi je pritekao u pomoć osiguravajući me užetom i hrabreći me sve do prijevoja, gdje prestaje najveća opasnost. Odavde nastaje spuštanje prema jezeru Zeleni vir. Na Zeleni vir smo brzo stigli jer smo se spuštili niz snježnike i sipare. Odavde smokroz Mliječni dô nastavili put za Dobri dô gdje smo prenoćili. Poslije dobrog sna, jer sam bio jakumor, tata me je probudio i krenuli smo za Nikšić.

Planinarske marginalije

VLADO OŠTRIĆ

ZAGREB

XXXV. KNJIGA O VISU I SUSJEDNIM OTOČIĆIMA I GREBENIMA

Naišao sam na knjigu »Viški spomenici« koju nisam zapazio onda kada je izšla iz tiska (u Splitu, god. 1968, kao izdanje skupštine općine Vis). U njoj je B. Gabričević opisao »Antičke spomenike otoka Visa«, C. Fisković »Spomenike otoka Visa od IX do XIX stoljeća«, a N. Božanić-Bezić »Spomenike najnovijeg doba na otoku Visu« (XX stoljeće uključujući spomenike i spomenoblike NOB-e). Ti su tekstovi s dosta slikama u svom sklopu i posebno štampanim ilustrativnim prilogom, pokazali da i Vis ima lijepu, ma u ponečem i skromnu, kulturnu baštinu, čija se vrijednost, uostalom, i ne mjeri veličinom i sjajem spomenika nego milenijskim ljudskim prisustvom i radom na ovom prostoru u srcu Jadrana. Kako zgodno reče B. Gabričević: »Ako spomenik kulture shvatimo u nešto širem i slobodnijem smislu, onda je dozvoljeno kazati da je najstariji spomenik otoka Visa sadržan u samom njegovom izvornom imenu — ISSA, iz kojeg se naknadno, nakon što su Slaveni došli na ove obale, razvio i naš današnji naziv otoka.«

Hrvatski naziv otoka, uzet sam za sebe, neovisno o svom porijeklu, podsjeća međutim na još nešto — na prostornu činjenicu da je Vis, kao i svaki drugi jadranski otok, brdo ili planina uzdignuta iznad morske ravnice. Dakako, to je geološko-geografska činjenica kojoj planinarski način doživljavanja prostora daje poseban i osobeni smisao i značajke. Jedan rad u ovom zborniku, »Prirodna oblike otoka Visa, Biševa, Sveci, Palagruže, Jabuke i Brusnika« A. Cvitanovića (321-352) podsjeća i na taj vid doživljaja Visa, prikazujući nam otok i njegovu grupu otočića kao tvorevinu prirode i spomenik zemljine prošlosti.

Vis je otočna planina tek nekih 20-30.000 godina, podješća nas pisac, dakle poslije diluvija, dok je u diluviju »Najviši vrh Visa Hum (587 met.) odakle se danas pruža veličanstven pogled na Palagružu, talijansku obalu i velebitske vrhove bio... istureni planinski vrh dalmatinske obale.« Vis je vasprenački otok (uz nešto eruptivnog kamenja u Komškoj Vali), pa ima i dosta spilja. Autor ukratko govori o 4 pećine (kod sela Borovika — »Titova pećina«, »Špilja od Vore« ili Vora, Kraljičina pećina, spilja na Bardarovici), a još 9 spominje po imenu i kao pretežno nestražene. O »Titovoj pećini« na Visu pisali su u »Našim planinama« H.

Macanović (1949) i S. Božićević (1961), no Vis nije bio, ako se ne varam, planinarski opisivan. Planinara može posebno zanimati, osim najvišeg vrha, i strma zapadna obala, kako vidimo iz ovog opisa: »Zapadno od Viške luke proteže se veoma strma obala, negdje i do 200 metara visoka, na kojoj lijepo zapažamo urušenost slojeva, te se vide i stepeničasto položene glave slojeva. Ili: »Strmim obala naglašavaju ovdje veliki otsečeni kameni blokovi visoki i do 30 metara. Vrlo kratke i strme doline okomite na slojeve dopunjaju ovu sliku.«

Među okolnim otočićima planinarskom je oku najzanimljivija Jabuka, eruptivna stijena na srijedi Jadrana, 70 km od Komiže. Ta je stijena lijepo opisana:

»Otočić Jabuka je u biti samo strma klisura. Njeni obrisi iz daljine djeluju kao piramida čiji se vrh strmo izdiže iz mora 97 metara visoko (...) Klisure koje se strmo ruše u more jedva dozvoljavaju iskrcavanje na jugozapadnoj obali otoka na jednom mjestu, s kojeg se može jedva popeti malo navise. Ako je more nisko onda je moguće prići na otočić na jednom mjestu, na sjeveroistočnoj strani sa kojeg preko isprane položite klisure možemo se gotovo riskirajući svakog časa pad, preko trošnog kamenja koje se odronjava i krši, stići na vrh Jabuke.«

Ili prije toga:

»Onome koji se pobližava u maloj ladici, naviklom da gleda svijetle obrise kamenih obala, tamni obrisi ovih otoka (Jabuke i Brusnika — op. V. O.), izdignuti u vodenoj pustinji djeluju upravo sablasno.«

U biti stijenje i nije baš crno kako se čini. Ono gledano iz bliza izgleda tamno sivo. Ako uspijemo snažnim udarcem čekića izbiti neki komadić sa klisure, opazit ćemo golim okom u tome kamenu crne stubičaste kristale kako živo blistaju staklastim sjajem. To su kristali željezo-magnezijskog silikata zvanog piroksen. Uz ove vidimo bjeličasta kristalizirana zrna što sjaju slabijim sjajem, a koja pripadaju kalcijsko-natrijskom alumosilikatu glinencu.«

Razumljivo je da je Jabuka privukla i pažnju planinara. Još u »Hrvatskom planinaru« 1940. godine agilni dubrovački planinar Đ. Pany objavio članak o Jabuci. U »Našim planinama« 1966., br. 11-12, 277, spomenut je jedan ornitološki rad o ovim otočićima i otočićima (s općim prikazom i 4 fotografije Jabuke) da bi se podsjetio na ovaj »jadranski Matterhorn«. Interesantno je da je nešto kasnije, godine 1967., Jabuka zaista alpinisti-

Možda prvi

MIRON KOVACIC

PD Sveučilišta »VELEBIT« Zagreb

— Momci, vas dvojica niste pri sebi. Penjati noću. Odakle vam ta ideja?

— Treba probati, sigurno i to ima svojih draži — odgovaram na pitanje prijatelja alpiniste.

— Konačno, to je za nas špiljare pravi ambijent — dodaje Jogi.

I tako, odluka je pala.

Izlazimo iz toplog planinarskog doma u hladnu i tamnu noć. Baterijske svjetiljke buše tunele kroz neprozirnu zavjesu magle u kojoj jedva razaznajemo obrise drveća i stijena.

Dok koračamo šutke dobro poznatim putem, tišinu noći narušava samo bat naših koraka i kapi koje padaju s krošanja.

Možda nismo izabrali pravu noć. Tamno je kao u rogu, hladno i vlažno. Vrijeme nepogodno za nekakve alpinističke eksperimente. I sad smo se našli Jogi i ja, dva nadobudna početnika, da isprobamo svoju sposobnost pod sasvim drugim uvjetima. Da li ćemo savladati stijenu? Danju smo već penjali »Omladinku« i to s lakoćom. Ali ovo je nešto drugo, nešto novo.

Uzbuden sam predstojećim doživljajem isto toliko kao onda kada sam prvi puta stao pod stijenu. Stijena se nadvila nad nama i kao da se spajala s nebom. Osjetio sam tada strah i posumnjao u svoje sposobnosti. Zbog toga je zadovoljstvo, koje sam osjetio ispenjavši se na vrh, bilo veće. Da li će i ovaj put biti tako? Da li ćemo se opet radovati postignutom uspjehu?

Priješli smo prijevoj i stigli do ulaza u smjer. Nad nama se prijeći nadvila tamna masa stijene koju smo namjeravali savladati.

Jogi se navezao i uskoro svjetlo šara iznad mene. Oprema zvecka. Da nas sada netko vidi

i čuje, sigurno ne bi olako odbacio priču o vješticama s Kleka.

Naježio sam se, vjerovatno zbog hladnoće, i jedva sam dočekao da počnem penjati. Kiša je sitno rosila i stijena je bila skliska. Penjem nelegantno kako bi to neki rekli. Koristim se i koljenima. Baš me briga za eleganciju. Glavno je proći, a kako, to je sporedno.

U drugi »cug« ulazim prvi. Nesigurnost je nestala. Rutinski ukopčavam karabinere. Stremeni stružu o stijenu. Brzo prelazim mali previs i evo me na osiguravalištu.

»Popuštaj« . . . — »Čekaj« . . . »Zihraj!«

Ispod mene Jogi zvecka opremom. Postalo je svjetlijie i prestalo je rositi. Gledam u mlijeko bijelu maglu ne bih li ugledao koju zvijezdu, ali magla je neprozirna i ništa se ne vidi. Moj prijatelj penje brzo i sigurno. Bez odmaranja prelazi osiguravalište i sada zveckanje dolazi odozgo.

Kada sam počeo penjati za njim odjednom ugledam svoju sjenu na stijeni. Osvrnuo sam se. Pun mjesec obasjavao je magleno more ispod mene. Više nije bilo teško penjati. Bilo je svjetlo, a stijena razvedena lijepa dvojka.

U brzom tempu ispenjali smo do samog vrha Kleka gdje nas je dočekao »Skakavac«. Radovo se našem uspjehu kao i mi sami. A imali smo se i čemu veseliti. Trebalo nam je više od dva sata da ispenjemo smjer, a isto toliko smo penjali i danju. Dokazali smo da noćno penjanje nije teško.

Sjedili smo još neko vrijeme na vrhu i divili se prekrasnom krajolikom. Sve ispod nas bilo je prekriveno maglenim morem iz kojeg su poput otoka virili hrpat Bjelolasice i ostali vrhovi obasjani srebrnom mjesecinom.

Zarekli smo se da nam to neće biti posljednji noćni smjer.

čki osvajana, u sklopu jednog geološkog istraživanja. Naime, samo se alpinističkom i spasavalačkom tehnikom moglo izvesti šire sačupljanje geoloških uzoraka sa Jabuke. Alpinisti A. Filipčić, J. Kirigin, H. Lukatela iz PDS »Velebit« i J. Šlezic iz PD »Sljeme« prešli su greben Jabuke (izgleda, onaj jugozapadni), ocjenivši ga II i III stupnjem težine (što potvrđuje dojam neplaninarskih posjetilaca Jabuke da se na toj strani može nekako iskreći, ali jedva da se može popeti naviše). Spustili su se užetom niz zapadni greben u čamac. Nakon drugog uspona primijenili su tehniku spasavanja u stijenama za spuštanje

niz sjevernu stijenu Jabuke. Stijenu su ocijenili V stupnjem težine. »Alpinističku akciju na otoku Jabuci« opisao je B. Špoljarić u NP 1968, br. 1-2, 42. Bilo bi zanimljivo da sami penjači opišu svoje dojmove i zapažanja, uz skice ili slike Jabukinih stijena. Takav jedinstveni penjački objekt ne bi trebalo zanemariti (tim prije što će jednog dana i na Jabuci, kao i na Tulovim gredama i na Pagu, prve uspone obaviti ili ih barem prvi opisati inozemic).

Kako vidimo, knjiga koja je ovdje djelomično prikazana, može nas zgodno podsjetiti na jednu skupinu hrvatskih otoka i otočića koju mi planinari ne bi trebali zanemariti.

Speleološki objekti kanjona Slapnice

Ing. VLADIMIR BOŽIĆ
SO PD »Željezničar«

ZAGREB

Zumberačko gorje bilo je i ranijih godina zanimljivo područje za planinare bliže okoline. Planinari iz Zagreba, Samobora, Jastrebarskog, Karlovca, te sa slovenske strane iz Kostanjevice i Novog Mesta često zalaže u to lijepo gorje. Zadnjih je godina, razvoj automobilizma, cestovne mreže i autobusnih linija omogućio i većem broju posjetilaca da upozna ovaj lijepi planinarski kraj. Veći interes Zagrepčana za pojedine dijelove Žumberačkog gorja počeo je naročito nakon nekoliko reportaža u štampi o ljepotama i zanimljivostima Žumberka, te o mogućnosti turizma, lova i robolova.

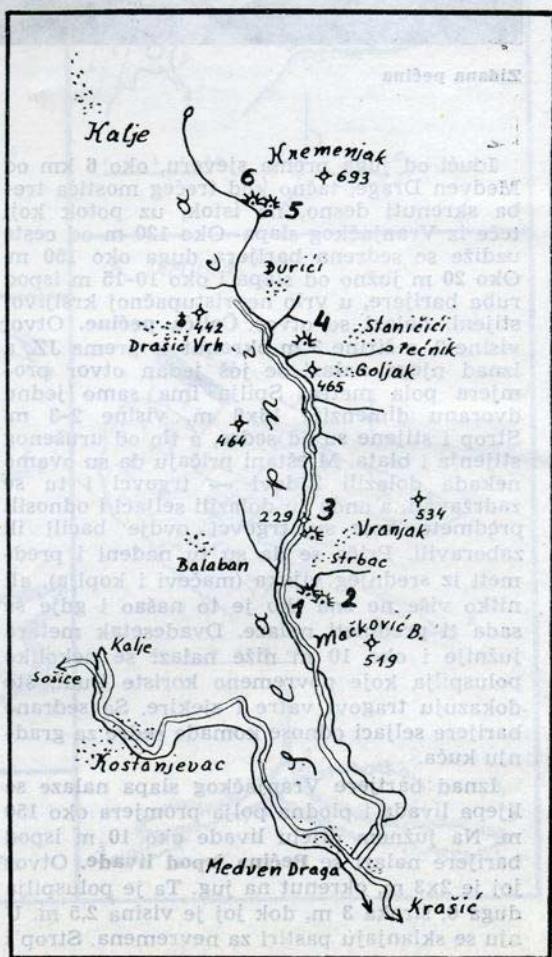
Za planinare i speleologe svakako je posebno zanimljiv kanjon Slapnice koji se proteže od središta Žumberka, od sela Kalje, pa na jug u smjeru Krašića da sela Medven Drag. Dužina mu iznosi desetak kilometara, a dubina tek 150—250 metara. Kanjon Slapnice, jer ga svi zovu kanjon, nema zapravo izrazite karakteristike kanjona. Strane su mu doduše strme i obrasle šumom, po dnu teče potok Slapnica koji je ime dobio po brojnim slapovima, ali većih strmih, golih ili okomitih stijena nema. Južna polovina kanjona je manje interesantna jer se tu kanjon već otvara u dolinu s obradenim poljima i blažim stranama, ali je zato njegov sjeverni dio posebno zanimljiv.

Slapnica izvire kao potok jugoistočno od sela Kalje. U nju se ulijeva još mnogo manjih potočića, a uz obalu ima više izvora koji Slapnici daju i ljeti dosta vode. S istočne strane kanjona ulijeva se u Slapnicu nekoliko potoka, među kojima je najljepši Pećnik. Dug je tek koji kilometar; teče s istoka na zapad nekoliko stotina metara južno od sela Staničići; u svom toku gubi oko 200 m visine; probija se kroz mali kanjon i tvori mnogo lijepih slapova. Najveći i najljepši od njih je Brisalo, visok petnaestak metara, udaljen od ušća u Slapnicu oko 150 m. Na visoravni južno od sela Vranjak teče također jedan potok s istoka na zapad koji prije obrušavanja u kanjon Slapnice pravi dvije sedrene barijere i slapove. Prva barijera je SZ od sela Vranjak, oko 50 m iznad Slapnice. Potok tu pravi slap zvan Slapić. Drugi potok teče od sela Vranjak na JZ i tu tvori Vranjački slap visok tridesetak metara, kojim se strmo ruši u kanjon Slapnice. Ta barijera sa slapom nalazi se oko 200 m iznad potoka Slapnice.

Kroz gotovo cijeli kanjon vodi dobra makadamska cesta koja se od ceste Krašić-Sošice odvaja desno kod Medven Drage i završava u proširenju kanjona između sela Durići i Drašić Vrh. Sela se nalaze na visoravni iznad kanjona i do njih vode iz kanjona loši kolski putevi. Pješačkih staza iz

okolnih sela u kanjonima ima više. Na kraju ceste u proširenju kanjona nalazi se stovarište balvana, koji se dovlače iz okolnih šuma i zatim odvoze kamionima. Kroz cijeli kanjon nalaze se planinarske markacije i upozorenja (streljice) prema slapovima.

Kanjon je formiran u dolomitnim naslagama srednjeg i gornjeg trijasa. S obzirom da krš u Zumberku nije klasični to su i speleološki objekti u kanjonu Slapnice mali. U užem području kanjona ima samo spilja, poluspilja i lisičjih rupa; sve se one nalaze na istočnoj strani kanjona.

Zidana pećina

Foto: Ing. V. Božić

Idući od juga prema sjeveru, oko 6 km od Medven Drage, tačno kod trećeg mostića treba skrenuti desno, na istok, uz potok koji teče iz Vranjačkog slapa. Oko 120 m od ceste uzdiže se sedrena barijera duga oko 150 m. Oko 20 m južno od slapa i oko 10-15 m ispod ruba barijere, u vrlo nepristupačnoj kršljivoj stijeni, nalazi se otvor **Čolića pećine**. Otvor visine 2, a širine 3 m okrenut je prema JZ, a iznad njega nalazi se još jedan otvor promjera pola metra. Spilja ima samo jednu dvoranu dimenzije 16x8 m, visine 2-3 m. Strop i stijene su od sedre, a tlo od urušenog stijena i blata. Mještani pričaju da su ovamo nekada dolazili Židovi — trgovci i tu se zadržavali, a onda su dolazili seljaci i odnosili predmete koje su trgovci ovdje bacili ili zaboravili. Priča se da su tu nađeni i predmeti iz srednjeg vijeka (mačevi i koplja), ali nitko više ne zna tko je to našao i gdje se sada ti predmeti nalaze. Dvadesetak metara južnije i oko 10 m niže nalazi se nekoliko poluspilja koje povremeno koriste ljudi, što dokazuju tragovi vatre i sjekire. Sa sedrane barijere seljaci odnose komade sedre za gradnju kuća.

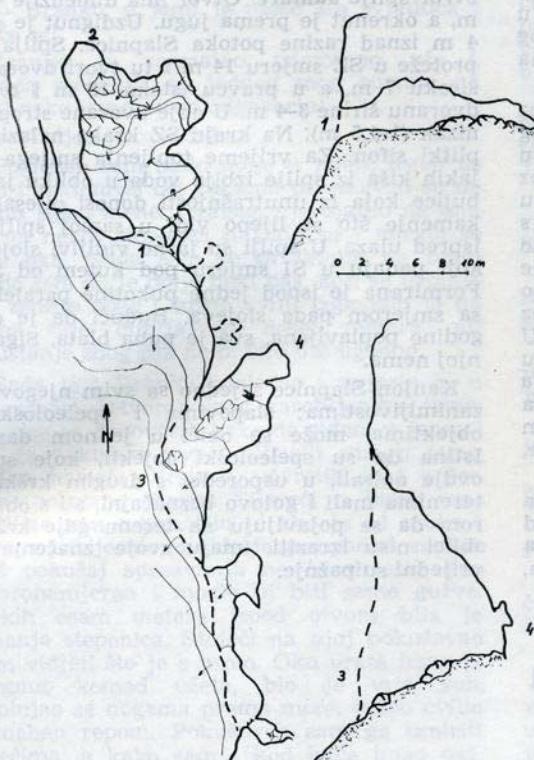
Iznad barijere Vranjačkog slapa nalaze se lijepa livada i plodna polja promjera oko 150 m. Na južnom dijelu livade oko 10 m ispod barijere nalazi se **Pećina ispod livade**. Otvor joj je 2x3 m, okrenut na jug. Ta je poluspilja duga 6, široka 3 m, dok joj je visina 2,5 m. U nju se sklanjavaju pastiri za nevremena. Strop i stijene su od sedre, a tlo od osušenog blata.

Između ove poluspilje i Čolića pećine (daljina oko 100 m) ima desetak »lisičjih rupa« gdje se zadržavaju lisice. To su krivudave rupe u sedri, uske 20-30 cm, a duge oko 2-4 m.

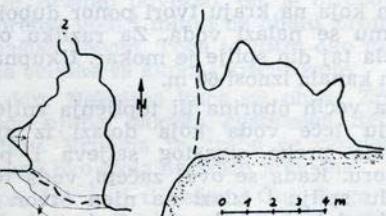
Slijedeći speleološki objekt nalazi se oko 200 m dalje od gore spomenutog mosta, oko 50 m iznad ceste, u podnožju sedrene barijere visoke 10 m, a duge oko 50 m. Tu se nalaze **Pećine ispod Vranjaka**. I to su u stvari poluspilje. Najveća prostorija ima dimenzije 6x2,5 m, a visinu 2 m. Strop, stijene kao i pod sastoje se od sedre. U sredini dvorance nalazi se jezerce. U rano proljeće se na ovoj barijeri stvaraju lijepe ledene sige koje tvori vodopad Slapić. Ledene sige stvaraju se i u spomenutoj poluspilji.

Idući dalje uz kanjon Slapnice treba skrenuti i u kanjon potoka Pećnik, proći pored slapa Brisalo uz potok još oko 800 m, pa se onda popeti strmom jarugom na sjevernu padinu tog kanjona do stijena oko 40 m ispod sedla na grebenu. Tu se nalazi otvor **Zidane pećine**, udaljen oko 700 m JI od sela Staničići. Otvor je širok 7 m, visok 1 m i okrenut prema jugu. Ovo je najveća spilja u kanjonu Slapnice. Od ulaza prema sjeveru otvara se dvorana promjera 6 m i visine 2 m. Na prirodnom suženju dvorane prema sjeveru, na 10 m od ulaza, nalazi se zid visine 1 m i debljine 60 cm, s jednom puškarnicom. Po tom zidu je spilja i dobila ime. Iza tog zida spilja se proširuje u dvoranu 8x6 m, pa se onda suzuje na širinu od 2 m. Na 24. m od ulaza spilja naglo skreće prema JZ i tvori

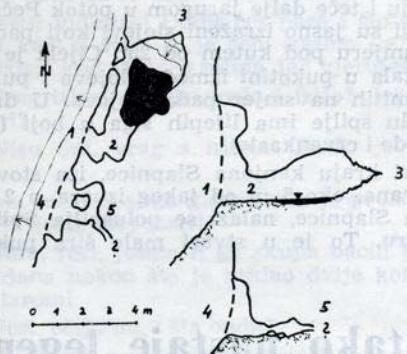
1. ČOLIĆA PEĆINA

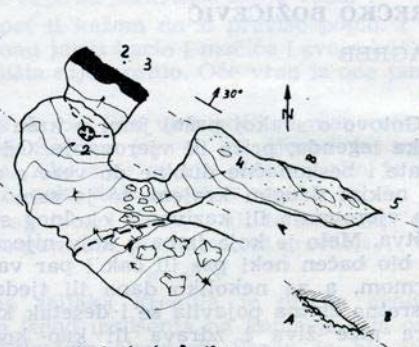
2. PEĆINA ISPOD LIVADE

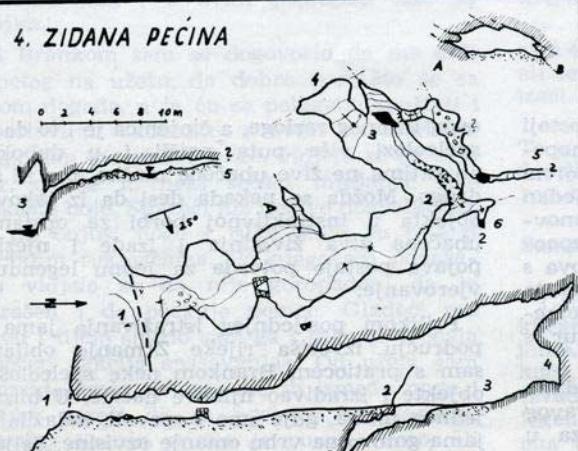
3. PEĆINE ISPOD VRANJAKA

6. JAMURA

4. ZIDANA PEĆINA

5. PEĆINA NA IZVORU

dvoranu veličine 12x4 m, visine 6-8 m. Na SZ dijelu dvorane nalazi se lokva vode, iznad nje sigasti saljev, a iznad saljeva uski kanal koji skreće prema sjeveroistoku, pa prema sjeveru. Dužina tog kanala iznosi 14 m. Od ove lokve voda kroz dvoranu prolazi vododeri- nom koja na kraju tvori ponor dubok 4 m; u njemu se nalazi voda. Za razliku od prvog dijela taj dio spilje je mokar. Ukupna dužina svih kanala iznosi 60 m.

Za većih oborina ili topnjena snijega kroz spilju teče voda koja dolazi iz sjevernog kanala preko sigastog saljeva i ponire u ponoru. Kada se ovaj začepi, voda teče kroz cijelu spilju i izlazi na njen otvor. Voda u spilji dolazi s jedne livade koja se nalazi s druge strane grebena na udaljenosti od oko 70-80 m. Visina sloja zemlje iznad spilje iznosi 30-40 m. Na livadi se nalazi lijepo vidljivi ponor. Tu voda ponire, prolazi kroz spilju i teče dalje jarugom u potok Pečnik. U spilji su jasno izraženi slojevi koji padaju u SI smjeru pod kutem od 25°. Cijela je spilja nastala u pukotini između slojeva i pukotina okomitih na smjer pada slojeva. U drugom dijelu spilje ima lijepih siga u boji (bijele, smeđe i crvenkaste).

Pri kraju kanjona Slapnice,iza stovarišta balvana,oko 5 m od jakog izvora,a 2 m od toka Slapnice,nalazi se poluspilja **Spilja na izvoru**. To je u stvari malo šira pukotina,

uska 0,5 m,duga 5 m i visoka 1 m. Na dnu je voda u razini izvora.

Oko 100 m SZ od tog izvora koji se nalazi na raskršću doline, nalazi se oko 20 m desno od toka Slapnice, ispod strme visoke stijene, otvor spilje **Jamure**. Otvor ima dimenzije 4x1 m, a okrenut je prema jugu. Uzdignut je oko 4 m iznad razine potoka Slapnice. Spilja se proteže u SZ smjeru 14 m i tu tvori dvoranu široku 7 m, a u pravcu istoka 18 m i tvori dvoranu širine 3-4 m. U obje dvorane strop je nizak (1-1,5 m). Na kraju SZ kraka nalazi se plitki sifon. Za vrijeme topnjena snijega ili jakih kiša iz spilje izbjiga voda u obliku jake bujice koja iz unutrašnjosti donosi pijesak i kamenje što se lijepo vidi u samoj spilji i ispred ulaza. U spilji su jasno vidljivi slojevi koji padaju u SI smjeru pod kutem od 30°. Formirana je ispod jedne pukotine paralelna sa smjerom pada slojeva. Budući da je dio godine poplavljena, sva je puna blata. Siga u njoj nema.

Kanjon Slapnice zajedno sa svim njegovim zanimljivostima: slapovima i speleološkim objektima, može se obići u jednom danu. Istina da su speleološki objekti, koje smo ovdje opisali, u usporedbi s drugim krškim terenima mali i gotovo beznačajni, ali s obzirom da se pojavljuju na terenu gdje krški oblici nisu izraziti, imaju svoje značenje i vrijedni su pažnje.

I tako nastaje legenda

Odlomak iz speleoloških uspomena

SREĆKO BOŽIČEVIĆ

ZAGREB

Gotovo o svakoj našoj jami u kršu postoji neka legenda, priča ili vjerovanje. Od nepoznate i beskonacne dubine do veze s morem ili nekim drugim krajem, to je samo jedan dio vjerovanja ili kazivanja okolnog stanovništva. Malo je koja jama u koju nije »upao« ili bio bačen neki pas ili čak i par valova s jarmom, a za nekoliko dana ili tjedana ta nesretna živina pojavila se i desetak kilometara niže živa i zdrava ili kao kostur s jarmom!

Razmišljamo li o tim pričama tada vidimo da u njima osim čiste mašte ima i zdravog ljudskog rasuđivanja o postojanju veza u kršu, a možda i potvrđenim činjenicama povezanosti nekog ponora ili jame s nekim izvorom. Pošto taj isti čovjek, pripovjedač priče, nije sišao u tamu podzemlja, on taj put prepušta psu, mački ili govedu i tako potvrđuje svoju pretpostavku.

Cinjenica je da su mnoge jame ili ponori jedina mjesta gdje se u području krša ubacuje sve ono što ugine ili se želi baciti iz

ovog ili onog razloga, a činjenica je i to da su speleolozi više puta našli i u dubokim objektima ne žive ubaćene mačke, pse ili što drugo. Možda se nekada desi da iz takovog objekta u instinkтивnoj borbi za opstanak ubaćena živa životinja i izade i njezina pojava postaje potvrda za jednu legendu i vjerovanje.

Prilikom posljednjeg istraživanja jama u području izvoriša rijeke Zrmanje obilazio sam s pratiocem Brankom neke speleološke objekte i izradivao njihove nacrte. U blizini jednog mlina, gdje smo i spaivali, nalazila se jama gotovo na vrhu omanje uzvisine. Seljaci su govorili da joj dno dopire do razine Zrmanje, a to bi morfološki bilo i moguće. Do jame smo krenuli s dva namotaja ljestava i jednim užetom. U njezinoj blizini bila je pastirica, koja nam je samo prstom pokazala točno mjesto otvora jame i brzo nekako pretrašeno otjerala ovce i otišla od nas. Kod jame smo odložili stvari i pogledali gdje da učvrstimo ljestve i gdje bi najbolje bilo

postaviti osiguranje užetom. Pripremajući se za sve to stao sam nad otvor jame i pogledao prema dnu. Sunce je osvjetljavalo dio grotla i jednu donju policu, ali sam primijetio da tamu u tami nešto svjetluca.

— Branko, u jami je nešto što svjetluca i miče se!

Branko je razmatao namotano uže i, možda sjećajući se jednog mog susreta na dnu neke jame, samo odgovorio:

— Valjda je opet žaba!

Pogledao sam malo bolje u jamu, legao uz rub i zaklonivši oči rukama privikavao se na tamu ispod mene. I zaista, vjerojatno na dnu ili na nekoj stepenici blistala su i micala se dva oka. Kada sam se priviknuo na tamu video sam da je dolje neki pas, koji se uspinje na zadnje noge i tužno cvili. Izgledalo je da jama nije dublja od deset metara, ali spuštanje zbog psa ne bi bilo baš ugodno.

Sada je i Branko pogledao i uvjerio se u prisutnost četveronožnog zarobljenika jame, pa smo se dogovorili kako da siđem u jamu i da ga pokušam izvući. Ubacili smo u jamu jedan namotaj ljestava, učvrstili ih i počeo sam polagano silaziti. Silazeći u jamu razmišljao sam o psu. Što je ako je od muke i straha pobijesnio, možda je goropadan, možda naš pokušaj spasavanja neće shvatiti kao dobronamjeren i moglo bi biti samo gužve. Nekih osam metara ispod otvora bila je omanja stepenica. Stojeci na njoj pokušavao sam vidjeti što je s psom. Oko vrata imao je otrgnut komad užeta, bio je vrlo suh, uspinjao se nogama prema meni, tužno cvilio i mahao repom. Pokušavao sam ga umiriti riječima, a kako sam i kod kuće imao psa, nastojao sam i s ovim postupati kao sa svojim.

S Brankom sam se dogovorio da me drži napetog na užetu, da dobro pazi što se sa mnom događa, a ja ču se polagano spuštati i uspostavljati »kontakt« s ovim osudenikom. Kada sam mu prišao bliže, vidjelo se da nije star, da je to neki seoski mješanac sivo žučkaste boje. Silazeći niz ljestve dozvolio sam da mi onjuši noge i ruke, koje su bile u kožnatim rukavicama. Po njegovom ponašanju vidjelo se da nije goropadan, da je ustrašen i da očekuje pomoć. Gladeći mu glavu i tijelo smirio sam ga i sada je trebala započeti »akciju spasavanja«. Od užeta sam napravio omče i stavio mu ih između nogu i trbuha pazeći da ga prejako ne stegnem. Pokušaj dizanja primio je posve mirno, ali malo ustrašeno. Izgleda da je bio neozlijeden

ili se priviknuo na bolove tako da ga uže nije smetalo. Do prve stepenice penjao sam uz njega pazeći da ne udari o stijenu, a poslije je vertikalna bila slobodna sve do otvora. Za koji trenutak pas je bio na svjetlosti dana i čim ga je Branko odvezao, on je otrčao niz padinu prema vodi i mlinu uz obalu. Zrmanje veselo mašući repom. Toga je jutra oko mlina bilo dosta seljaka sa žitom i kukuruzom.

Drugi dan. Nekoliko kuća uz obalu Zrmanje i medu njima, dakako, gostionica. Seljaci sjede i piju. Vrućina je, treba se rashladiti. Jedna grupa oko stola naročito je bučna.

— Stipe, čuj, kad ti kažem! Čuj, Boga mi i vjeruj! Je li moj did kazo da ona jama iznad Kneževića ima vezu sa Zrmanjom?

— Jes' kazo je, pa šta? Baš mene glava boli za to! Mene brine što mi moramo selit! Indiniri kažu da će tu biti jezero i centrala.

— Pusti indinire! Dobit ćeš pare i što će ti zemlja kad si star. A ja tebi kažem da ona jama izlazi kod Milinog mlina Jel' vjeruješ?

— Vrag izlazi. Ko je prošo i izišo? Jel' oni indiniri?

— Nisu oni, vrag s njima! Prošo je moj Šarov.

— Ma jes, i ti si ga gledao dok je prolazio? Popio si dosta moj stari!

— Jure, reci, jesmo li ga skupa bacili pred četiri dana nakon što je zaklao dvije kokoši. Reci starom!

— Jest, očiju mi, i šta onda?

— Sta onda, evo ga doma u štali. Mile ga je video u onoj rupi ispod mlina kako je pio vodu i počeo naganjati njegove patke. Došao je najednom kod vode kao iz zemlje. Tamo kod one rupe za jakih kiša izbjiga voda.

— Opet ti kažem da si previše popio. I ja sam u onu jamu bacio i mačice i svoje kućke, ali se ništa nije vratilo. Oće vrag iz one jame izazi.

— Oš' za pet litri vina poć' kod mene vidit? Ti znaš Šarova jer si ga tjerao iz svog dvorišta. Ako nije on, ja plaćam, ako je on reci babi neka daje novce za vino!

— Vrag tebe i Šarova, ali to neće biti on. Samo ja ga znam, pa me ne ćeš prevarit...

* * *

Grupa seljaka krenula je prema svojim kućama ispod uzvišenja na kome je bila ona jama. Sticajem okolnosti Šarov je bio kod kuće, ali nás nitko nije video kad smo ga izvadili, a pseto ne zna pričati... Jedna legenda dobila je svoju neoborivu potvrdu i ona više ne će biti legenda. Ona sada posaje istina!

Speleologija

PETA GODIŠNJA SKUPŠTINA SLOVENSKIH SPELEOLOGA I ISTRAŽIVAČA KRŠA

Povodom desete obljetnice speleološkoga kluba iz Domžala održano je »V. zborovanje slovenskih jamarjev in reziskovalcev krasa« u Domžalamu kraj Ljubljane u vremenu od 14–16. V 1971. godine. Organizatorji ovog speleološkog skupa bili su Društvo za reziskovanje jam Slovenije i Jamski klub »Simon Robič – Ivan Sešek« iz Domžala, a pokrovitelj je bila skupština općine Domžale.

Prvog dana na večer održana su dva predavanja s kolor-dijapoživitim. Najprije je dr. P. Habič prikazao tok istraživanja i dosadašnje rezultate istraživanja Pološke jame — najdubljeg speleološkog objekta u Jugoslaviji. (Nakon višegodišnjih istraživanja ovog objekta, koji nema izraziti jamski karakter već je to u stvari etažna spilja s nagutim kanalima, postignuta je dubina od 465 m od razine ulaza. Tokom 1970. i 1971. pronađeni su i dijelovi spilje s uzlaznim kanalima, tako da sada razlika od najviše dostignute i dostupne točke do najniže iznosi 514 m. U istraživanjima su sudjelovali članovi iz gotovo svih slovenskih speleoloških klubova).

Druge predavanje je održao J. Broder o speleološkoj ekspediciji Speleološke sekcije PD »Željezničar« iz Ljubljane u gorje Atlas u Africi. (Finansijsku pomoć za ovo putovanje dalo je matično društvo kao nagradu aktivnim članovima Speleološke sekcije u povodu 20. godišnjice društva. Speleološki rezultati bili su vrlo mirni. Istraženo je svega desetak jama, kojima je najveća dubina bila tek 50 metara).

U subotu 15. V 1971. na trgu ispred zgrade općine održano je svečano otvaranje zbara u prisutnosti predstavnika općine i gostiju, glazbe, mještana u narodnim nošnjama i speleologa iz cijele Slovenije. Nakon toga održana su predavanja u zgradbi općine. Prvo je predsjednik speleološkog kluba iz Domžala S. Stražar iznio »Povijest speleoloških istraživanja okoline Domžala«. Slijedila su predavanja: Dr. V. Bohinec »Simon Robič kao speleolog«; Dr. F. Ramovš »Geološka mjerjenja zapadno od Domžala«; B. Drovenik »Spelološka fauna iz okolice Domžala«; Dr. F. Habe »Speleološke znamenitosti osamljenog krša u Sloveniji«; Ing. I. Car »Neki podaci o osamljenom kršu Idrije«; Dr. I. Bole »Podzemni puževi na osamljenom kršu Slovenije«; Ing. L. Placer »Geneza preloma i njihove morfološke osobine«; Mr R. Gospodarić »Prvi podaci o apsolutnoj starosti siga u Postojni na osnovu metode C₁₄«; i Dr. I. Gams »Železna jama«.

Predstavnici iz Hrvatske podnijeli su slijedeće referate: Inž. V. Božić »Speleološki objekti kanjona Slapnice«; S. Marjanac »Speleološki objekti u plitkom kršu Zumberačkog i Samoborskog gorja«, a S. Smolec je pročitao referat M. Cepelaka »Ponor-spilja Novokračina«.

Za razliku od slovenskih referata, koji su bili strogo znanstveni, referati iz Hrvatske su bili popularni planinarski prikazi nekih interesantnih područja i objekata Hrvatske.

Poslije podne je održana godišnja skupština u prisutnosti predstavnika svih klubova na kojoj je donesena važna odluka da se dosadašnji naziv »Društvo za reziskovanje jam Slovenije« promjeni u »Jamska zveza Slovenije«. (U Sloveniji ima 17 registriranih speleoloških jedinica — dvije jamske sekcije u planinarskim društvima i 15 jamskih klubova, s ukupno 500 članova). Ova skupština je održana u Speleološkom domu na Gorjuši kraj Domžala. Nakon skupštine sudionici su razgledali Zeleznu jamu (dužina spilje iznosi svega pedesetak metara, ali je uređena i elektrificirana).

Navečer, u subotu, je kulturno-umjetničko društvo iz Domžala održalo odličnu priredbu u kojoj su bili uključeni recitativi o poznatim slovenskim speleoložima, literarni radovi s područja speleologije kao i muzičke točke članova muzičke škole iz Domžala. Iza priredbe, stotinjak sudionika ovog zbara, uživalo je uz logorsku vatrnu, u drugarskom i veselom raspoloženju.

U nedjelju su posjetili interesantu Osoletovu jamu kod Litije (duboka oko 140 m). Jama je do dubine od 100 m prilično teška i blatna, ali se u jamu ipak spustilo oko 30 osoba (među njima i predstavnici iz Hrvatske Vesna i Vlado Božić). Spuštanje u jamu mogli su pratiti na svojim prijemnicima i radio-amateri, jer je amaterski radio-klub iz Domžala, pomoću prenosnog radio-odašiljača, prenosio tok događaja iz ove jame (čak sa dubine od 100 m!). Tu je u jednoj ogromnoj dvorani predsjednik Jamske zvezde Slovenije dr. France Habe dao završnu riječ i time je V. godišnja skupština slovenskih speleologa bila završena.

»Peti zbor slovenskih jamarjev in reziskovalcev krasa« je primjer kako se inače suhoparna godišnja skupština može odlično organizirati sa bogatim raznovrsnim stručnim i popularnim programom što kao cjelina predstavlja zanimljiv i ugodan doživljaj.

Ing. Vladimir BOŽIĆ

CETIRI SPELEOLOŠKA ČASOPISA U SLOVENIJI

Slovenski speleolozi drže u Jugoslaviji svoj vrstan rekord: uređuju ukupno 4 speleološka časopisa. Najbolje opremljen, reprezentativan, sa slikama i nacrtima na finom papiru, i s najduljom tradicijom je časopis »Naše jame«. Uređuje ga Društvo za reziskovanje jam Slovenije (sada Jamska zveza Slovenije) u Postojni. Ista organizacija uređuje i »Novice«, informativni časopis koji izlazi povremeno, štampan šapirografskom tehnikom. Speleološka sekcija PD »Željezničar« iz Ljubljane štampa jedanput godišnje »Jamski bilten«, također u šapirografskoj tehniči. Osim viesti o radu svoje sekcije časopis objavljuje i druge

speleološke viesti i zanimljivosti. Najmladi časopis je »Glas podzemlja«. Uređuje ga Jamski klub »Ljubljana – Matica« iz Ljubljane. I taj časopis je štampan na šapirografu, a osim viesti o radu svojeg kluba objavljuje viesti i zanimljivosti iz drugih klubova iz Slovenije. Pobliže informacije o tim časopisima mogu se dobiti na ovim adresama:

- »NAŠE JAME« — Postojna, Titov trg 2
- »NOVICE« — Postojna, Titov trg 2
- »JAMARSKI BILTEN« — Ljubljana, 61000, Pijadejava 39
- »GLAS PODZEMLJA« — 61001 Ljubljana, p.p. 179.

Ing. V. Božić

JUGOSLAVENSKI EKSPEDICIONIZAM

Slanje alpinističkih ekspedicija u strana visoka gorja ima kod nas već prilično dugu povijest, koja seže u ljeto 1950., kada je pri Planinarskom savezu Slovenije ustanovljena »Pripremni odbor za alpinističku ekspediciju u Himalaju«. Samo, planovi i želje bili su jedno, a mogućnosti drugo. Prva ekspedicija je otputovala u Himalaju tek 1960. (Garval). Iza toga je došlo vrlo plodno ljetu 1964., u kojem su se ostvarile čak četiri želje, Slovenski alpinisti su otputovali u Kordiljere Real (Bolivija), Spicberge i Kavkaz, a hrvatski u Norvešku.

Pošto je led bio probijen, počele su se kod nas redati jedna ekspedicija za drugom. Među naredima Jugoslavije u tome su imali najviše uspjeha Slovenci i sve dosadašnje jugoslavenske himalajske ekspedicije organizirali su njihovi penjači. Prva, na Kangbačen, nije dosegla vrha, ali je našla put. Najveći uspjeh je postigla treća ekspedicija. Njezini sudionici Kazimir Drašler i Matija Maležić su 22. listopada 1969. osvojili Anapurnu II (7937 m), a Jože Andlović, Lojze Golob i Aleš Kunaver Anapurnu IV (7542 m). Lani je Norvešku posjetila druga jugoslavenska ekspedicija, ovaj put sastavljena od

penjača iz Koruške i Stajerske. Njen pohod ostao je vječno zapisan »Slovenskim smjerom« u Romsdalshornu. Naši penjači najčešće su obilazili Kavkaz, a dva put su olli u Pamiru. Njegov najviši vrh Pik Lenin (7134 m) je i jugoslavenski, ženski visinski rekord — postavlja ga je Barbka Lipovšek Ščetin.

Naši alpinisti su prvi put upoznali Hindukuš 1968., kada ga je posjetila ekspedicija ljubljanskog PD »Matica« pod vodstvom Aleša Kunavera. Oni su se kao prvi ili po novom smjeru uspjeli na Lunkho-i-Dosore (6902 m), Köh-i-Miani (5870 m), Lunkho-i-Heve (6872 m), Köh-i-Djašin (5900 m) i Köh-i-Heva (6849 m). I druga ekspedicija 1970. pod vodstvom Lojze Steblaja imala je za cilj afganistanski Hindukuš u području Wachan. Izveli su teški prvenstven uspon na Kohe Keshnikhan (7177 m) i ponovili uspon na Kohe Nadir Shah (6814 m).

Ove godine je treća jugoslavenska ekspedicija u Hindukuš postigla uspjeh o kojem donosimo posebnu vijest, a hrvatski alpinisti su osvojili seriju netaknutih vrhova na Grönlandu.

Franci Savenc

III. JUGOSLAVENSKA EKSPEDICIJA U HINDUKUŠ

Dva člana III. jugoslavenske ekspedicije na Hindukuš u zapadnom Pakistanu popela su se 5. lipnja po novom direktnom smjeru preko južne stijene na glavni vrh Istor-o-Nal (7398 m) u području gornjeg Tirich ledenjaka. To je drugi uspon na glavni vrh. Prvi se na nj popela španjolska ekspedicija 1969. po JZ grebenu. Sve ostale ekspedicije dosegle su samo zapadni vrh ili pak pod njim posustale, osim austrijske koja se ljeti 1967. popela po zapadnoj strani na dva sjeverna vrha.

Jugoslavenska ekspedicija brojila je 10 članova. Na put je krenula 25. travnja s 4 automobilima. U Rawalpindi je stigla 9. svibnja. Nakon potrebnih formalnosti pri pakistanskim vlastima odletjela je 16. svibnja avionom u Chitral. Dalji put do Charuna (oko 40 milja) prešla je na džipovima. Preko prevoza Zani ili Tirich (oko 4000 m) i naselja Shagrom stigla je s 55 nosača u glavni logor. Nosači su bili odlični i ekspedicija nije s njima imala nikakvih poteškoča. Naši alpinisti nisu u najmili visinskih nosača, osim dva kurira. Glavni logor postavljen je 22. svibnja na visini od 4500 m, na mjestu zvanom Nalagut, na gornjem Tirich ledenjaku. Prvi visinski logor postavljen je 24. svibnja na 5300 m, drugi 30. svibnja na 5800 m, a treći 4. lipnja na 6600 m. Odavde je 5. lipnja izvršen uspon preko sedla po sjevernoj zasnježenoj strani na glavni vrh.

Povratak pobjedičkog naveza bio je dramatičan radi iscrpljenosti oba penjača i snježne sljepoće

jednoga od njih koji je pri padu izgubio naočale, te zbog nastupa lošeg vremena. To je trajalo dva dana i veoma je otežalo spasavanje dvojice penjača. Nakon pet dana svi penjači su sišli u glavni logor. Osim spomenutih dva dana, vrijeme je bilo odlično, ali je na visini iznad 6000 m bilo vrlo vjetrovito. Između prvog i drugog logora (mjestimično IV-V stupanj teškoće) te iznad drugog logora (prečnika u ledu) ekspedicija je postavila 500 metara fiksiranih uzeta. Mjestimično je strmina snijega prelazila 60 stupnjeva.

Povratak u Chitral trajao je 5 dana. Zbog slabog vremena ekspedicija se morala vratiti u Rawalpindi s džipovima, ali je za to morala dobiti odobrenje najviših pakistanskih vlasti. Po povratku je morala dati na cenzuru sav snimljeni filmski materijal. Ekspediciji je bio dodijeljen radi sigurnosti jedan oficir za vezu.

Na povratak je ekspediciju zadesila nesreća. Nakon prelaska pakistansko-afganistanske granice jedan od automobila je nenadano skrenuo s ceste, udario u drvo, zapalio se i potpuno izgorio. Jedan od članova ekipa, član pobjedičkog naveza i jedan od najboljih jugoslavenskih alpinista, Zvone Kotler (rođen 2. rujna 1944., u Mojstrani) dobio je tom prilikom tako teške opekline da je dva danaiza togu umro u bolnici u Kabulu. Ostala dvojica suputnika dobili su samo neznatne ozljede. Ekspedicija se vratila u domovinu 9. lipnja. Voda ekspedicije bio je dr. Ivo Valič iz Kranja.

KORISTAN DODATAK CEPINU

U SR Njemačkoj su počeli uveliko propagirati dodatak cepinu. To je lopatica koja se veoma lako pričvrsti na cepin, penjački čekići ili čekići za led. Aluminijasti list težak je samo 16 dkg, a dimenzije mu iznose 18x14 cm. Može se upotrijebiti za kopanje snježnih jama, bivaka, za kopanje u

lavinama, za spasavanje iz ledenih pukotina i drugo. Cepin sa dodatkom već je svestran isprobani i pokazao je dobre rezultate. Alpinistički stručnjaci tvrde da omogućava brži uspon i bolje osiguranje nego cepin bez dodatka.

Z. Hlebec

Proslava 20-godišnjice alpinizma u Srbiji

U svečanoj i vrlo prigodnoj atmosferi, koju su upotpunjavale fotografije i razni alpinistički rekviziti, održana je proslava 20-godišnjice AO »Beograd«, u stvari 20-godišnjica alpinizma u Srbiji, u planinarskom domu »Čarapićev brest« na Avali.

Odmah na početku minutom šutnje odata je počast nesretno nastrandalim drugovima koji su ljubav prema stijeni platili životom. To su bili:

— Dražan Živković-Gandi, jula 1953. u sjevernoj stijeni Tičarice;

— Dragan Staničević i Dragan Tekić, na grebenu Mont Blanca, augusta 1957.;

— Zoran Marković i Prvoslav-Lale Jovanović, zapadna stijena Kotove Spice, august 1957.;

— Branko-Bata Mitrašinović, greben Bavškog Gamzovca, 29. 2. 1957.;

— Zoran Ivanišin na Bjelašnici, 29. 11. 1962. i

— Ninoslav-Nino Slamar, na grebenu Brane, 1. 1. 1970.

Zatim je profesor beogradskog sveučilišta, dr Rastko Stojanović, doajan beogradskih alpinista, predsjednik Komisije za alpinizam Planinarskog saveza Srbije, jedan od najzaslužnijih za njegov razvitak u Srbiji i još aktivan penjač, održao govor u kojem je, među ostalim, rekao:

»Šta je to što nas tjera da idemo u visoke planine, u vrletne stijene, u snijeg i led? Šta je to što nas navodi da preziremo opasnost, udobnost civilizacije, sigurnost izgrađenih puteva, toplotu sunca i prijatnu sjenku borovih ili maslinovih šuma?

Da li je to opijenost pobjedom? Nema publike, nema aplauza, nema svjedoka, nema komentatora i kritičara. Pa kakva je to onda pobjeda? Na sva ova pitanja teško je dati jedinstveni odgovor. Svaki alpinist ima svoj vlastiti stav, svoje vlastito tumačenje poriva, ali su rezultati zajednički svima. Prije svega etičke vrijednosti: drugarstvo, požrtvovanje, samodisciplina. Zatim, estetski momenti: tihov zvjezdano nebo u dubokoj zimi, buka bujica, grmljavina lavina, urlanje vjetra u čistoi prirodi.

Nema pobjede i pobijedenih. Planina je uvijek ista, ali mi se iz nje ne vraćamo uvijek isti, mi saznajemo koje su granice naših fizičkih i psihičkih moći, mi smo oni koji svojim slabostima možemo biti pobijeni, ali smo zato u položaju da doživimo neopisivo zadovoljstvo kada se, dorasli pothvatu u koji se upuštamo, iz njega vraćamo s postignutim ciljem, očeličeni i moralno jači.

U Beogradu i u Srbiji nije alpinizam imao tradiciju. Prije Drugog svjetskog rata bilo je

nekoliko pojedinaca koji su djelovali kao alpinisti — prof. Raško Dimitrijević, čika-Dušan Jakšić i, alpinist, čije će ime u stijenama Julijskih Alpa vječno ostati urezano — Stanko Aleksić.

U Srbiji, koja najčešće i danas ne uviđa šta je alpinizam i koje mu je mjesto u planinarstvu, mi šrimo određeni stav prema planini i određena znanja neophodna za uspone na najteže pristupne vrhove. Počeli smo 1950. godine i istrajali smo u tome.

Kroz zimske i ljetne kurseve alpinistike, a održano ih je 46, školovalo se 1.500 perspektivnih planinara, koji su kasnije u alpinizmu postizali i veće uspjehe od svojih učitelja. Poznato je da je dobar samo onaj učitelj koga daci nadmaše, inače nema napretka.

Gorska služba spasavanja, toliko potrebna ljudima u planini, koja kod nas radi isključivo na humanitarnim osnovama, iznikla je iz redova alpinizma.

Izvršeno je 4.000 uspona. Nismo bili na Himalajama, ali smo izašli na bezbroj vrhova, od Erdžijesa u Maloj Aziji do Mont Blanca, prepenjali mnoge najteže stijene i izvršili niz prvenstvenih uspona. Izvršeno je alpinističko otvaranje Karanfila, koji su do 1957. godine bili nepoznati penjačima. Naši penjači su izvršili kompletну alpinističku obradu tog masiva, kao i Komova i Durmitora, u koje, naročito zimi, niko nije zalazio zbog posebno otežanih snježnih uvjeta. Obišli smo evropske Alpe i bili na najvišim vrhovima Evrope. S američkim alpinistima penjali smo i stijene Anda.

Sve ove aktivnosti dale su veliki doprinos jugoslavenskom sportskom planinarstvu. A vrijednost jedne planinarske organizacije u sportskom pogledu cijeni se u svijetu isključivo po tome kamo su se njeni članovi popeli.«

Na kraju proslave podijeljene su zlatne značke penjačima koji su postigli vrhunske rezultate u alpinizmu ili stekli zasluge za njegov razvitak u Srbiji, a to su bili:

1. Popović Prijedza AO »Beograd«
2. Matić Milan AO »Beograd«
3. Blažina Zvonimir AO »Beograd«
4. Stojanović dr Rastko AO »Beograd«
5. Đorić Aleksandar AO »Niš«
6. Turin Branko AO »Beograd«
7. Stojanović dr Ivan AO »Beograd«
8. Stefanac Branislav AO »Beograd«
9. Kotlajić Branko AO »Beograd«
10. Gradišar Živojin AO »Beograd«
11. Petrović Srbobran AO »Beograd«
12. Stojičević Mirko AO »Beograd«

Orijentacijski sport

PSD »CELIK« LANSIRAO NATJECANJE RADNIKA CRNE METALURGIJE

U Smederevu je 27. juna održano prvo natjecanje planinara Udruženja jugoslavenskih željezara i gostiju, koje je organizirano povodom čitavog niza proslava vezanih za puštanje u rad naše najveće visoke peći, završetka dijela Metalurškog kombinata Smederevo, zatim proslave 20-godišnjice Ustanka naroda Jugoslavije i 70-godišnjice planinarstva u Srbiji.

Na stazi od 18 km, sa 5 kontrolnih tačaka, po lijepom i sumičnom vremenu startovalo je trideset natjecatelja i deset ekipa iz Zenice, Ravne, Ilijasa, Nikšića, Lukavca, Beograda, Niša i Novog Sada. Stazu je najbrže riješila i pretrčala — za dva sata i 54 min. — ekipa (gost) »Akademik« iz Novog Sada, prvak Srbije za 1969. u sastavu: Đorđe Vuković, Franja Pehanović i Predrag Zatezalo, ispred PD »Celik« iz Nikšića u sastavu: Zdravko Vujičić, Vojin Đukanović, Luka Kodojević, i »21. maja« Beograd u sastavu: Buda i Veljko Radović i Vesa Bobić.

Takmičilo se po propozicijama PSJ sa po tri člana u ekipi, a redoslijed ekipa po zbrajanju kaznenih bodova je sljedeći:

1. AKADEMIK	Novi Sad	0
2. CELIK	Nikšić	-7
3. 21. MAJ	Beograd	-14
4. Ei MLADOST	Niš	-15
5. ZENICA	Zenica	-20
6. 21. MAJ II	Beograd	-22
7. RAVNE	Ravne	-23
8. LUKAVAC	Lukavac	-48
9. ZVEZDA	Ilijas	-59
10. TREPCA	Trepca	-75

Domaćin i organizator PSD »Celik« iz Smedereva se nije natjecao. Natjecanje je bilo vrlo objektivno i fer a organizacija besprekorna. Svim učesnicima je predsjednik Radničkog savjeta Metalurškog kombinata Smederevo, Radojko Cirković, predao prigodne nagrade i poklone.

Predstavnik PD »Zenica Željezara«, Salih Gafić obavijestio je da će oni iduće godine biti organizatori sljedećeg natjecanja.

Za vrijeme svečanog ručka obavljeni su i razgovori o daljim zajedničkim akcijama planinarskih društava pri Udruženju jugoslavenskih željezara i potencijalnim kandidatima.

Ova godina je jubilarna i za Udruženje jugoslavenskih željezara. Navršava se 20 godina od njegovog osnivanja i uspješnog rada. Stvorena je tradicija dobrovoljne saradnje među udruženim poduzećima crne metalurgije. Razvilo se i osjećanje solidarnosti i svijesti poduzeća o zajedničkim interesima i neminovnosti zajedničkih rješavanja svih problema rada i razvoja grane crne metalurgije. Udruženje je stvoreno Ugovorom između poduzeća crne metalurgije 1951. godine, odmah poslije decentralizacije i ukidanja administrativnog upravljanja industrijom. Od početka svoje aktivnosti formirano je kao poslovna asocijacija, odnosno dobrovoljna organizacija s organima upravljanja, u cilju obavljanja svih poslova od zajedničkog interesa.

U toku rada i razvoja Udruženje postepeno se prelazilo na zajedničko obavljanje i drugih poslova. Danas na primer, djelatnost Udruženja obuhvaća praktično cijekopunu aktivnost udruženih poduzeća, kako u oblasti proizvodnje, snabdijevanja, prodaje i zajedničkog rješavanja finansijskih problema, tako i u oblasti planiranja, uzdizanja kadrova, naučnog rada i u nizu drugih aktivnosti poduzeća. Ustvari, u okviru Udruženja se uspješno obavlja oko 70 vrsta poslova i oblika saradnje.

Poznato je da planinari poštari i željezničari imaju svoje sletove, prateća natjecanja i druge tijesne kontakte. Sada smo zahvaljujući PSD »Celik« i njegovim društvenim radnicima dobili još jedno natjecanje jugoslavenskih planinara za kojima se dugo osjećala praznina. »Celiku« je pripala čast da on prvi krene, zahvaljujući najviše

činjenici da društveni i sportski radnici i rukovodstvo Metalurškog kombinata Smederevo sa posebnim simpatijama gledaju na uspjehe PSD »Celik«, kao i na ovakav susret, jer se tu ostvaruju kontakti novih ljudi iz crne metalurgije, a čija je zajednička pasija planinarstvo.

Takmičarsku komisiju sačinjavali su: Cikić, Savković, Zdravković i Kljajić, a tehničku: Nikola Jovanović, predsjednik PD »Celik« i Miroslav Maričević. Sekretar natjecanja bila je Ljubica Marković.

Milutin KLJAJIĆ

NATJECANJE NA KOPAONIKU U POVODU OTVARANJA NAJVISEG RUDNIKA U EVROPI

U čast Dana rudara kao i povodom otvaranja rudnika »Suvo Rudište« 6. 8. 1971. godine na Kopaoniku (ovo rudarsko okno magnetita se nalazi na nadmorskoj visini od 1740 m i predstavlja najviši otok u Evropi), PSD »Celik« iz Metalurškog kombinata Smederevo organiziralo je vrlo uspješno orijentaciono takmičenje planinara. Konkurenčija je bila ostra. Na stazi od 12 km, sa 5 kontrolnih tačaka suptilno postavljenih na tzv. Ravnom Kopaoniku (sa najviše šume), startalo je 33 takmičara i 11 ekipa.

Uvjerenljivo je pobijedio »Javorak« iz Nikšića u sastavu Zdravko Vujičić, Milan Delibašić i Luka Radojević, dugogodišnji šampioni Crne Gore i jedno od najjačih društava u zemlji. Druga je ekipa »21. maj« iz Rakovice koju je vodio ing. Petar Ilić. Ekipa domaćina nisu sudjelovale. Natjecalo se po propozicijama PS Srbije, a redoslijed ekipa po zbrajanju bodova je sljedeći:

1. Javorak	Nikšić	935
2. 21. Maj	Rakovica	965
3. Min II.	Niš	907
4. Celik I.	Nikšić	873
5. Min I.	Niš	799
6. Miroč I.	Smederevo	542
7. Kopaonik L.	Raška	541
8. EI Mladost II.	Niš	520
9. EI Mladost I	Niš	420
10. Kopaonik II.	Raška	odustala
11. Miroč II.	Smederevo	odustala

Pobjednici su dobili vrijedne nagrade a pobednička ekipa i pehar. Natjecaju je prisutstvovao kao delegat PS Srbije Zarko Zarić.

M. KLJAJIĆ

NOĆNO NATJECANJE U POVODU 20-GODIŠNICE PD »AVALA«

Na Avali je 8. maja održano noćno orijentaciono natjecanje planinara koje je organiziralo PD »Avala« iz Beograda povodom proslave 20-godišnjice svog postojanja. Na stazi od 15 km sa pet kontrolnih tačaka startalo je 18 ekipa čiji je redoslijed po bodovima slijedeći:

1. »21. maj« II	Rakovica	1.190
2. »21. maj« I	Rakovica	1.178
3. »Geolog«	Beograd	1.140
4. »Celik« I	Smederevo	1.080
5. »Partizan« IV	Beograd	1.046
6. »Železničar«	Novi Sad	996
7. »Željezničar« I	Šid	834
8. »Željezničar« II	Šid	546
9. »Partizan« I	Beograd	376
10. »Zdravko Jovanović«	Valjevo	340
11. »Celik« II	Smederevo	312
12. »Partizan« II	Beograd	204
13. »Partizan« V	Beograd	184
14. »Soko grad« I	Soko Banja	odustala
15. »Geolog« II	Beograd	odustala
16. »Partizan« III	Beograd	odustala
17. »Ljupten«	Trstenik	odustala
18. »Soko grad« II	Soko Banja	odustala

M. K.

XIX. SLET PLANINARA — PTT RADNIKA JUGOSLAVIJE

Ovaj tradicionalni slet planinara — PTT radnika Jugoslavije održan je već devetnaesti puta i to ove godine u Velikoj kod Slavonske Požege od 2—5. srpnja u organizaciji PD PTT radnika »Sljeme« iz Zagreba.

Veliko zanimanje za slet pokazali su političko-društveni i turistički radnici Slav. Požege i Veliike kako na samom sletu u svojim pozdravnim i prigodnim govorima tako i na radu, budući da su pomogli u organizaciji (smještaj, prehrana i uređenje samog sletišta).

Slet je otvorio predsjednik planinarskog društva-domaćina Vladimir Ožbolt kratkim pozdravnim govorom. Naglasio je da su sletovi planinara — PTT radnika već tradicionalni i da su veoma korisni kako u planinarskom pogledu tako i u pogledu PTT struke. Naime, PTT radnici se na taj način upoznavaju, zbiljuju i izmjenjuju mišljenja kako o radu samih društava tako i o radu poduzeća PTT saobraćaja. Tek planinari mogu ocijeniti i dati korisne i praktične prijedloge u pogledu povezanosti turizma i PTT službe. Danas se osobito naglašava da je razvoj turizma povezan sa razvojem PTT saobraćaja.

Učesnici sleta u toku tri dana posjetili su okolne vrhove i povijesna mjesta u okolini Slav. Požege, a imali su prilike da se i natjecaju u galanju zračnom puškom. Omladinci su se natjecali u orijentaciji na padinama Papukta. Najbolji su bili omladinci PD »Sljeme« iz Zagreba koji su poznati po svojim uspjesima u toj grani planinarstva. Prije dvije godine osvojili su i prvenstvo Jugoslavije. Marijan Zunić, Cedo Gross i Stanko Crnković pokazali su i ovaj put svoju spremu i brzinu. Čak četiri prva mesta osvojili su članovi PD »Sljeme«, dok su peto mjesto osvojili članovi PD PTT Beograd, a šesto mjesto članovi PD PTT iz Skopja.

U natjecanju žena natjecala se samo jedna momčad i to iz PD »Sljeme« u sastavu Nada Abramović, Sonja Ančić i Dina Pleić.

U galanju zračnom puškom najbolji je bio član Bruno Fras iz PD PTT Maribor koji već nekoliko godina sigurno osvaja prvo mjesto u tom natjecanju, dok je kod žena najbolja bila Suzana Janeš iz PD »Sljeme« Zagreb.

PD »Sljeme« ima veoma aktivan Auto-moto sekciju čiji članovi često puta organiziraju zajedničke izlete u planine i tom prilikom organiziraju auto-rely natjecanja. Prilikom ovog sleta organizirano je takovo natjecanje članova tog društva iz Varaždina, Križevaca, Bjelovara i Zagreba. Natjecalo se u tri kategorije i to muškarci s motorima do 850 cm i preko 850 cm te žene bez obzira na jakost motora. U prvoj kategoriji najbolji je bio Mirko Horvat iz Varaždina, u drugoj Ivica Grščić iz Križevaca, dok je kod žena najbolja bila Antica Flajpaj. Osnivanjem ove sekcije PD »Sljeme« prikupilo je mnoge PTT radnike — vlasnike motornih vozila koji koristeći svoja vozila odlaze u prirodu i veoma su aktivni u skupnim društvenim izletima. Tom prilikom uzmu sa sobom i članove društva koji nemaju svoja vozila. Takova akcija pokazala se veoma korisnom, budući da su se mnogi vlasnici motornih vozila uključili u rad planinarskog društva koje im pomaže u organizaciji skupnih izleta. To je nova forma planinarske aktivnosti u eri velike motorizacije za koju su govorili mnogi planinari na svojim skupštinsama da smanjuje planinarsku aktivnost kao i broj aktivnih planinara u planinarskim društвима. I Planinarski savez Hrvatske pozdravlja je takove akcije kao pozitivne nove forme u planinarskoj organizaciji.

U okviru sleta održana je i svečana sjednica delegata svih prisutnih planinarskih društava na kojoj su izneseni kratki Izvještaji o radu pojedinih društava i o problemima koji se pojavljuju u toku rada u društvu. Na istoj sjednici odobreno je da slijedeći ljudilarni XX slet organizira PD PTT iz Beograda koje je organiziralo i prvi slet na planini Rudniku 1953. godine.

Posjetioci su bili veoma zadovoljni. Obnovili su stara poznanstva, a stvorili i nova, koja će se vjerojatno obnoviti slijedećih godina na novim sletovima. Svi su rekli: Do videnja!

Ivan Plavec

SMUČARSKI SAVEZ SRBIJE ODRŽAO PRVU SKUPSTINU

Smučari u Srbiji, kao i u drugim republikama, bili su samostalni do 1956. godine kada su se spojili s planinarama, ali su se novom osnivačkom skupštinom jula 1968., na Kopaoniku opet odvojili. Nedavno je u Beogradu održana prva godišnja skupština novog Smučarskog saveza Srbije (SSS), koja je trebala da da odgovor o stanju smučarstva u Srbiji. Smučari su odmah rekli da oni žele da se bave isključivo sportskim-takmičarskim smučarstvom.

Računa se da u Srbiji postoje 42 osnovne smučarske organizacije (društva i klubovi) s oko 950 članova-smučara. Mnogo je više onih koji smučarsku aktivnost ostvaruju kroz planinarsko-smučarska (PS) društva. Ova PS društva u Srbiji imaju oko 50.000 članova. Nije malo i onih koji se smučaju u Srbiji, a da ne pripadaju ni jednoj organizaciji. Danas rijetko postoji još koji ozbiljniji planinar, a da nije smučar.

Vrlo je zanimljiv podatak iz izvještaja SSS 1951. godine: »Iako je Smučarski savez pokazao lijepe rezultate u popularizaciji smučarstva, ono se u Srbiji još uvek ne razvija na masovnoj osnovi. Broj od 112 smučarskih organizacija, koliko ih danas ima u Srbiji, s oko 5000 registriranih članova, u poređenju sa stanjem iz 1947. godine, kada je bilo svakako veliki napredak. Prije 20 godina to su zaista bili lijepi rezultati, a kakvi su danas?«

Pokrajina Vojvodina ima problema oko snježnih prilika, kao i terena, a AP Kosovo zbog povoljni i snježnih uvjeta njeguje samo alpsko smučanje, ali za smučarski sport sa šireg aspekta nisu manje važne i klasične discipline.

SSS je u 1969. organizirao 13, a u 1970. 16 smučarskih tečajeva kroz koje je prošlo 237, odnosno 250 omladinaca. Oformio je Zbor smučarskih sudaca (32 članova) i Zbor smučarskih učitelja (59 članova).

Izvršno vijeće SR Srbije predalo je SSS-u na upravljanje uspinjaču na Kopaoniku.

U novi Izvršni odbor SSS izabran je 11 članova. Za predsjednika jednoglasno je izabran Milorad Mijović, ambasador u Kambodži, koji se vraća na rad u Izvršno vijeće Srbije, a od ranije je poznat kao planinarski radnik i ljubitelj prirode.

M. KLJAJIĆ

PLANINARSKO NASELJE POD GREBEN-GRADOM ELEKTRIFICIRANO

Dana 4. srpnja ove godine održana je u planinarskom naselju pod Greben-gradom svečanost u povodu elektrifikacije planinarskog doma. Prvu električnu žarulju upalio je direktor varazdinske »Elektre« Ciro Grabovac. Proslavljen je otvorio predsjednik PD »Greben-grad« Milan Andrašek, a prisutne delegate pozdravio potpredsjednik društva Vlado Majnarić. U ime omladine je govorio Saša Jurinjak. Predsjednik je u svom govoru istaknuo zalaganje članova radnog kolektiva »Elektre« i pojedinih članova društva, a direktor »Elektre« istaknuo da elektrifikacija ima pored ekonomskog značenja i korist za unapređivanje turizma i rekreativnih djelatnosti. Među prisutnima bili su delegati PD »Zagreb-Matica«, »Željezničar«, »Strahinjsčica«, »Ravna gora« i predstavnik Bolnice za plućne bolesti u Novom Marofu Stevan Vitez. Delegat PDZ-a profesor Markulin je izazvao veselost prisutnih šaljivim poklonom — žaruljom.

Nakon svečanosti podijeljena su priznanja Planinarskog saveza Hrvatske članovima "Elektre" a zatim je priredena zakuska i veselica koja je trajala do kasno u noć.

Tako je uz trošak od 75.000,00 dinara ostvarena ideja koju je prije tri godine iznio Vlado Majnaric. Usput treba spomenuti da je dom sada stalno otvoren i pristupač planinarama i posjetiocima.

VLADIMIR MAJNARIC

NOVOSTI SA VELEBITA

KRATICE NA SATORINI. Sa Satorine su divni vidici. Do mile volje može se uživati u divnim pogledima na Rožanske i Zavižanske kukove, na druge velebitske vrhove, na more i u otoke. Zato je potrebno opisati još dva puta kojima se može doći na nju. Do sada se dolazio obilježenim stazama sa Štirovača ili sa Premužićeve staze koje se u svom zadnjem dijelu spajaju i dobro su opisane u Poljakovoj knjizi "Velebit". Međutim, kako je potpuno gotova cesta koja vodi iz Štirovača prema Dabrima, na Satorinu se može doći i sa te ceste, s mesta zvanog Barice, koje je spomenuto na stranici 205. knjige "Velebit". Desno uz cestu na Baricama vide se trostrukе crvene vodoravne linije koje odjeljuju područje šumarije Jablanac i Perušić. Po toj granici šumarija može se dobro ići prema vrhu Satorine, ali je nakon nekog vremena treba napustiti, tako da se ne treba penjati na kota 1422, nego je zaobići sa severne strane i bez markacija dalje nastaviti prema vrhu. Od Barica do vrha Satorine može se lagano doći za dva sata. Ovaj poprječki put važan je za one koji putuju automobilom, pa se žele popeti na Satorinu.

Druga malo poznata staza koja vodi sa Satorine jest nekadašnja stazica od Satorine do Mliništa preko Matijević brijege. Silazi se sa vrha Satorine prema moru i sječe odvojak Premužićeve staze kojim se uzlazi na Satorinu. Prešavši stazu jedva primjetni put nastavlja prema Matijević brijezu. Treba hodati pažljivo jer se markacija ne vidi. Vrlo brzo se dolazi na Matijević brijez, odakle se divno vidi bliza Satorina. Lijevo se prode kroz klekovinu i stiže do divne planinske, davno nekošene livade. S te livade treba skrenuti desno prema moru, zaobilazeći s desne strane stijenje, do jedne duguljaste livade okružene bukovom šumom. Sjekući ovu livadu dužom dijagonalom ulazi se u rijetku bukovu šumu i za desetak minuta stiže do Korita, izvora nad Mliništem. Ako se skrene malo više desno u šumu, izlazi se na Premužićevu stazu i njom ubrzo do Korita. Preporuča se ovuda ići samo za lijepa vremena, jer se u magli može zalutati. Ovom stazom skraćuje se tura Alan-Skoropavac sa posjetom Satorini za gotovo sat i pol. Članovi PD "Visočica" iz Gospića namjeravaju obilježiti ovu kraticu.

VELEBNO. Napokon je 1. svibnja o. g. otvoren hotel "Velebno" na Oštarijama. Ime je hotel naslijedio od prijeratnog hotela koji je otvoren 1940. godine i bio nešto bliže moru od sadašnjeg, a izgorio je u Drugom svjetskom ratu. Hotel "Velebno" je alpskog tipa gdje su sobe u tri kata smještene, u stvari, u koso izgradenom krovuštu. Lijepog je izgleda, ali su cijene prilično visoke. Objektom upravlja ugostiteljsko poduzeće "Plitvice" s Plitvičkim jezerima. Hotel je stalno otvoren, a nalazi se oko 300 metara od našeg planinarskog skloništa.

STRUJA I VODA U SKLONIŠTU NA OŠTARIJAMA. Konačno je osvjetljeno planinarsko sklonište na Oštarijama i uvedena je voda. Planinari iz PD "Vihor" su dovršili električne instalacije a gospički planinari izveli većinu radova na vodovnim instalacijama. Kao pomoć u uređenju skloništa gospički planinari kupili su bojler od 10 litara i električni rešo što će sigurno ugodno iznenaditi posjetioce. Kad bi se još uređila druga soba u toj zgradi, onda bi to sklonište bilo ugodno i za višesnevn boravak. Udaljeno je samo 20 kilometara od mora (do Karlobaga vodi nova asfaltna cesta).

CESTA POD GOJTANOVIM DOMOM. Producenje uzdužne velebitske ceste sela Rizvanuša prema Zavinovcu došlo je u blizinu Gojtanova doma na Visočici. Od Zavinovca cesta u serpentinama dolazi pod Krivi gaj, odakle se može za dvadesetak minuta doći u Gojtanov dom. Nešto

prije toga cesta siječe na dva mjesta VPP u predjelu Kalvarije. Jedan njen krak dolazi do Jandrine poljane, tako da je nestala staza od poljane prema Krivom gaju u dužini od nekoliko stotina metara, pa treba paziti da se na jednom zavodu skrene nad cestu na staru stazu VPP-a. Kako će ova cesta biti ubrzno gotova, to će gospički planinari obilježiti kritična mjesta. Cestom se znatno ubrzava dolazak na Visočicu. U daljnjoj perspektivi je produženje te ceste i spajanje sa cestom na Stajinama i Bunovcu, a krak koji ide prema Jandrinoj poljani ići će pod Trošeljev vrh i dalje prema Panosu.

SPLIT U BUZIMU. Selo Bužim, udaljeno 14 kilometara na zapad od Gospića, ima nekoliko spilja koje su vjerovatno nepoznate speleolozima. Po pričanju starijih stanovnika iz Bužima tamo postoje tri jaka vrela kod kojih se može ući u spilje, ali se dolazi do podzemnih jezera gdje već trebaju čamci za daljnje istraživanje. Nekada je ovih jezera teklo toliko vode da je pri jednom izvoru bilo 16 milinova. Oni su danas u ruševinama. Bilo je planirano da se iz tih jezera dovede voda u Gospić, a u najnovije vrijeme planira se potapanje Bužima u svrhu dodatne akumulacije vode za HE Senj. Bilo bi zanimljivo ispitati ova jezera, njihovu veličinu i prostiranje u dubinu Velebita.

Na brežuljku Gradina, u sredini Bužima, postoje ostaci kule Jelačića bužimskih i još se može vidjeti tajni izlaz te kule, do danas neispitan, pa bi se usput moglo i to pogledati. U Bužim se može lako doći iz Gospića kroz Smiljan. Tamo se sve informacije o vrelima mogu dobiti kod učitelja Nikole Devčića.

Ante Rukavina

SKUPŠTINA PD »JANKOVAC«

Posljede dvije "gorske" skupštine, tj. održane u domu na Jankovcu, ovogodišnje se ponovo održala u Osijeku, najviše zbog (sada već prebrodenih) neprilika s opskrbnikom doma. Na sreću, strahovanja da zakašnjava skupština neće privući članstvo (održala se 28. svibnja 1971.) nisu se obistinila: društvene prostorije jedva su primile sve zainteresirane. Na skupštini su bili i predstavnici novog osječkog PD "Zanatlija". Rad u prošloj godini ocijenjen je kao dobar, u pojedinim dijelovima čak vrlo dobar, dok je ponovo zakazala skijaška sekcija. Vanjska aktivnost se ogledala u više većih pohoda (u slavonske, hercegovačke i slovenske gore i na Velebit), osvajajući transverzalnih značaka (više velebitskih, neke bosanskih transverzalnih putova i drugih), organizirajući tradicionalnog partizanskog marša u slavonske gore (s upravo masovnim učešćem), sudjelovanju u sletovima i orijentacionim natjecanjima te brojnim izletima; unutarnja aktivnost u novom tečaju je orijentacija i čitanja karata, redovnim predavanjima s daju-priknjicama u društvenim prostorijama; marljivu radu foto-sekcije (u ormariću pred društvenim prostorijama mogu se vidjeti detalji i pohoda na načinu naše planine) i redovnu društvenom životu dvaput tjedno u prostorijama. Premda je "tradicionalni" predsjednik dr Frlinger bio spremjan da odstupi to mjesto, članovi su ga ipak predviđali ponovo za predsjednika — jer može i hoće uraditi više od mnogih mladih. Mladi ipak nisu zaboravljeni: upravni je odbor osvježen s nekim mladim članom, a naglašena je potreba da se redovi članstva i dalje obnavljaju mladom generacijom.

I. S.

ODLIKOVANJA ČLANOVIMA PD »DOBOVAC«

Kad je prije tri godine (21. rujna 1968.) Skupina seniora PD "Dobovac" u Karlovcu slavila svoj 10-godišnji jubilej, donesen je prijedlog za dodjelu priznanja zaslužnim članovima ove skupine i društva. Planinarski savez Hrvatske je nakon provedenog postupka u skladu s Pravilnikom o dodjeli priznanja uručio odlikovanima značke na prigodnoj svečanosti koja je održana 8. srpnja ove godine na planinarskom izletištu Kalvarija. Tom prilikom su zlatne značke dobili:

Vladimir Krčevski,
Zvonko Plevnik,
Fanilka Krčevski i
Ivan Satler, a srebrne značke
Božena Heder,
Lida Badovinac,
Mira Došen,
Hedviga Dečević,
ing. Josip Kašljević
Andela Filipac i
Anka Draganjac.

Izvršni odbor PSH predložio je Planinarskom savezu Jugoslavije zaslужnog i dugogodišnjeg planinarskog rednika prof. Zvonimira Kelera za zlatni znak PSJ.

PD »PLATAK« MARKIRAO 1400 KILOMETARA PUTEVA

Sekcija za markacije PD »Platak« jedan je od najvrednijih planinarskih aktiva od osnivanja društva. U »Godini markacija« (1960) ova je sekacija markirala 116 kilometara puteva te za ovu aktivnost dobila od PSH novčanu nagradu od 40.000 dinara, a od PSJ pismenu pohvalu. Sekcija je sudjelovala i u markiranju Riječke transverzale koja ide od Lovrana preko Učke i Gorskog kotara do Crikvenice. Na njoj je markirala oko 50% prvenstvenih puteva, a i danas vodi brigu oko njezinog održavanja. Nažalost, sekcija broji vrlo malo članova tako da je sav teret na nekolicini najaktivnijih. Sekciji je na čelu Svetozar Radenović. Sekcija je do danas markirala 1400 kilometara puteva (u oba smjera, dakako, dvostruko: 2800 kilometara) i to:

Opatija — Poklon — Učka
Lovran — Učka
Planik — Lisiša
Poklon — Vranjska draga
Vedica — Vodička Griža
Vodica — Sija
Jušići — Kastav — Marčelji — Studena — Obruč — Hahlići — Gorničko — Platak — Snježnik — Snježničko sedlo — Cajtnik — Risnjak
Snježnik — Gušlica — Platak — Obruč — Dražice
Platak — Cajtnik preko Partizanova doma
Snježničko sedlo — Lazac — Risnjak
Platak — Partizanski logor 101 — Kripanski put — Cestarnica Dražice — Partizanski logor Spilja — Logor 101 — Crni vrh — Kripanski put
Lisiša iz Matulja, Jušića i Jurdana
Medvjedina iz Liča, Gržana i Drivenika
Tuhobić iz Meje, Plasa i Zlobina
Fužine — Vrata — Bitoraj
Vrata — Viševica
Risnjak — Tuhobić — Benkovac — Fužine — Lič — Ličko polje — Stubina — Viševica — Ravno — Zagradski vrh — Partizanski logor »Matija Gubec« — Kalac — Gržane — Crikvenica
Lovran — Liganj
Ravno — Prvi bribirski partizanski logor
Petebovac — Mrkopalj
Zavižan — Gornja Klada — Starigrad
Platak — Sleme
Platak — Jasenovica
Stubina — Ravno
Lisiša — Beljac — Orljak
Martinščica potok — Solin — vrh Martinščice

Kostrena Sv. Lucija — Raspelje — Sopalj
Camping Kostrena — Sopalj — Sv. Kuzam — Raspelje — šuma Solin — Draga
Gornje Jelenje — Vilje — Medvjeda vrata.

ZA NEPUNA TRI VIKENDA PREŠLI »VPP«

Jedna grupa planinara zadarskog Planinarskog društva »Paklenica«, za nepuna tri vikenda prešla je uzdužnu visinsku pješačku stazu kroz Velebit, poznatu pod imenom »Veletski planinarski put« (VPP), dugačku oko 100 km.

Za vrijeme prvog vikenda u trajanju od dva dana i nekoliko sati prošla je dio VPP od Bačić kuka do Velike Paklenice, za vrijeme drugog vikenda u trajanju samo od jednog dana put od Tulovih greda također do Velike Paklenice, a za vrijeme trećeg vikenda u trajanju od dva dana i par sati i preostali dio VPP od Zavižana do Skorpovca.

Za ovo vrijeme obišli su najviše vrhove Velebita svih jedanaest planinarskih kuća i skloništa i svih sedamnaest kontrolnih tačaka, osim toga uspone na Mali Rajinac (1699 m) i Veliki Kozjak (1620 m). Bio je to mali podvig, jer se samo VPP normalno prelazi za 7 do 10 dana, a put do M. Rajinaca i V. Kozjaka za daljinu 10 sati u odlasku i povratku.

Za sve vrijeme grupu su pratile i vremenske nepogode. Zaostali snijeg iz protekle zime, mjestimično duboki i do 2 m, magla, kiša i grad povećavali su napore i otežavali kretanje. Imajući u vidu i te okolnosti podvиг grupe zadarskih planinara je još značajniji.

Osim najviših vrhova Velebita, duliba (velike i duboke doline) i planinarskih objekata, grupa je na svom uzdužnom putu obnovila svoje znanje o reljefu Velebita, njegovoj geologiji i tektonici, rudnom bogatstvu, hidrologiji veletskih tokova, speleološkim objektima, klimatskim prilikama, biljnom svijetu, fauni, šumarstvu, privredi, stočarskim kretanjima, prometu, turističkim i drugim karakteristikama te najveće hrvatske planine.

D. P.

PRVI PLANINARI PROŠLI HRVATSKU PLANINARSKU TRANSVERZALU

Republičku planinarsku transverzalu »Kroz planine SR Hrvatske«, otvorenu još prošle godine, prvi je obišao zagrebački planinar Alfred Hlebec. On ju je uspio proći još u toku 1970. godine. Do 1. rujna ove godine steklo je značku »Kroz planine SR Hrvatske« još 11 planinara. Do sada su ovaj vrijedni trofej osvojili:

1 Alfred Hlebec	»Zagreb matica« Zagreb
2 Ivan Lutz	»Zeljezničar« Zagreb
3 Miljenko Matz	»Zeljezničar« Zagreb
4 Velimir Barišić	»Zeljezničar« Zagreb
5 Franjo Znika	»Zeljezničar« Zagreb
6 M. Bukovac	»Zeljezničar« Zagreb
7 Ana Lončarić	»Zeljezničar« Zagreb
8 Josip Lončarić	»Zeljezničar« Zagreb
9 Antun Kralj	»Zeljezničar« Zagreb
10 Karlo Posarić	»Zeljezničar« Zagreb
11 Vojislav Dukić	»Ravna Gora« Varaždin
12 Krešimir Tomečak	»Zagreb matica« Zagreb

PLANINARSKA LITERATURA

Planinarski savez Hrvatske raspolaže sa slijedećim izdanjima planinarskog sadržaja (cijene bez poštarine):

GEOGRAFSKE KARTE

Grebenska karta Velebita 1:100.000 u 2 boje (iz knjige »Velebit«)	5,00
Grebenska karta Kozjak—Mosor—Biokovo 1:50.000 u tri boje	5,00
Karta Risnjak—Snežnik—Platak u 4 boje s brošurom u prilogu	2,00
Karta Gorskega kotara I. i II. (crno-bijela)	1,00
Planinarska karta Nacionalnog parka Paklenica	1,00

VODIČI

Velebit, 300 stranica, geografska karta, 180 slika	25,00
Vodič na Klek (32 str., ilustrirano)	2,00
Učka i istarske planine (30 str., karta u 4 boje)	3,00
Planinarski vodič po Hrvatskom zagorju (60 str.)	2,00
Orjen i njegova skupina (40 str., ilustrirano)	2,00
Medvednica (80 str., ilustrirano)	5,00
Alpinistički vodič po Jugoslaviji (Z. Smerke) 180 str.	7,00

OSTALA IZDANJA

Dnevnik »Velebitskog planinarskog puta« (u cijenu uračunata emajlirana značka za prijeđeni put)	15,00
Dnevnik republičke transverzale »Po planinama SR Hrvatske« (u cijenu uračunata značka za prijeđeni put)	15,00
Čolić D.: Zaštita prirode planina	1,50
Petković K.: Postanak planina	1,00
Kušić R.: Uspon na Kilimandžaro	1,00
Kušić R.: Naše planine i planinarstvo	0,50
Jončić K.: Prokletije i sandžačke planine	1,00
Stefanović R.: Borba za Himalaju	1,00
Kusaković A. N.: Poznavanje i gajenje cvijeća	2,00
Grozdanić S.: Prirodne rijetkosti naše zemlje	0,50
Dolinšek L.: Slovenski Alpi	1,00
Blašković prof. dr V.: Planinarstvo u Hrvatskoj, povjesna studija	1,00

Knjige se mogu nabaviti u poslovnici Saveza,
41000 Zagreb, Gajeva 2a polukat od 8—14 sati ili naručiti poštom.

Prodaje se

Hrvatski planinar 1902, 1904, 1906, 1914, 1923, 1925—1939, uvezano, po 30 dinara (raspareni brojevi 1930—1941. po 1,5 dinara); Planinski vestnik 1909, 1910, 1934, 1936, 1959—1965, uvezano, po 25 dinara; Naše planine 1950, 1953—1960, uvezano, po 25 (raspareni brojevi 1965—1967). Osim toga knjige od Tichyja, Trenkera, Mlakara i Alpenzeitung iz 1932. Adresa: Paja Klinovski, 24223 Novi Žednik, XXIV/4.

SLOVENSKA PLANINARSKA LITERATURA

Planinska zveza Slovenije
61001 Ljubljana, Dvoržakova 9
raspolaze sa slijedećim
planinarskim izdanjima:

GEOGRAFSKE KARTE

Julisce Alpe 1:50.000 (1969)	15,00
Bohinjske in fužinske planine 1:20.000 (1967)	13,00
Kamniške in Savinjske Alpe 1:50.000 (1968)	7,00

VODIČI

Vodnik po slovenskih gorah (slovenska planinska transverzala)	22,00
Karavanke (autor: S. Klinar, 1971)	55,00
Plezalni vzponi — Vzhodne Julisce Alpe (1970)	65,00
Triglav (brošura na engleskom, njemačkom ili talijanskom)	15,00

POUČNA LITERATURA

Gorski vodniki v Julisceh Alpah (Evgen Lovšin, 1961)	13,00
Program za mladinske vodnike (1971)	5,50
Gradivo za planinsko zgodovino (Tone Strojin, 1971)	5,00
Nevarnosti v gorah (prevod s njemačkog)	4,00
Pesmi s gorah (tekst i note)	4,00
Dnevnik »Pionir-planinec«	4,00

Založba »Mladinska knjiga« u Ljubljani objavila je u zbirci »Kondor« u povodu 70-godišnjice SPD-a knjigu »Planinsko berilo« (246 stranica, broširano 8 dinara, ukoričeno 12 dinara) koju je pripremio prof. Tine Orel.

»DOMAČE IN TUJE GORE«

Založba »Obzorja«
62000 Maribor
Partizanska 5
izdala je do sada u zbirci
»Domače in tuje gore«
7 uvezanih i ilustriranih knjiga:

Kugy J.: Delo, glasba in gore	?
Kugy J.: Iz življenja gornika (1968, 388 stranica)	52,00
Buhl H.: Nanga Parbat (1967, 354 stranice)	48,00
Rebitsch M.: Srebrni bogovi (1968, 169 str., Ande)	44,00
Ullmann J. R.: Tenzing — zmagovalec Everesta (1968, 220 str.)	44,00
Kuchar R.: Deset velikih sten (1970, 16 stranica)	?
Kugy J.: Julisce Alpe v podobi (1971, 395 stranica)	88,00

Posljednjih sedam knjiga može se nabaviti i u knjižari »Prosvjeta«,
Zagreb, Trg bratstva i jedinstva